

29. AUGUST

1943

Hvad der gik forud, —

hvad der fulgte efter

UDGIVET AF FRIT DANMARK

1943

INDHOLD

Forord	5
Det, der gik forud	7
De tyske Noter af 28. August 1943	41
Regeringens og Partiernes forudgaaende Forhandlinger	43
Det danske Svar	47
Undtagelsestilstanden erklæres	48
Haager Landkrigs-Ordningen	49
Kommentarer til Proklamationens Henvisning til Art. 42—56	52
Flaaden	53
Vore Skibes Skæbne	73
Hæren	76
Kongen	87
Arrestationerne	88
Tyskernes Mord paa Civilpersoner	89
Regeringen	91
Rigsdagen	94
Vor Repræsentation i Udlandet	95
Embedsmændene	95
Politiet	96
Schalburg-Korpset	106
Pressen	107
Radioen	109
Forordninger etc. efter Proklameringen af Undtagelsestilstanden	111
Standretsdomme	115
Jødeforgølgelserne	116
Kommunisternes Skæbne	121
Udenlandske Presseudtalelser	121
Alsing Andersens Skrivelse	124
»Undtagelsestilstanden ophæves«	126
Efterskrift	128

F O R O R D

Den 29. August 1943 var det endelig forbi med det uværdige Hykleri, der hindrede Danmark i aabent at træde an i de allierede Nations Kamp mod Nazi-Tyskland. Det var ikke blot i aktivt kæmpende Patriots Rækker, dette virkede som en Befrielse, det var hele det danske Folk, som løftede Hovedet, efter at deres Sind var blevet styrket gennem den Evne til Modstand og Vilje til Selvhævdelse, som de store Folkestrejker viste; det var dem, der saa utvetydigt aabenbarede den danske Befolknings Sindelag, at selv Regeringen ikke længere vovede at sidde Kravet om de rene Linier overhørig.

FRIT DANMARK har med denne Bog søgt, saa fyldestgørende som det paa dette Tidspunkt lader sig gøre, at give et samlet Indtryk af de Hændelser, som førte op til den 29. August, selve Natten, hvor den fulde tyske Magtovertagelse fandt Sted, og Begivenhederne, som fulgte efter — vi slutter med Jødeforfølgelserne og Ophævelsen af Færdselsforbudet, som kom umiddelbart derpaa.

Beskrivelsen af Folkestrejkerne, som indleder Bogen, er skrevet paa Grundlag af de autentiske Beretninger, der forelaa fra de forskellige Steder — dette var nødvendigt af praktiske Grunde; men det øvrige Materiale, der vedkommer den 29. August og Tiden derefter, har vi bearbejdet mindst muligt og fortrinsvis fremlagt Bekendtgørelser, Rapporter o. l. i deres officielle Form. Bogen er i det store og hele dokumentarisk, og de Steder, hvor vi har været tvunget til at anvende en subjektiv Form, bygger vi paa objektive Oplysninger.

Vi haaber med Udgivelsen af denne Bog, hvor de heftigste og mest betydningsfulde Begivenheder, vi indtil nu har oplevet, er rekapituleret, at stimulere Modstandsviljen og skærpe den Kamp mod de nazistiske Voldsmænd, som inden længe skal knække dem.

FRIT DANMARK

DET, DER GIK FORUD

Folkestrejken i Esbjerg.

Natten mellem den 5. og 6. August gik der Ild i de store Fiskepakhuse ved Nyhavnsbanegaarden i Esbjerg. Ilden havde godt fat, da der blev slaaet Alarm, og skønt Esbjerg Brandvæsen fik Assistance af Havnens Motorsprøjte og af Brandvæsenet fra Varde, var der ikke meget at stille op mod det mægtige Baal. Ilden bredte sig til Banegaarden, hvorfra Fisken fra Esbjerg transporteres videre sydpaa eller til København, og en halv Snes Eksportkontorer, der bor til Leje paa første Sal, blev raseret af Ilden. Det havde været en let Sag at redde Regnskabsbøger og Papirer, men Tyskerne nægtede de Fiskeeksportører, der havde lejet Kontorerne, Adgang til Brandstedet, og alt gik op i Luer. Først efter ti Timers Forløb lykkedes det at faa Ilden under Kontrol. Der var da brændt 100,000 Fiskekasser, en Del Sorteringsskure samt Banegaarden. Skaden beløb sig til 7—800.000 Kr.

Branden var opstaaet samtidig to Steder, og der var ikke Tvivl om, at der forelaa Sabotage. Hensigten var at lamme Fiskeeksporten sydpaa, og Ødelæggelsen af de mange Fiskekasser var et haardt Slag for Tyskerne. Samme Nat havde Patrioterne haft travlt i Esbjerg. I Strandskoven var en Blandemaskine, tilhørende Entreprenør Wiese, sprængt med en Bombe, paa Ribevej ødelagdes en Lastbil, og i det tidligere Bryghus i Nørregade, hvor Værnemagten havde Depot, blev der for anden Gang forøvet Sabotage. En Bombe var hejset ned gennem Skorstenen paa den tre Etagers høje Bygning og Luntten antændt fra Taget.

Under Branden i Fiskepakhuserne havde Tyskerne optraadt med grov Brutalitæt. Civile Gestapofolk fo'r med Revolvere løs paa Folk, der kom i Nærheden, og tyske Soldater foretog Ransagninger i Havnens Fiskekuttere, som om man ventede at finde Sabotørerne trygt sovende i Køjerne. Fiskerne blev halet op paa Kajen med Slag og Spark, og vovede de at sætte sig til Modværge, blev de slaaet ned med Geværkolber. Fem Fiskere maatte under Lægebehandling, og Fiskeskipper H. P. Larsen og Fisker Laur. P. Svingholm Nielsen fra Jerne var saa slemt medtaget, at de maatte indlægges paa Sygehuset.

Politiet i Esbjerg tilkaldte Himmelstrup, og Tyskerne dekreterede Undtagelsestilstand. Restauranterne skulde lukke Kl. 21 fra den 7. August, og Færdsel paa Gaderne blev forbudt fra Kl. 22. Undtagelsestilstanden skulde være en Hemmelighed mellem den tyske Kommandant og Esbjergs Borgere: den maatte kun omtales i de lokale Blade. Men Esbjergs Befolkning gav Pokker i Udgangsforbudet. Tyskerne skærpede det, men heller ikke det hjalp. Langt ud paa Natten demonstrerede store Menneskemængder i Gaderne under Afsyngelse af »Der er et yndigt Land«, »Internationale« og »Tipperary«. Det er ikke Tyskernes Yndlingsmelodier, og det kom til Sammenstød i Gaderne mellem Esbjergborgere og tyske Soldater.

Mandag d. 9. vedtog Smedene at gaa i Strejke, og inden fireogtyve Timer laa alt Arbejde i Byen stille. Der blev dekretet Generalstrejke, og paa de tyske Befæstningsanlæg i Byens Nærhed forlod Arbejderne Arbejdet. Postvæsenets Personale, Statsbanernes Ekstrafolk, Remisearbejderne og Stationspersonalet stillede sig solidariske. Kun Sygehuse, Gas-, Vand- og Elektricitetsværk samt Banernes kørende Personale var undtaget. Den socialdemokratiske Presse gjorde, hvad den kunde for at slaa Strejken ned. Redaktør Riis-Flor karakteriserede de Strejkende som »Udskud, med hvem ingen ansvarlig vil have at gøre«, og lovede, at der nok skulde blive sørget for, »at Ophidserne blev anbragt paa det rigtige Sted« — formodentlig den tyske Afdeling af Vestre Fængsel.

Men Strejken bredte sig med uimodstaaelig Kraft. Esbjergs Befolkning agtede ikke længere at finde sig i tysk Brutalitæt og nazistiske Provokationer. De Handlende besluttede at stille sig solidarisk med Arbejderne. De lukkede deres Butikker. I Vinduerne var anbragt Skilte: Lukket indtil videre.

Strejken var fra en Generalstrejke blevet en *Folkestrejke*.

Paa en Række Møder med mange Tusinde Deltagere forsøgte Politimesteren at overtale de Strejkende til at gaa i Arbejde igen. Han oplyste, at Tyskerne havde givet et svævende Løfte om at ophæve Undtagelsestilstanden efter et ikke nærmere angivet Antal Dage. Desuden vilde det blive forbudt de tyske Soldater at færdes paa Gaderne om Aftenen. Tilbudet blev afvist. Kravet fra hele Esbjerg By var: Ophævelse af Undtagelsestilstanden før der blev Tale om Genoptagelse af Arbejdet.

Samtidig forhandlede der mellem Borgmesteren, General v. Hanneken og Arbejdsminister Kjærbøl. Men Befolkningens sejge Modstand gjorde det nødvendigt for Tyskerne at gaa ind paa Kravet om Undtagelsestilstandens Ophævelse. Hvis Strejken ikke blev standset, var der Fare for, at der i andre Byer kunde blive sat Sympatiaktioner.

ner i Gang. Den 12. August blev Undtagelsestilstanden ophævet, og Byen begyndte igen sit normale Liv. De Strejkende havde dog i Forvejen gjort Tyskerne forstaaeligt, at en hvilken som helst Art af Repressalier vilde føre med sig, at alt Arbejde i Byen igen blev nedlagt.

Baggrunden for Strejken.

Begivenhederne i Esbjerg var symptomatiske for, hvor spændt Forholdet til Tyskerne var blevet. Straks efter den 9. April var det danske Folk lammet. Regering og Rigsdag havde blankt givet efter for de tyske Krav, uden Kamp havde man overgivet Landet i Hitlers og Nazityskernes Hænder. Der var ikke andet at gøre end at finde sig i det uundgaelige og haabe, at Tyskerne vilde holde deres højtidelige Løfte om, at Besættelsen udelukkende var af militær Karakter, for at undgaa en engelsk Trusel mod Tyskland, og Besættelsesmagten under ingen Omstændigheder vilde røre dansk Politik eller blande sig i vore indre Forhold med saa meget som en Lillefinger.

Men Hitler og hans Haandlangere har aldrig ladet sig anfægte af Smaating som Løfter og edelige Forsikringer, og ikke saa snart var Tyskerne kommet ind i Landet, før de tog fat. De havde lovet ikke at blande sig i noget, men efterhaanden var der ikke den Ting, de ikke blandede sig i. Aar for Aar, Maaned for Maaned røvede og beskar de vor Selvbestemmelsesret, til vi under Scavenius-Regeringen faktisk var blevet et Protektorat. Den danske Grundlov var krænket paa det groveste, vort Retsvæsen korrumperet, og udenrigspolitisk blev vi ved Antikominternpagten som en Slæbejolle bundet til den nazistiske Politik. Der var ikke noget Omraade, som Tyskerne ikke blandede sig i. Der kunde ikke foretages det ringeste, uden at de i Forvejen blev spurgt. Og hvad der var det dybest beskæmmende: vi var kneblede, og i deres Propaganda hævdede Tyskerne, at vi handlede af fri Vilje, og at det stadig var Konge og Rigsdag, der regerede i Danmark.

Samtidig blev Befolkningen plyndret. Hele vor Produktion blev omstillet efter tysk Behov, og Tog efter Tog, Skibsladning efter Skibsladning førtes mod Syd. Tyskerne »betalte« paa Clearing-Konto. Clearing-Kontoen svulmede med Milliardbeløb, mens Landets Lagre tømtes. I Landbrugslandet Danmark blev der snart Mangel paa de almindeligste Fødevarer. Græshoppesværmen aad alt. Husmødrene stod i Kø foran Butikkerne for at faa en Stump Kød eller en Skive Flæsk, mens Horder af tyske Soldater sendte Pakke efter Pakke med gode, danske Næringsmidler hjem til Tyskland. Betalingen blev skrevet paa den Clearing-Konto, som aldrig vilde blive betalt, selv om Tyskland sejrede, og som ikke kan betales, naar Tyskland bryder sam-

men. Vore »Beskyttere« aad sig tykke og fede i Smørlandet Danmark. I mange danske Arbejderhjem herskede der Nød. Tyske Kvinder og Børn blev sendt herop paa Rekreationsophold, mens de danske Læger fortalte den sørgelige Historie om underernærede og skrofulde danske Børn, og vore Kommunelærere berettede om de mange, der mødte i Skolen i Pjalter og hullede Sko i de kolde Vintre.

Regeringen førte stadig en vigende Kurs. Som Regel gav den efter for Tyskernes Krav. Undertiden mandede man sig op til at gøre en Smule Modstand, men det førte kun til, at Tyskerne næste Gang forlangte saa meget, at der var noget at slaa af paa. Samlingsregering kaldte Regeringen sig, men enhver ved, at den ikke havde Befolkningens store Flertal bag sig. Denne Eftergivenhedens Politik gjorde Tyskerne stadig mere kry og provokerende. Det smittede af nedefter; enhver lille tysk Feldwebel følte sig som Erobrer i et Land, der flød med Smør og Øl og villige Pigebørn. Tonen, som til at begynde med fra Troppernes Side havde været nogenlunde korrekt, blev mere og mere grov. Tyskerne tilhørte et Herrefolk, der havde alle Rettigheder, vi var de undervungne, som kun havde at arbejde, sulte og lystre. Gang paa Gang blev der Landet over meldt om Episoder, hvor Tyskerne havde optraadt mod danske Borgere, som Undertrykkerne i Kolonierne plejer at optræde mod Negre og Kulier.

Vort Folk har altid forstaaet at kæmpe for sin Frihed og nationale Ret, og efterhaanden som Udviklingen skred frem, gik det op for os, at vi maatte kæmpe mod de tyske Undertrykkere. Vi maatte indtage vor Plads i Rækken af de Nationer, som kæmper en Dyst paa Liv og Død mod Hitler og hans Bander. Men vi var vaabenløse, uden Hær og Flaade! Vort Statsapparat havde Regeringen ved sin Politik givet i Tyskernes Hænder. Vi havde kun et eneste Vaaben.

Sabotagen!

Fra Besættelsen havde Sabotagetilfældene været stadig stigende, men i Juli 1943 kunde der konstateres en stærkt øget Aktivitet. Mens det hidtidige Maksimum for en Maaned havde været 42 Sabotage-handlinger, steg Tallet i Juli til 77, og første Uge af August bragte 23 Attentater. Den 15. August blev der foretaget omfattende Attentater mod de jyske Jernbaner. 50 Bomber eksploderede langs Langaaskanderborglinjen og 15 paa Aarhus-Odder-Horsenslinjen. Det var Svaret paa Transitr trafikens Overførsel til Danmark, efter at Sverige havde sagt Stop. Sabotagen var blevet en Fare, og Tyskerne var i høj Grad foruroligede. I den private Krig, som førtes mellem Dr. Best og General v. Hanneken, brugte v. Hanneken stadig Sabotagen som Argument mod Dr. Best's »Fløjlshandskepolitik«, der gik ud paa at presse saa meget som muligt ud af Danmark uden at lade det

komme til det afgørende Brud. Det lader til, at v. Hanneken havde faaet Tilslutning fra Berlin til en skarpere Kurs overfor Danmark, for i Slutningen af Juli kom der Ordre til, at der skulde tages haardere fat paa Sabotørerne. Man forlangte, at den danske Regering skulde erklære sig indforstaaet med, at Sabotørerne blev anklaget for tysk Domstol, at de blev dømt efter tysk Ret, altsaa med Anvendelse af Dødsstraf, at alle, der fik mindst 8 Aars Tugthus, skulde afsone Straffen i Tyskland, og at Regeringens Billigelse skulde offentliggøres.

Den 9. August skulde der afholdes Ministermøde for at diskutere det tyske Krav. Rygter begyndte at svirre om Scavenius' Fald. Nogle af de yngre Medlemmer af Rigsdagen var tilbøjelige til at mene, at nu kunde det være nok. Mødet den 9. blev en Overraskelse. Scavenius erklærede sig enig med de Ministre, som var stemt for at sige blankt nej til de tyske Krav. Dernæst udtalte han, at han mente, Tidspunktet var kommet, hvor man burde trække sig tilbage, inden Folkestemningen tvang ham bort. Flere Ministre sluttet sig til hans Synspunkt. Samme Aften gik Scavenius til Dr. Best, som svarede, at der ikke kunde være Tale om Stats- og Udenrigsministerens Afgang. Det vilde blive opfattet af Englænderne som et Svaghedstegn.

Saa kom Folkestrejken i Esbjerg, og Ugen efter gik det løs i Odense.

Odense i Kamp.

I flere Aar havde Odense Staalskibsværft arbejdet paa en Mineudlægger til Tyskerne. Der var sket forskellige mærkelige Uheld under Bygningen, og da den i Juli i Aar var ved at være færdig, blev der en Nat anbragt Brandbomber i Kablernes Fællesrør, og alt det fine Inventar blev gjort ubrugeligt. Samtidig svømmede en Mand tværs over Kanalen, og skønt der stod tyske Vagtposter paa begge Sider, anbragte han en Bombe, der slog Hul paa Skibssiden, saa Skibet sank.

Begivenheden fik Tyskerne til at anbringe Vagtposter, ogsaa i Arbejdstiden, overalt om Bord i Skibet, der var blevet hævet. Arbejderne paa Skibsværftet nedlagde Arbejdet som Protest. Det var en sit-down-Strejke, og Tyskerne prøvede nu at nægte Skibsværftsarbejderne Adgang til Værftet. 3500 Mand i Odenses Storvirksomheder gik øjeblikkelig i Sympatistrejke. Det varede halvandet Døgn, saa bøjede Tyskerne sig. Vraget blev slæbt væk for at repareres andetsteds.

Det var Optakten til Storstrejken i Odense. Lige siden denne Begivenhed var der stigende Uro i Arbejderkredse i Byen. Hver Aften

var der Sammenstød med Tyskerne, indtil det Søndag d. 15. August brændte løs for Alvor. Der var Koncert i Kongens Have, og en Flok tyske Soldater tog Opstilling og gav Anledning til en Del Uro. Efter Koncertens Afslutning fulgte en større Menneskemængde efter Tyskerne. I Nørregade kom det til Slagsmaal, og paa Fisketorvet trak de tyske Soldater Bajonetterne og gik løs paa Mængden. Blandt Danskerne var nogle af vore egne Soldater, som ligeledes trak blank, og der fulgte nu en formelig Fægtning mellem danske og tyske Soldater, indtil Politiet kom og ryddede Gaden. Flere civile blev saaret og maatte køres paa Hospitalet. Aftenen igennem fortsattes Urolighederne Byen over.

Næste Dag blev Urolighederne saa alvorlige, at Politiet om Aftenen greb til forskellige drastiske Forholdsregler. Først afspærredes efter Tur forskellige Gader. Dette gav ikke noget Resultat, og Politiets Højttalerbil kørte derfor rundt og gav Folk Ordre til at gaa hjem inden en halv Time, saaledes at Gaderne kunde være tomme til Kl. 22,30. De, der ikke efterkom Opfordringen, truedes med Anholdelse. Restauranter og Cirkus blev lukket, og Gæsterne sendt hjem. Tirsdag Morgen udsendte den konstituerede Politimester følgende Proklamation til Byens Borgere:

»I Anledning af de sidste Afteners Begivenheder opfordres Befolkningen til i egen Interesse at udvise en rolig Optræden og til at holde sig væk fra enhver Form for Sammenstimlen og Opløb, der fra nu af ikke vil blive taalt og er strafbart ifølge Politivedtægten. Særlig opfordres Forældre til at holde deres Børn og unge Mennesker under 18 Aar hjemme fra Kl. 20, idet det kan faa alvorlige Følger for disse at færdes ude efter dette Tidspunkt.«

Denne Opfordring til »Ro og Orden« havde imidlertid forkert Adresse. Det var ikke Odense Bys Borgere og heller ikke dens Ungdom, som var Skyld i Gadeoptøjerne, men udelukkende Tyskerne. Den tyske Garnison i Odense bestod for en stor Del af ganske unge Mennesker, rimeligvis Hitlerjugend, som optraadte paa en meget provokerende Maade overfor fredelige Danske. Kommandanten i Odense, Weizs, havde tidligere været i Polen og paa Østfronten, og Henstillinger til ham om at holde sine Soldater i Tømme, havde ikke nogen som helst Virkning. Begivenhederne synes at vise, at han ganske bevidst bestræbte sig for at gøre den fredelige danske By til en Slagmark, hvor han kunde faa Lejlighed til at udfolde sine militære Egenskaber.

Samme Eftermiddag fik Politiet Forstærkning af Betjente fra Aalborg og Aabenraa, men ikke desto mindre samledes store Menneskemængder i den indre By, og det kom mange Steder til voldsomme

Sammenstød mellem Danskere og tyske Soldater. Ved Grand Hotel blev to Danskere saaret af Bajonetstik og maatte indlægges paa Sygehuset. Biograferne gav ingen Forestillinger, og Kl. 19 blev Flakhaven og en stor Strækning af Vestergade spærret for Trafik. Urolighederne fortsattes til Midnat. Mange Steder blev Folk, der kom kørende paa Cykle, væltet og gennempryget af Tyskere, og Menesker, der spadserede paa Gaden, blev trakteret med Slag og Spark. Ud paa Aftenen kom det til en særlig uhyggelig Episode. En tysk Soldat, der var rasende, fordi han havde mistet sin Bajonet, stormede i Spidsen for en Flok Tyskere ind i K. F. U. M.s Bygning paa Klosterbakken. Politiet blev tilkaldt, og da Betjentene kom, fandt de i Bygningens Bedesal foran Alteret en ung Mand, Jørgen Ellegaard Hansen, der laa bevidstløs og blødende med et Saar i Baghovedet. Ved Siden af ham stod to Officerer Vagt med Revolvere parat. Paa Sygehuset konstaterede man, at den unge Mand havde faaet et aabent Kraniebrud, rimeligvis tilføjet af et Hug med en Bøssekolbe. I flere Dage svævede han mellem Liv og Død.

Onsdag Morgen gik Arbejderne hos Th. B. Thrige, Odense Staal-skibsværft, Fehr & Co., Maskinfabriken Phønix, Frederiksbroens Jernstøberi og Mogensen og Dessau i Strejke som Protest mod den Terror, som Værnemagten udøvede i Byen. Arbejderne gik gennem Gaderne og opfordrede de Handlende til at lukke deres Butikker. Alle fulgte Opfordringen, Nøglen blev drejet om i Døren og et Skilt med »Lukket« hængt i Vinduet. Ved Middagstid var alle Fabriker standset og alle Butikker lukket. Kl. 14 standsede Sporvognene og lidt senere alle Omnibus- og Automobilruter. Efter indtrængende Henstilling fra Borgmesteren vedtog man at fortsætte Arbejdet paa Gas-, Elektricitets- og Vandværk.

Nu antog Urolighederne en meget voldsom Karakter, og det var livsfarligt at færdes paa Gaderne, der blev beskudt af de tyske Soldater. I Nørregade blev en Arbejder, Vilhelm Jensen, standset af Tyskerne. Han rev en Maskinpistol fra en af dem og forsøgte at flygte, men blev ramt af Revolverskud i Laar og Underliv og slaaet ned med et Kolbeslag. Senere afgik han ved Døden paa Sygehuset. I Kongensgade blev en Kvinde, Ellen Simonsen, ramt i Nakken af en Genværkugle. I Heltzensgade saaredes en Mand, S. Aa. Petersen, i Haanden og Laaret af Kugler, der blev affyret af en Frikorpsmand. Ved Banegaarden kom en Lastbil med bevæbnede Tyskere kørende. Der blev raabt efter dem, og fra Vognen kastedes en Haandgranat, der slog Hul i en Mur og saaredes en Mand. Ogsaa paa Skibhusvej saaredes en Mand af Haandgranater. Overalt gik Tyskerne frem med største Brutalitet. En Mor med et treaars Barn paa Cyklestyret kom

kørende i Mageløs. Faderen og et større Barn var i Nærheden, og da de opdagede, at der var Opløb, forsøgte de at vende om for at køre en anden Vej hjem. Nogle Tyskere indhentede dem, rev Mor og Barn af Cyklen og sparkede løs paa dem. De danske Betjente overværede Oprinet uden at gribe ind.

Mens hele Byen var i Oprør førte den konstituerede Politimester Rasmussen Forhandlinger med Repræsentanter for Værnemagten. Statsadvokaten for særlige Anliggender, Troels Hoff, som var kommet til Byen, deltog i Forhandlingerne. Men Bykommandanten ønskede ikke nogen Ordning. Han nægtede at trække sine Tropper væk fra Gaderne. Saa lod Politiet Højttalervognen køre gennem Byen og meddele, at Gaderne skulde være ryddet for Mennesker inden en halv Time.

Undtagelsestilstanden i Odense var erklæret af det danske Politil

Fra det Øjeblik naaede Terroren sit Højdepunkt. Ved et Sporvognsstoppested fyrede en Tysker aldeles umotiveret paa en lille Klynge Mennesker. En Dame blev saaret i Brystet og maatte køres til Sygehuset af Falck. Værnemagtsbiler fo'r i rasende Fart rundt i Gaderne og skød løs. I Skibhuskvarteret blev en Mand, Knud Bertelsen, saaret i Nakken, Walter Nielsen fik et Skud i venstre Knæ, Manfred Iversen et alvorligt Skudskaar i Maven og Knud Jacobsen et Skud i venstre Laar. Der gik Bud efter Politiforstærkning fra København. Den skulde ikke bruges mod Tyskerne, men mod den fredelige Befolkning i Byen.

Naturligvis vakte disse Terrorhandlinger en rasende Forbitrelse, og nazistiske Butiksejere fik deres Vinduer slaaet ind og Inventaret kastet ud paa Gaden. Heller ikke de Kvinder, der laa i med Tyskerne, gik Ram forbi. Adskillige fik Haaret klippet, og enkelte blev klædt nøgne, pyntet med Hagekors i Mønje paa passende Steder og jaget ud paa Gaden. Ved 16-Tiden trængte en Menneskemængde ind til en Kvinde paa Isgaardsvej. De smed hendes Bohave ud paa Gaden og stak Ild paa det.

Torsdag den 19. forlangte en Deputation af Arbejdere paa Bane gaarden, at alt Arbejde skulde standses inden Kl. 10. Det skete, og Togene kunde derefter ikke gøre Ophold i Odense. Der var kommet ny Politiforstærkning, og der var nu Betjente i Byen fra Aalborg, Aarhus, Vejle, Haderslev, Kolding, Nykøbing F., fra Frederiksberg og fra Politiskolen. Alle Forstærkninger mødte med deres største Udrykningsvogn, og i Slutningen af Ugen var der ca. 800 fremmede Betjente i Byen. Det kom atter til blodige Begivenheder. Paa Vestergade kom en tysk Officer gaaende. En større Skare fulgte efter ham,

og da Mængden indtog en truende Holdning, trak han sin Revolver og affyrede et Skræmmeskud. Men nu begyndte Stenene at hagle ned over ham, og han skød løs paa Folk og saarede to Dreng. Folke-mængden faldt over ham og tilføjede ham Beskadigelser. (Et Par Dage efter rejste han forøvrigt til Tyskland uden at afgive Forklaring, men Odense By maatte betale 1 Million Kr. i »Bod«).

I Dagens Løb steg Antallet af saarede Danskere til 44. Det lykkedes efterhaanden at faa Folk sendt hjem. Tyske Soldater blev stillet op som Vagtposter rundt om i Byen bevæbnede med skarpladte Geværer og med Haandgranater i Støvleskafter og Livremme. Gestapofolk rasede rundt i Byen i deres særlige Biler. Om Aftenen fortsattes med Besøg i Butikker og private Hjem — ved 22-Tiden befandt der sig en Snes Mennesker paa Politistationen, som havde faaet deres Hjem ødelagt, og som havde søgt Beskyttelse hos Politiet. I Løbet af Dagen udsendte Arbejdernes Fællesorganisation følgende Opraab til Befolkningen:

»Arbejderbevægelsens Ledelse forhandler om Tilvejebringelse af normale Tilstande i Byen. Men skal vore Bestræbelser lykkes, er det en ufravigelig Forudsætning, at enhver handler paa besindig Maade og undgaar Forstyrrelser af Ro og Orden. Overfor Politiet bør udvises absolut Impødekommenhed. Det er sammensat af gode danske Mænd, og indenfor de Grænser, som Forholdene trækker, gør det, hvad det formaar for at føre Befolkningen bedst muligt igennem den foreliggende Situation.

Enhver uoverlagt Handling kan, saaledes som Tilstandene er blevet her i Byen i det sidste Døgn, faa de alvorligste Følger. Det er derfor i alles Interesse, at ingen Forløbelse sker. Det kan kun paaføre os alle Byrder og Lidelser, som ikke tjener noget nyttigt Formaal.

Vi har bedt Mælkeriarbejderne og Bagerne samt Brødkuskene drage Omsorg for, at Byens Befolkning i Dag forsynes med Mælk og Brød. Til Gengæld gaar vi ud fra, at alle medvirker til, at denne nødvendige Forsyning forløber saa glat som muligt. Saa snart Resultatet af vore Forhandlinger foreligger, vil Befolkningen omgaaende blive underrettet.»

En Række Fagforeningsledere med Næstformanden i De samvirkende Fagforbund, Einer Nielsen, i Spidsen var kommet til Byen, og der blev til Stadighed forhandlet med Tyskerne — Kommandanten, Kannstein, Oberregierungsrat Stahlmann og Dr. Best. Imens gik Tyskernes Terror videre om Fredagen. I Jernbanegade sprang nogle tyske Soldater af en Bil og faldt over en ældre Mand og hans Søn, der stod paa Fortovet. Sønnen fik et Slag i Hovedet af et Revolver-skæfte og kørtes til Sygehuset med en alvorlig Hjernerystelse. Paa

Tolderlundvej skød en Frikorpsmand en Mand i Skulderen. En halv Snes Mennesker blev anholdt af Tyskerne, udpegede af Stikkere som Kommuniste, og ført til Vestre Skole eller Hotel Windsor, hvor de blev groft mishandlede. Og over hele Byen gik Rygtet om en frygtelig Misgerning, som var foregaaet Aftenen i Forvejen! To unge Mennesker havde staaet i deres Haver i Forstaden Bolbro, da en Frikorpsmand i Spidsen for nogle tyske Soldater overfaldt dem med Hundepiske og Geværkolber og slæbte dem med sig til Kasernen, hvor de blev pryglet, til deres Kroppe hang i blodige Laser. Sent paa Natten blev de givet fri og kravlede til deres Hjem, hvorfra man alarmerede Ambulancen. Paa Sygehuset tog Lægerne Farvefotografier af deres mishandlede Rygge for at rapportere Sagen til Justitsministeriet. Ingen af de mishandlede havde foretaget sig noget som helst. Den nazistiske Angivers Hus blev næste Dag belejret af en stor Menneskemængde, og der blev vekslet Skud til Kl. 3 om Natten.

Fredag Kl. 17,45 udsendte Odense Byraad dette Opraab til Byens Borgere:

»Efter at der nu er opnaaet Aftale om Genoptagelse af det normale Liv her i Byen, henstiller Byraadet indtrængende til Byens Borgere at udvise en rolig og besindig Holdning og hver for sig genoptage sit sædvanlige Virke til Gavn for Byen og dens Borgere.

Odense Byraad, den 20. August 1943.

P. B. V.

I. Vilh. Werner.

Og samtidig offentliggjordes en Proklamation til Arbejderne i Odense, undertegnet af Einer Nielsen og P. Johansen, fra Arbejderne's Fællesorganisation:

»Formændene for de faglige Organisationer inden for Arbejderne's Fællesorganisation har enstemmigt vedtaget at udsende følgende Meddelelse:

Forhandlingerne om Genoprettelse af normale Tilstande i Byen er nu ført til en Afslutning.

I disse Forhandlinger har deltaget Formanden for Arbejderne's Fællesorganisation, P. Johansen, Borgmester Werner, Folketingsmand Rasmus Hansen, De samvirkende Fagforbunds Næstformand Einer Nielsen og Sekretær Kaj Lindberg, Formanden for Dansk Jernbaneforbund Th. Petersen, Næstformanden i Dansk Smede- og Maskinearbejderforbund, Vilh. Christensen, og Forretningsfører Peder Andersen fra Dansk Arbejdsmandsforbund.

En Række Episoder har bidraget til at forsinke Forhandlingerne, men det er omsider lykkedes at komme gennem Vanskelighederne og opnaa et Grundlag for en Afvikling. Formandsmødet har herom modtaget detaljeret Underretning og er af den bestemte Overbevisning, at vi nu er naaet til det Punkt, hvor Strejken kan og maa afsluttes paa de ved Forhandlingerne tilvejebragte Vilkaar. Vi opfordrer derfor de strejkende Medlemmer af Arbejdernes faglige Organisationer til at genoptage Arbejdet fra Lørdag Morgen den 21. August ved sædvanlig Arbejdstids Begyndelse, og fra samme Tidspunkt ophæves Forbudet mod Færdsel i Byens Gader.

Vi advarer mod Rygtesmæde og andre uansvarlige Elementer, som ved Trusler eller ved Forvanskning af Kendsgerninger vil søge at trumfe deres Vilje igennem til Skade for Arbejdernes og Landets Interesser.»

Opraabet blev overalt modtaget med Haan eller Ligeegyldighed. Strejken var opstaaet spontant paa Arbejdspladserne, og man vilde ikke gaa i Arbejde igen, før man havde Sikkerhed for, at Tyskerne kom væk fra Byens Gader.

Om Lørdagen varede Generalstrejken ved. Om Natten var der i Odense forøvet to Sabotagehandlinger, og Jernbanen mellem Odense og Marslev var Sporet sprængt i Luften. Lørdag Formiddag drog et Optog paa ca. 5000 Mennesker syngende gennem Gaderne med Dannebrog i Spidsen. De endte paa Stadion, hvor der blev holdt et Masse-møde. Paa et Møde af Arbejdsgivere samme Dag erklærede de fleste af de større Arbejdsgivere, at de vilde udbetale Løn til de strejkende Arbejdere. Der forhandlede imidlertid videre paa Raadhuset. Departementschef Eivind Larsen havde i flere Dage opholdt sig i Odense, nu ankom ogsaa Arbejdsminister Kjærbøl og Direktør Svenning-sen fra Udenrigsministeriet. Hele Lørdag Nat til Kl. 6 Søndag Morgen gik hen med Forhandlinger. Man var blevet enig med Værnemagten om, at Kommandant Weizs skulde give en Undskyldning for Værnemagtens uheldige Optræden, men da man ringede til København for at faa v. Hannekens Billigelse, nægtede han at gaa med hertil. Kannstein rejste saa til København for at forhandle, men vendte tilbage samme Aften uden noget Resultat. I Løbet af Lørdagen holdt ca. 20 Fællesklubber Møder og valgte deres Repræsentanter til et Strejkeudvalg, som var i mere umiddelbar Føling med Arbejderne end de paa Raadhuset forhandlende Fagforeningsledere. Dette Udvalg skulde føre Strejken videre.

Om Søndagen holdtes der atter et Møde paa Stadion, hvor 10,000 Mennesker deltog, men hvor Borgmesteren og de forhandlende Fagforeningsledere havde nægtet at komme tilstede og aflægge Beret-

ning. Der blev stillet Krav om, at Tyskerne ikke maatte vise sig paa Gaden efter Kl. 19, at de skulde fjernes fra de Virksomheder, som de bevogtede, at de Gidsler, som de havde taget, øjeblikkelig skulde frigives. Det var de samme Krav, som det af Fællesklubberne valgte Strejkeudvalg havde opstillet, og som det illegale Blad »Trods alt«, der under Strejken var Byens eneste Avis, havde gjort sig til Talsmand for. Imidlertid blev der Søndag Aften udsendt en saalydende Bekendtgørelse fra Borgmesteren:

»I Forstaaelse med den tyske Værnemagt bekendtgør Borgmesteren i Odense følgende:

Efter at der i Forstaaelse med Regeringen har været ført Forhandlinger med Repræsentanter for de tyske Myndigheder, Odense Byraad, Repræsentanter for Odense Erhvervsorganisationer, Arbejdernes Fællesorganisation i Odense og De samvirkende Fagforbund i Danmark er det aftalt at meddele Odense Bys Borgere:

Under Samtaler Fredag Morgen blev der opnaaet Enighed om et Grundlag for Tilvejebringelse af normale Tilstande i Byen. Ved forskellige Misforstaaelser, som i Løbet af Lørdagen blev bragt ud af Verden, blev dette imidlertid ikke gennemført.

Ved en ny Forhandling, som Forholdene derfor gjorde hensigtsmæssig, er der nu truffet følgende Ordning:

1) Den tyske Værnemagt er rede til at bidrage til en almindelig Afspænding og Beroligelse. Den har derfor truffet en Orlovsordning paa den Maade, at alle tyske Soldater, der befinder sig i Odense, forbliver i deres Kvarter Søndag, Mandag, Tirsdag og Onsdag, men de normale Øvelser samt tjenstlig Færden til Fods og i Vogn vil naturligvis blive gennemført som hidtil.

2) Det er en Forudsætning, at Befolkningen ogsaa fra sin Side yder al mulig Bistand til Bevarelse af Ro og Orden, saaledes at Muligheden for Uoverensstemmelser, der kan blive af dybtgaaende og alvorlig Karakter, udelukkes. Det forventes saaledes, at enhver afholder sig fra at deltage i Demonstrationer og bestræber sig for at undgaa alt, som maatte være egnet til at fremkalde Indtryk af, at Befolkningen ikke efterkommer Kongens og Regeringens indtrængende Opfordringer om at undgaa enhver uoverlagt Handling.

Odense, den 22. August 1943.

I. Vilh. Werner.»

Og samtidig en »Udtalelse« fra Arbejdsminister Kjærbo:

»En Bekendtgørelse om en Række Forhandlinger er offentliggjort af Borgmesteren i Odense. Forhandlingernes Formaal har været at finde et Grundlag for Afvikling af de nuværende Tilstande, som er dybt alvorlige for Befolkningen i Odense, men tillige er et Anliggen-

de, der vil kunne faa langt videregaaende Virkninger for den danske Befolkning. Kongen, Regeringen og Rigsdagen har fastlagt den Linje, som bør følges af os alle. De har gjort det med Tilslutning fra saa godt som alle danske Borgere, og det maa nu være saaledes, at ogsaa Odense Bys Borgere tager Hensyn til de fælles Interesser, som Kongen, Regeringen og Rigsdagen har søgt og fremdeles søger at varetage efter bedste Skøn og under Hensyntagen til de Kendsgerninger, som vi ikke formaar at ændre.

Den tyske Værnemagt er, som det fremgaar af Borgmester Werners Bekendtgørelse, rede til at bidrage til en almindelig Afspænding og Beroligelse i Odense. Dette fremgik af de Samtaler, der blev ført Fredag Morgen paa Byens Raadhus og som foranledigede den Afblæsning af Strejken, der enstemmigt blev vedtaget af Arbejdernes Fællesorganisations Formandsmøde Fredag Eftermiddag. Men en Række Begivenheder og Misforstaaelser medførte, at Beslutningen ikke fik den tilsigtede Virkning.

En ny Forhandling blev derfor nødvendig; paa Regeringens Vegne har jeg fulgt dens Forløb, og for at undgaa nye Misforstaaelser samt for at hindre Muligheder for Vildledning af Befolkningen skal jeg til Tydeliggørelse give nogle orienterende Oplysninger.

Det siges i Borgmester Werners Bekendtgørelse, at den tyske Værnemagt har truffet en Orlovsordning paa den Maade, at alle tyske Soldater, der befinder sig i Odense, vil forblive i deres Kvarter Mandag, Tirsdag og Onsdag. De har heller ikke haft Udgangstilladelse i Lørdags og i Dag (Søndag). Men den tyske Værnemagts normale Øvelser fortsættes, og dette forudsætter, at tyske Tropper ogsaa i det Tidsrum, da Udgangstilladelse har været og vil være inddraget, under Kommando marcherer gennem Byen til og fra Øvelserne, ligesom sædvanlig Meldetjeneste og Vagtafløsning har fundet og vil finde Sted. Kørende tyske Tropper vil kun blive sendt gennem Byen, naar nødvendige Forsyninger maa hentes; naar der udskiftes Vagtposter, som er af militær Betydning; naar Trafik til og fra Banegaarden maa foregaa, og naar nødvendig Meldetjeneste skal udføres. Tysk Feltgendarmeri vil varetage Ordenstjenesten for den tyske Værnemagts Vedkommende, medens dansk Politi har den tilsvarende Opgave med Hensyn til danske Statsborgere.

Endelig vil jeg pege paa, at det — som ogsaa fremhævet i Borgmesterens Bekendtgørelse — er en Forudsætning, at Befolkningen fra sin Side yder Bistand til Bevarelse af Ro og Orden.

p. t. Odense, den 22. August 1943.

Johs. Kjærboel,
Arbejdsminister.«

Men Arbejderne gik ikke i Arbejde Mandag Morgen. Da »Fyns Socialdemokrat« forsøgte at genoptage Arbejdet i Sætteriet, satte Mængden en Stopper derfor. I Løbet af Mandagen blev der i den nye Forsamlingsbygning afholdt et Møde af 500 Tillidsmænd, som blev enige om at genoptage Arbejdet Tirsdag Morgen. Samtidig vedtog Smedene paa et Møde med over 2000 Deltagere at gaa i Arbejde. Strejkeudvalget udsendte efter Mødet en Bekendtgørelse til samtlige organiserede Arbejdere i Odense:

»Vi kan ikke anerkende, at den Generalstrejke, som er iværksat af Arbejderne i Odense for at skaffe taalelige Forhold i vor By, bliver afgjort ved Forhandlinger af de saakaldte ansvarlige Ledere, som paa et givet Tidspunkt, hvor deres Ansvarlighed overfor Arbejderne var absolut paakrævet, ikke alene svigtede, men endog nægtede at foretage sig noget, der kunde give en Klaring af Situationen.

Netop paa dette Tidspunkt tog Arbejderne Sagen i deres egen Haand, og i stor Udstrækning blev der nedsat Strejkeudvalg, som paa et Møde dannede deres eget Præsidium.

Paa Strejkens 6. Dag følte de ansvarlige Ledere af Fagorganisationen, at Tiden alligevel var inde til at foretage sig et afgørende Skridt for at faa Strejken afblæst under Paastand af, at Værnemagten havde gjort nye Indrømmelser.

Under disse Omstændigheder skal det nu nedsatte Strejkeudvalg tage en Stilling, som Arbejderne i denne By kan være blot nogenlunde tjent med at akceptere. Vi ser desværre, som Situationen har udviklet sig, ingen anden øjeblikkelig Mulighed, hvorefter vi kan opfordre vore Kammerater til at fortsætte Strejken, men maa derfor opfordre Jer alle til at genoptage Arbejdet Tirsdag Morgen, idet vi endnu en Gang fra Udvalgets Side rejser en skarp Protest mod Fællesorganisationen, som i Strejkens første Dage kun forsøgte Desorganisation.»

Om Tirsdagen blev Arbejdet genoptaget i samtlige Bedrifter. Men allerede Dagen efter var det galt igen. Onsdag Morgen telefonerede Fællesorganisationen en Meddelelse fra Værnemagten rundt til alle Virksomheder, hvorefter det tyske Feltgendarmeni fremtidig vilde skyde paa enhver, »der ikke opførte sig ordentligt«. Som Protest mod denne Meddelelse nedlagdes Arbejdet Resten af Dagen paa de større Virksomheder.

Den dræbte Maskinarbejder Vilhelm Nielsen blev begravet tidligt om Morgenens i dybeste Stilhed ved Politiets Foranstaltning. Det var forbudt Gartnere og Blomsterhandlere at sende Kranse til Graven.

Det karakteristiske ved Strejken i Odense var dels dens spontane Karakter, og dels, at den blev ført af Arbejderne selv, paa Trods af

visse opportunistiske Fagforeningsledere. Fremtrædende Socialdemokrater gjorde, hvad de formaaede for at standse Strejken. Folketingsmand Rasmus Hansen opfordrede i »Fyns Socialdemokrat« til Ro for enhver Pris (indtil Strejken standsede Avisen), Fagforeningsledere kom ilende fra København for at gyde Olie paa Bølgerne, og selve Arbejdsminister Kjærbøl rejste til Odense for at mægle. Strejken blev omsider standset, men ikke før, det var tydeligt for enhver, at Arbejdere og Borgere stod i en fast Front mod Seavenius' og Samlingspartiernes Forsonings- og Eftergivelsespolitik.

De ønskede ikke Forsoning med Fjenden, der kuede og plyndrede vort Land — men Modstand, Kamp!

Fyn i Oprør.

Og denne Indstilling var Odenses Arbejdere og Borgere ikke ene om. I alle danske Byer, som Tyskerne havde besat, var Borgerne mere og mere ophidsede over de stadig frækkere tyske Overgreb og Provokationer. I officielle Udtalelser havde Regeringen flere Gange fremhævet Værnemagtens »korrekte« Optræden. Det er muligt, at Seavenius og Gunnar Larsen blev mønsterværdigt behandlet af de tyske Generaler, som havde med dem at gøre. Ja, det er vel oven i Købet sandsynligt, at Tyskerne behandlede d'Herrer i Ministeriet, som i særlig Grad varetog deres politiske Interesser, med det fineste Hensyn. Men den jævne Dansker tog man ikke blidt paa. Naar Historien engang skal skrives om de tyske Voldshandlinger, om Overfald, seksuelle Attentater, om de rent sadistiske Mishandlinger, som danske Myndigheder har forsøgt at dysse ned, vil det blive en forfærdende Beretning.

Overalt paa Fyn var Tyskerne lige saa forhadte, som de var i Odense, og Odense-Arbejdernes beslutsomme Holdning gjorde naturligvis det stærkeste Indtryk i de fynske Købstæder. I *Nyborg* havde der været Sammenstød, og Politimesteren offentliggjorde en Advarsel. Hvis der blev kastet Sten mod Grupper af den tyske Værnemagt, vilde der blive skudt med skarpt. Men Tyskernes Optræden var stadig saa udæskende, at Sammenstød ikke kunde undgaas. Det kom til en Del Skyderi i Gaderne, og Arbejderne paa Nyborg Jernstøberi nedlagde Arbejdet. Flere Virksomheder sluttede sig til Strejken, og snart laa alt Arbejde stille. Borgmester og Byraad forhandlede med de forskellige Organisationer og med Værnemagten og udsendte et Opraab, hvori Arbejderne opfordredes til at genoptage Arbejdet paa Betingelse af, at »*Politiet optræder human, roligt og værdigt overfor Byens Befolkning. . . de tyske Patruljer fjernes fra Byens Gader, og de tyske Vagtposter indskrænkes til de oprindelige Steder.*« Opraabet var tiltraadt af den tyske Værnemagt, men Arbejdet blev ikke gen-

optaget. Nye Forhandlinger kom i Gang, og først den 24. August erklærede Arbejderne Betingelserne for acceptable, og Strejken afblæstes.

I *Middelfart* drøbtes den 21. August en ung Mand, Leif Hansen, af en tysk Vagtpost, og der blev iværksat en Folkestrejke. Efter Forhandlinger med Værnemagten opnaaedes en Ordning, og det vedtoges at gaa i Arbejde igen og aabne Butikkerne. I *Faaborg* blev Arbejdet nedlagt paa de fleste Arbejdspladser i Løbet af den 23. og Butikkerne lukket som Protest mod den tyske Terror i Odense. Næste Dag genoptoges alt Arbejde, uden at det var kommet til Uroligheder. I *Bogense* havde Værnemagten under Patruljering skudt ind ad Folks Vinduer og kastet tre-fire Haandgranater. Den 21. August eksploderede 5 Bomber udenfor Værnemagtens Kvarter. Det kom derefter til Generalstrejke og Butikslukning. I *Ringe* blev flere Naziforretninger raseret. I *Assens* nedlagde Arbejderne Arbejdet en Dag, hvorefter Tyskerne gik ind paa de stillede Krav.

I *Svendborg* var der allerede den 11. August mindre Uroligheder, og siden raadede der et spændt Forhold mellem Byens Befolkning og de 350 tyske Marinere fra et tysk Krigsskib, der var ankommet fra Norge og havde lagt til i Svendborg Havn. Søndag Aften kastede en Dreng en Sten efter nogle tyske Marinere, som svarede med Skud. Kort efter var Gaderne fulde af Mennesker. Politiet afspærrede Gaderne omkring Wandalls Hotel, hvor Tyskerne har Kvarter, og Mængden drog syngende gennem Byen. En Folkemængde samledes foran Borgerskolen, hvor der var dansk Kaserne. En Flok tyske Marinere forsøgte ved Pistolskud at jage Mængden bort. Fra Kasernen svarede det danske Militær med Geværssalver, og der opstod en kortvarig Ildkamp. Om Natten opstod der Ild i nogle tyske Biler, der var indladet i en Jernbanevogn. De tyske Marinere optraadte ogsaa her meget brutalt og anholdt mange fredelige Tilskuere, uden at det danske Politi greb ind. Først sent paa Natten var der nogenlunde Ro i Byen.

Torsdag den 19. August havde Befolkningen planlagt et Møde paa Torvet. Her vilde man vedtage at gaa i Sympatistrejke med Odense. Politiet, som havde faaet Forstærkning fra Vejle, trak Kniplerne og splittede Folkemængden. Nogle af Tyskernes Piger blev klippet og smidt i Havnen. Om Natten eksploderede en Bombe, der var anbragt paa Siden af Damperen »Ann Helen Clausen«. Den sprængte Hul i Bunden, men takket være de vandtætte Skodder kunde Damperen holdes flydende, indtil en foreløbig Reparation kunde foretages. Om Mandagen nedlagde Skibsværftsarbejderne Arbejdet, og i Løbet af Tirsdagen sluttede samtlige Virksomheder og Forretninger

sig til Strejken. Fra Onsdag var Strejken total, heller ikke Bladene udkom. Skibsværftsarbejderne følte sig forulempet af de tyske Vagtposter, der var posteret ved forskellige Skibe og Baade, og som i flere Tilfælde havde optraadt voldeligt. I nogle Tilfælde var der blevet skudt paa Arbejderne. Betingelserne for Arbejdets Genoptagelse var de samme som i Odense. Generalstrejken blev først afblæst den 28.

Der kæmpes i Aalborg.

Natten til den 18. August udkæmpedes i Rold Skov en Kamp mellem tyske Soldater og danske Patrioter. En engelsk Bombemaskine havde nedkastet Vaaben og Ammunition, og en Gruppe Frihedskæmpere var kørt ud i Lastbil for at hente det nedkastede. Paa Vej ud af Skoven blev de overrasket af en Deling tyske Soldater, som aabnede Skydningen med Maskingeværer. Danskerne besvarede Ilden med automatiske Pistoler. Skydningen varede nogen Tid, men omsider standsede Danskerne Ilden, og nogle Mænd sprang ud af Bilen og forsvandt ind i Skoven. Ved Rattet sad Føreren af Bilen død. Det viste sig at være Bankassistent *Niels Erik Vangsted* fra Aalborg.

To Danskere blev senere fanget i Skoven, efter at de havde brugt deres sidste Patron. Den ene blev anbragt i en Bil, der tilhørte Landbetjenten i Støvring, der deltog i Kampen paa Tyskernes Side! Fangen saa imidlertid sit Snit til at springe ud af Vognen og flygte, og til alt Held blev han ikke ramt af de Revolverkugler, som den »agtværdige« Landbetjent sendte efter ham. Han er ikke senere blevet fanget.

Den anden Patriot, der blev grebet i Rold Skov, var Ingeniør *Poul Edwin Sørensen*. Han blev sendt til Aarhus, hvor han den 25. August blev stillet for en tysk Standret og dømt til Døden. En Ansøgning om Benaadning blev afslaaet af General v. Hanneken, og den 8. September udsendte Tyskerne Meddelelse om, at Dødsdommen var fuldbyrdet ved Skydning. Det paastaas, at Ingeniør Sørensen blev frygteligt mishandlet i det tyske Fangenskab, men at han trods Tortur nægtede at angive nogen.

Den 23. August skulde den dræbte Bankassistent Vangsted begraves. Tyskerne havde forlangt, at det skulde ske tidligt om Morgen, og til Gengæld havde den tyske Kommandant i Aalborg lovet at holde sine Tropper inden Døre hele Mandagen. Men v. Hanneken ønskede ikke Ro i Byen. Efter hans Ordre maatte der ikke samles nogen Folkemængde paa Kirkegaarden, og Kranse maatte ikke bære provokerende Indskrifter. Da samtlige Byens Blomsterhandlere udstillede store Kranse med Hilsener som »Tak for din Daad« eller »Fra R. A. F.« (d. v. s. Rørdals Arbejdere og Funktionærer), krævede Tyskerne Kransene fjernet. Politimesteren nægtede at adlyde den tyske

Ordre, og Tyskerne udkommanderedes. Om Formiddagen uddelte Politiet en Løbeseddel af følgende Indhold:

*»For at undgaa ulykkebringende Begivenheder har de danske Myn-
digheder i Forstaaelse med den nærmeste Familie foranlediget, at
Bankassistent Niels Erik Vangsteds Begravelse har fundet Sted Dags
Morgen Kl. 8.«*

Kisten var ført direkte fra Kapellet til Graven, saaledes at der ikke var holdt nogen Højtidelighed i Ansgar Kirken. Til Stede ved Begravelsen var foruden den allernærmeste Familie kun Pastor Hans Jørgen Petersen og Politimester Bach. Præsten bad en Bøn, og Kisten blev sænket i Graven, der dækkedes af et Bjerg af Kranse. Der var ikke een Virksomhed i Aalborg, som ikke havde sendt Blomster til den dræbte Frihedskæmpers Baare, og næsten alle Kransene var signerede. En Fagmand anslog, at der var sendt for ca. 40.000 Kr. Blomster til Begravelsen. En enkelt Blomsterhandler leverede for 6000 Kr.

Hele Formiddagen havde der været en jævn Strøm af Mennesker til Graven, og da det fastsatte Tidpunkt for Begravelsen, 13,30, kom, var der strømmet store Menneskemængder, mindst 10.000, sammen ved Ansgar Kirken. Selve Kirken var fyldt til Trængsel. Folk forlangte, at der skulde holdes en Mindegudstjeneste, og Politiet indvilligede heri. Mens man ventede paa Præsten, blev der sunget Salmer i Kirken. Udenfor sang man Fædrelandssange og »Internationale«. I Stor-Aalborg hvilede alt Arbejde, alle Forretninger var lukkede. Alt gik roligt og værdigt til. Det var en storstilet Højtid, en By, der sørgede over en af sine bedste Sønner.

Men v. Hanneken havde givet sine Ordre, og den Deltagelse, som Aalborgs Borgere lagde for Dagen, betragtedes som en Demonstration mod Tyskerne, som havde skudt Vangsted. Den tyske Ære maatte værnes. Kl. 13,45 lød to Pistolskud udenfor Kirkegaarden, og en tysk Flyver strøg ganske lavt hen over Mængden. En Snes Minutter efter kom Politiets Højttalervogn, og det blev meddelt, at Folk skulde gaa hjem. Ellers vilde det tyske Militær overtage Ordenstjenesten og skyde med skarpt. Knap var Højttalervognen standset, før Tyskerne sprang frem fra alle Sider og kom kørende i Lastbiler med Pistoler, Karabiner og Maskingeværer, som de demonstrativt afsikrede. Det lykkedes at fratage to Officerer deres Vaaben, men forinden var flere Danskere saaret.

Efter dette Overfald paa fredelige, ubevæbnede Mennesker kom hele Byen i Oprør. Der udspilledes de samme Scener som i Odense. Tyske Biler og Tanks susede gennem Gaderne, Soldater hamrede med

Geværkolberne løs paa ganske sagesløse Mennesker, ogsaa Kvinder og Børn. Rundt i Byen var der livlig Skydning, og i Dagens Løb blev en Snes Mennesker indlagt paa Sygehusene, 16 havde Skudskaar. Paa Hotel Phønix trængte en Flok Soldater ind og saarede Overtjener Bech, som døende blev indlagt paa Hospitalet.

Menneskemængden brød Brosten op af Gaderne og forsvarede sig med dem. En tysk Bil blev stenet. En Tyskertøs og en Nazist bankedes foran Ansgar Kirke. Skydningen blev stadig livligere. Rundt i Byen blev Naziforretningerne stormet og Inventaret ødelagt. En tysk Personvogn blev væltet. Om Eftermiddagen blev der truffet Aftale mellem det danske Politi og Værnemagtens Kommandant om, at Tyskerne skulde holdes borte fra Gaderne. Aftalen blev ikke holdt. Ved 20-Tiden blev tysk Militær igen sluppet løs paa Borgerne, og Urolighederne blussede op.

Tirsdag den 24. blev der skudt paa Arbejderne, der var paa Vej til Rørdal Cementfabrik. En Arbejder, Erik Larsen, blev dræbt. Arbejderne paa Rørdal, som tidligere havde taget en Tørn med Tyskerne, nedlagde øjeblikkelig Arbejdet. Alle store Virksomheder i Stor-Aalborg erklærede Sympatistrejke. Om Eftermiddagen afholdtes der et Møde i Grusgraven ved Hobrovej, hvor 17.000 Mennesker deltog. Paa dette Møde talte bl. a. Politimesteren for et frit Danmark. Han hilstes med stormende Bifald og blev i Guldstol baaret til sin Bjl. Man vedtog at kræve af Tyskerne, at alle Vagtposter skulde inddrages, Frikorpsfolkene afvæbnes, det tyske Mandskabs Udgangstilladelse begrænses til Kl. 20 og alle Skoler frigives, saaledes at Børnene kunde faa normal Undervisning. Mødet foregik i fuldstændig Ro. Men da Folk var paa Vej hjem, blev de overfaldet af tysk Militær, der optraadte med fuldstændig Desperation. De fyrede løs paa Menneskemasserne, Kvinder og Børn blev væltet omkuld, 3 Mand dræbtes og 17 saaredes, mange meget alvorligt. Bogholder Egon Andersen blev fundet frygteligt mishandlet udenfor Kjellerupgades Skole, og ialt var nu 48 Ofre for Voldshandlinger indlagt paa Byens Hospitaler.

Tyskerne nøjedes ikke med at slaa ned for Fode, de tog ogsaa Gidsler. I Dagens Løb indfangede de 25 Danskere, som blev inde-spærret i et lille Kælderrum, hvor der ikke var Plads til at ligge ned. Otte af dem blev taget, da de danske Arbejdere forlod Lufthavnen for at deltage i Strejken. Danske Nazister havde udpeget de Personer, som de havde et Udestaaende med, og Raseriet mod Stikkere var saa voldsomt, at der om Aftenen blev givet Ordre til at postere tyske Vagtposter foran de Ejendomme, hvor de boede, men forinden var dog adskillige af Forræderne blevet afstraffet.

Næste Dag fortsatte Strejken, og Tyskernes Brutalitet var ikke formindsket. Tyske Jagere fløj lavt hen over Byen og bestrøg enkelte Gange Gaderne med Maskingeværer. Alle Forretninger var lukket, men Tyskerne forsøgte at tvinge Bagere og Slagtere til at udlevere Varer. I nogle Tilfælde lykkedes det. Paa Sohngaardsholmsvej fik en Pige Haaret klippet af. Hun klagede til Tyskerne og udpegede to unge Mænd i Kvarteret. Da Tyskerne kom for at afhente dem, var de forsvundet, og i Stedet tog man nogle Medlemmer af deres Familier, som blev ført i tysk Arrest og først løsladt Dagen efter.

Paa Politimesterens Kontor blev der ført Forhandlinger mellem Politimyndighederne og Arbejdernes Repræsentanter. Arbejderne meddelte, at de ikke vilde forhandle med Værnemagten, før alle Vagtposter var fjernet fra Aalborgs og Nørresundbys Gader. Naar dette Krav var opfyldt, vilde man gaa til Forhandling om de øvrige paa Mødet i Grusgraven stillede Krav. Efter dette Møde modtog Politimesteren en Meddelelse fra General v. Hanneken, som krævede øjeblikkelig Forbud mod alle Møder under aaben Himmel samt mod Sammenstimlen og Opløb, Lukning af alle Restauranter, Biografer og Forlystelsesetablissementer fra Kl. 19, Udgangsforbud for Civilbefolkningen fra Kl. 20 til 6, med Undtagelse af hundrede Personer, som kunde forsynes med Legitimationskort. Kl. 16 samledes Arbejderne til et Tillidsmandsmøde i Haandværkerforeningen, hvor man vedtog at fortsætte Strejken. Der blev givet Meddelelse om, at Strejken sandsynligvis vilde blive udvidet til ogsaa at omfatte Banernes faste Personale.

Imidlertid var der holdt et Ministermøde i København, og Regeringen havde udsendt sin Erklæring. Ministermødet havde vedtaget at give Politimesteren Ordre til at gaa ind paa de af Tyskerne stillede Krav. Det blev derefter straks meddelt ved Løbesedler og gennem Højttalervogne, at der var Undtagelsestilstand i Aalborg og Nørresundby.

Men alle Fabrikker stod stille, alle Butikker var lukket. Fra om Middagen blev al Postombæring indstillet, og samtidig standsede Aalborg Privatbaner al Godstrafik. Næste Dag besatte tyske Tropper Andelsslagteriet i Nørresundby. Den sidste Rapport fra Aalborg lød den 28. August:

Strejken fortsætter. Ingen Uroligheder. Tyske Vagtposter afpatruljerer Gaderne.

De tyske Massakrer i Aalborg kostede syv danske Døds ofre. Navnene paa de dræbte er:

Arbejdsmand *Erik Larsen*, Langesgade 4.
Ingemann Rask, Vestre Fjordvej 5.

Aage Christensen, Nytorv 12.

Mekaniker Vilh. Stadthudt.

Overtjener Bech.

Maskinarbejder Poul Mathiasen, Lindholm.

Mejerist Knud Andersen, Løgstrup.

Der strejkes i de jyske Byer.

Paa de store Arbejdspladser langs Jyllands Vestkyst nedlagde Arbejderne den 23. August Arbejdet for at demonstrere i Anledning af Begravelsen i Aalborg. I Frederikshavn var Nitterne paa Skibsværftet gaaet i Strejke nogle Dage i Forvejen. Nu nedlagde Værftets øvrige Arbejdere Arbejdet, og Arbejderne paa Frederikshavns Jernstøberi, der ejes af Burmeister & Wain, og Arbejderne paa Ford Motorkompagni sluttede sig til Strejken. Paa Flyvepladsen og de store Anlæg ved Pikkerbakken blev Arbejdet nedlagt. Ogsaa i Frederikshavn havde Tyskernes Optræden været saa provokerende, at Befolkningen ikke vilde taale det længere.

Forretningsmændene lukkede deres Butikker, og i Dagens Løb blev alt Arbejde i Byen standset. Hen paa Eftermiddagen kom det til Sammenstød med Tyskerne, der i Panservogne og med Maskingeværer kørte gennem Gaderne. En Mand, der stod i sit Vindue og saa ned paa Gaden, blev ramt af en Geværkugle og dødeligt saaret. Andre maatte bringes paa Sygehuset med Skudsaar.

Næste Dag var Byen lammet af Folkestrejken. Tyskerne tilkaldte Forstærkninger, og et Troppetog ankom til Byen. Det kom til et voldsomt Sammenstød, og Rangerpersonalet paa Banen blev beskudt af Tyskerne, hvorefter Arbejdet ogsaa her nedlagdes. Soldater med opplantede Bajonetter tog Opstilling paa Gadehjørnerne, og en større Styrke Flyvemaskiner drønedes ganske lavt hen over Byens Tage. Den 25. August blev der optaget Forhandlinger mellem de danske Myndigheder og Tyskerne. I et ekstraordinært Byraadmøde henstillede Borgmester Fisker til Borgerne i Frederikshavn at bevare Ro og Besindighed, og samtidig gjorde han rede for de Krav, der var stillet af Arbejdernes Fællesorganisation som Betingelse for at aflyse Strejken. De gik ud paa, at det tyske Militær skulde holdes indendørs fra Kl. 19 til 7, at Civilvægterne (danske Nazister, der har meldt sig til tysk Vagttjeneste) skulde fjernes fra Byen, at de beslaglagte Skoler skulde frigives, og at enhver, der havde lidt Skade ved Tyskernes Overgreb, skulde have fuld Erstatning. Borgmesteren forelagde disse Krav for den tyske Kommandant og udtalte, at han fandt dem lempelige, eftersom de tyske Soldater havde forøvet Terrorhandling. Kommandanten svarede, at man ikke kunde lægge Ty-

skerne noget til Last. De havde ikke forulempet en eneste Borger i Frederikshavn, og den Skade, der var sket, havde Danskerne selv været Aarsag til. Man vilde dog fra tysk Side gaa med til, at Soldaterne fik Udgangstilladelse i to Hold, et fra Kl. 16 til 18, og et andet fra 18 til 20, paa Betingelse af, at det danske Politi vilde garantere, at den danske Befolkning opførte sig ordentligt. Paa et Arbejdermøde redegjorde Borgmester Fisker for sine Forhandlinger, og det vedtoges at fortsætte Strejken. Samme Aften besatte Tyskerne Arbejdernes Fællesbageri og Lindholmstrand Mejeri. Arbejderne svarede med omgaaende at lukke Vand- og Elektricitetsværket.

I et lukket Byraadmøde udtalte Borgmester Fisker, at Strejken rimeligvis vilde blive meget langvarig, og at der vilde kunne blive Tale om at evakuere Byen. Et Velfærdsudvalg af Repræsentanter for Byens Institutioner og Organisationer blev dannet for at sørge for de nødvendige Forsyninger. Undtagelsestilstand indførtes i Byen. Folkestrejken varede til den 29. August.

I *Sæby* var der Generalstrejke i to Dage til den 27. I *Skagen* kom det til alvorlige Sammenstød mellem Fiskere og det tyske Vagtkorps, og den 25. begyndte Folkestrejken. Saa snart det tyske Militær fik at vide, at Generalstrejke var erklæret, jog det alle Arbejderne, der var beskæftiget ved de store Arbejdspladser paa Grenen, ud af Barakkerne sammen med Kontorpersonalet, og over 100 Mand maatte henvende sig paa Skagens Kommunekontor for at faa Penge til at rejse til deres Hjemsted for. Arbejdet blev genoptaget den 28. August. I Stationsbyen *Hørby* var der Strejke, i *Brønderslev* Uro og Strejker i stort Omfang. I *Hjørring* Sammenstød med Tyskerne, i *Nibe* Strejker og Rudeknusninger, i *Randers* besatte Tyskerne Gudenaabroerne og skød med skarpt paa alle Baade uden Varsel.

I *Aarhus* havde Forholdet mellem Tyskere og Danskere længe været meget spændt. Efter forskellige Sabotagebedrifter havde Tyskerne besluttet at erklære Undtagelsestilstand, men de veg tilbage, da Politimester Hoeck kunde fortælle dem, at der i saa Fald omgaaende vilde blive svaret med Generalstrejke. Iøvrigt var den tyske Forbindelsesofficer, Major Kruse, saa ophidset over, at Skoledrengene raabte »Hamburg ist kaput« efter de tyske Officerer, at han truede med at give Ordre til, at Officererne straks skulde skyde for at straffe denne grove Fornærmelse af den tyske Ære!

Den 25. August blev der som nævnt ved en Krigsret i Aarhus afsagt Dødsdom over Ingeniør Sørensen, som var blevet fanget i Rold Skov. Det kom i Eftermiddagens Løb til flere Sammenstød med Tyskerne. Typograferne vedtog at nedlægge Arbejdet, saa ingen Morgenblade kunde udkomme. I Løbet af Natten blev der foretaget flere

Sabotagehandling. Der uddeltes Løbesedler med Opfordring til Strejke. Blandt andet krævedes, at Kasernen i Vestre Allé skulde fratages Tyskerne, da den var Arnestedet for den farlige Dysenteri.

Næste Dag havde mange Virksomheder fulgt Opfordringen til Strejke. Ogsaa Sporvognene standsede Driften. Ved Middagstid marcherede en Afdeling tyske Soldater med Musikkorps i Spidsen gennem Gaderne. Nogle unge Mennesker paa Cykle fulgte efter Afdelingen, og da den passerede Banegaardspladsen, peb de og raabte Hurra. Fra Oliefabrikernes Kontorbygning i Bruunsgade, der benyttes til Kontor af Værnemagten, sprang tyske Soldater ud og spærrede Gaden, men Demonstrationerne ophørte ikke, og de begyndte at skyde. Flere Danskere blev saaret. Ved 14-Tiden meddelte Tyskerne, at hvis Politiet ikke ryddede Gaderne omkring Banegaardspladsen, vilde de selv gøre det, og om fornødent skyde med skarpt. Politiet lod denne Meddelelse bekendtgøre fra Højttalervogn, og langsomt blev Gaderne rømmet og Pladsen afspærret. I Dagens Løb gik flere Virksomheder i Strejke, og mange Butikker blev lukket. Mange saarede blev indlagt paa Hospitalerne. Om Natten eksploderede en Bombe i Værnemagtens Kontor i Bruunsgade, og der blev udført flere andre dristige Sabotagehandling.

I Aarhus Byraads Møde indledede Borgmester Stecher Christensen med følgende Udtalelse: »Der er den sidste Tid her i Landet forefaldet Begivenheder, som er meget beklagelige. Uansvarlige Personer har pisket Lidenskaberne frem hos Befolkningen, Lidenskaber, som burde have været tøjlet, og de forsøger at øve deres Terror mod det arbejdende Samfund. Bevægelsen har nu ogsaa bredt sig til Aarhus. Strejker, der er ved at antage Form af Generalstrejke, er udbrudt, og man forsøger helt at lamme Produktionsmaskineriet. Jeg vil gerne herved opfordre Byens Befolkning til at tage Situationen roligt. Det kan blive dødsens alvorligt at give sig Provokatørerne i Vold...«

Borgmesterens Tale er typisk for en vis Indstilling. Ikke et Ord om Tyskernes Overgreb, om deres Overfald paa fredelige Mennesker, deres Opkøb af alle Varer. Naar Arbejderne gik i Strejke, og de Handlende lukkede deres Butikker, skyldtes det »uansvarlige Personer«, der »øvede Terror mod det arbejdende Samfund«. Borgmester Stecher Christensen forstod ikke, at det var selve Folket, der rejste sig til Protest.

Arbejderne og Borgerne i Aarhus tog ikke videre Notits af Borgmesterens Formaninger. I Løbet af en Dags Tid blev samtlige Virksomheder og Butikker lukket, og Folkestrejken vedvarede endnu den 28. August.

I *Haderslev* havde der været stærk Uro i Gaderne paa Grund af

nogle Frikorpsfolk, i *Viborg* blev den 28. August en 40-aarig Mand alvorligt saaret ved Skud af tyske Soldater. I *Horsens* blev 3—4 Horsensborgere uden mindste Foranledning fra deres Side overfaldet af tyske Soldater, som tildelte dem Lussinger og Kæbestød. En ung Mand blev paa Torvet sparket og forfulgt af Tyskerne. I *Kolding* gik Rugbrødsfabrikken den 19. August i Strejke under Parolen »Intet Brød til Odense«. Det kom til store Uroligheder efter tyske Provokationer. En halv Snes Mennesker indlagdes paa Hospitalet. Den 20. arresteredes de danske Postbude, der kom med Post til Kasernen. De blev først løsladt igen den 22. Selv midt paa Dagen var det farligt at færdes i Byen. En ung Arbejder havde begaaet den Forbrydelse at uddele Løbesedler, der opfordrede til Strejke. Tyskerne vilde anholde ham, og han prøvede at flygte, men blev forfulgt i Bil. Tyskerne naaede ham, kørte ind paa ham og pressede ham mod en Hæk. Da de var færdige med ham, kørte de væk og lod ham ligge. Andre fandt ham og fik ham paa Sygehuset, hvor han døde. Han havde 17 Bajonetstik, og Ører og Næse var skaaret af ham!

I *Vejle* kom det til voldsomme Sammenstød mellem Værnemagten og Borgerne. Der blev knust en Del Ruder hos Nazister, og Politiet foretog en Række Anholdelser. Efter Forhandling gik den tyske Kommandant med til at holde alle Militærpersoner i Kasernen efter Kl. 21, men videre end til to Aftener kunde man ikke strække sig, da det var et »Prestigespørgsmaal«. Paa De danske Bomuldsspindrier rejste Arbejderne Krav om, at de Kvinder, som havde Omgang med Tyskerne, skulde afskediges. De frafaldt imidlertid Kravet, da det viste sig, at man ikke kunde komme udenom at yde dem Understøttelse af Arbejdsløshedskassen. I Stedet blev man enige om at fryse Kvinderne ud. Den 24. August var et norsk Skib kommet til *Vejle* for at indtage en Last Korn. Tyske Soldater med opplantede Bajonetter og udrustet med Haandgranater mødte op for at holde Vagt ved Skibet. Havnearbejderne nedlagde øjeblikkelig Arbejdet, og Strejken bredte sig til Havnens forskellige Virksomheder. Borgmesteren optog Forhandlinger med den tyske Kommandant, som blev nødt til at bøje sig. De tyske Soldater blev trukket tilbage, og Bevogtningen overtoges af det danske Politi.

Arbejderne hos A/S Ernst Voss i *Fredericia* havde krævet nogle Piger, der indlod sig med Tyskerne, fjernet fra Arbejdspladsen. Tyske Marinere blandede sig i Affæren, og det kom til voldsomme Uroligheder i Byen. En halv Snes Mennesker blev saaret, og Tirsdag Morgen den 24. nedlagde Arbejderne i alle Byens Virksomheder Arbejdet, og Butikkerne lukkede. 300 Ekstraarbejdere ved Statsbanerne deltog i Strejken. Der blev indkaldt til et Borgermøde paa Stadion.

hvor Borgmesteren gjorde rede for de Betingelser, som De samvirkende Fagforeningers Forretningsudvalg havde stillet for Arbejdets Genoptagelse: at det danske Politi varetog Ordenens Opretholdelse i Byen uden Tyskernes Indblanding, og at de tyske Soldater holdtes i deres Kvarter efter Kl. 19. Tyskerne gav Løfte om at imødekomme Kravene, men alligevel færdedes Tyskerne paa Gaden, og trods Fagforeningsledernes Opfordring nægtede Arbejderne at genoptage Arbejdet. Det kom til nye blodige Optrin, hvor tre Mennesker i stærkt medtaget Tilstand maatte køres til Sygehuset. Det lykkedes 2000 Mennesker at hindre Afsendelsen af et Godstog til Tyskland. En Fiskeeksportør maatte uddele 11.000 kg Fisk gratis, fordi han paa Grund af Strejken ikke kunde faa Fisken behandlet.

Et af Arbejderne nedsat Strejkeudvalg havde imidlertid henvendt sig til Borgmesteren og meddelt, at Grunden til Strejkens Fortsættelse var, at Tyskerne stadig provokerede Uroligheder i Gaderne. Efter nye Forhandlinger forpligtede Værnemagten sig højtideligt til at respektere det danske Politis Ordenshaandhævelse og til i tre Dage at holde Soldaterne inde fra Kl. 19. Derefter afblæstes Generalstrejken Torsdag den 26. August.

Uro paa Sjælland.

I Roskilde var der om Aftenen den 22. August store Menneskemængder paa Gaderne, og da Mørket faldt paa, kom det til alvorlige Uroligheder. I Nazistbutikkerne blev Ruderne knust. Nogle Mennesker samlede sig uden for et lige ved Kasernen beliggende Gartneri, der ejes af en Nazist, Vilhelm Jensen. Jensen fik sendt Bud efter Vennerne i Værnemagten, og en af dem affyrede et Skud. Det ramte en 21-aarig Landmand Helfred Christiansen fra Gøderup, som faldt død om paa Stedet. En Undersøgelse viste, at Helfred Christiansen tilfældigt var kommet forbi, paa Vej til Jernbanestationen.

Den 24. August blev Helfred Christiansen begravet, og flere Tusinde Mennesker fulgte Ligvognen. Bagefter kom det til Demonstrationer. Gartneren, i hvis Have Mordet fandt Sted, maatte sælge sin Ejendom til Overtagelse straks. Nogle Dage efter Mordet forsøgte han at hænge sig, men blev skaaret ned og anbragt paa et Sindssygehospital.

Ogsaa i Korsør var der Uroligheder. Mange Ruder blev knust, og et Pigebarn fik Haaret klippet. Den 23. August opstod der Strejke hos Kähler og Breum, der reparerer tyske Skibe, samt paa Glasværket og flere andre Virksomheder. Mandag Aften var alt Arbejde standset i Byen. Arbejdet blev genoptaget den 25. August. I Vordingborg kom det til Sammenstød, efter at Værnemagten havde op-

traadt paa en meget provokerende Maade. Flere Danskere blev overfaldet og kvæstet af Revolver- og Geværkolbeslag.

Paa et tysk Skib »Danzig«, der laa til Reparation paa Skibsværftet i *Helsingør*, skete der Onsdag den 25. en voldsom Eksplosion. Den 60-aarige Skibsbygger Carl Reib blev dræbt; Skibsværftsarbejderne nedlagde straks Arbejdet og samledes udenfor Værftet, hvor man diskuterede Kravet om Faretillæg. Politikommissær Madsen kom kørende i Bil og prøvede at forcere Bilen ind mellem Arbejderne. Denne Hensynsløshed ophidsede Arbejderne, og fra en Tørvebil hentede man Tørv, som man bombarderede Politikommissæren med. Nogle Tørv røg gennem Bilens Rude, og en ramte Politikommissæren i Panden, hvorefter han med en vis Hastighed fik Bilen vendt og tiltraadte Tilbagetoget. De tyske Marinepatruljer blev bombarderet med Flasker; der blev foranstaltet Jagt paa Pigebørn, der gik med Tyskerne.

En Folkemasse mødte nogle Tyskere og hujede ad dem, og den ene Tysker trak sin Revolver og affyrede tre Skud. To Mand blev dræbt, og en Politibetjent saaret i Laaret. De dræbte var Søfyrbøder Niels Otto Juel og Johan Bisgaard Nielsen. Kort efter rykkede den tyske Garnison ud fra Kronborg og ryddede Gaderne med Bajonetterne. Der faldt mange Skud, og adskillige blev saaret. Efter en Times Kamp blev de tyske Soldater beordret tilbage, og det danske Politik kunde gennem Højttalerbilen give Folk Meddelelse om, at de uden Risiko for Liv og Lemmer kunde begive sig hjem.

Imidlertid var der blevet afholdt et Møde af Skibsværftsarbejdere paa Sommariva. 2000 deltog i Mødet, og Stemningen var meget ophidset. Der var almindelig Enighed om Kravet om 20 % i Faretillæg, om yderligere 20 % under tysk Arbejde og om, at Tyskerne skulde fjernes fra Byen. Først vedtoges et Forslag om ikke at gaa i Arbejde, før Kravene var opfyldt, men det lykkedes i den almindelige Forvirring de socialdemokratiske Tillidsmænd at faa gennemført en ny Vedtagelse om, at man skulde blive hjemme Torsdag og genoptage Arbejdet Fredag og derefter afvente Regeringens Svar i seks Dage. Den 28. August blev Arbejdet genoptaget.

København havde i længere Tid hver Aften Uroligheder i Byen. De forvoldtes af Frikorpsmænd, der optraadte med største Grovhed overfor Befolkningen, og som fik Støtte af Værnemagten i deres Provokationer. Talrige Mennesker blev indlagt paa Hospitalerne med Bajonetstik og Skudskaar eller alvorligt kvæstet med Slag af Revolver-skæfter og Bøssekolber.

Og som en alvorlig Tilkendegivelse til Regeringen om, at Arbejderklassen ogsaa var dybt utilfreds med Samarbejdspartiernes økonomiske Politik, der stadig forringede den jævne Befolknings Kaar, kom

i Slutningen af August en Resolution fra Arbejderne hos Burmeister & Wain. Resolutionen gentog en Række Krav, der var stillet gentagne Gange, og indeholdt disse Ord, der giver Udtryk for Arbejderklassens Syn paa de øjeblikkelige politiske Forhold:

»Det kan ikke være overensstemmende med demokratisk Aand, at Regering og Rigsdag stedse maner til Ro og Orden i vort Land, naar Hensynet til Arbejderne stadig tilsidesættes.

Vi vil hellere end gerne vise Samfundssind, Ro og Orden, men vi kræver samtidig Ret til, at vor Løn har saa stor Købeevne, at vi kan købe lidt andet end Maden, da vi er af den Opfattelse, at det ikke er Pengene, der mangler, idet der er blevet 40 nye Millionærer i Løbet af sidste Skatteaar i vort lille Samfund.»

Regeringens Kamp for »Ro og Orden«.

I saa at sige alle danske Byer havde Befolkningen rejst sig til Protest mod de tyske Overgreb. Kravene var overalt de samme: Bedre Levevilkaar, ordentlige Luftbeskyttelsesforanstaltninger, Krigsrisikotillæg paa udsatte Virksomheder, Fritagelse for enhver tysk Indblanding i danske Anliggender, saavel paa Arbejdspladsen som udenfor, Gaderne rensed for Tyskere og Frikorpsfolk.

Det var Krav, som Regering og Rigsdag burde have kæmpet for fra Besøttelsens første Dag. De »uansvarlige Ledere« havde svigtet, nu rejste Folket sig og krævede sin Ret. Scavenius havde set rigtigt: Den Utilfredshed, som længe havde gæret i Folket, var nu vokset til en glødende Harmø, og der var ikke stor Udsigt til, at Regeringen kunde holde Stillingen som Formidler af Tyskernes Interesser.

Men efter at Tyskerne havde nægtet Scavenius Tilladelse til at trække sig tilbage, gjorde Regeringen et sidste desperat Forsøg paa at tøjle de vældige Kræfter, der var kommet til Udbrud. Regeringen greb efter Rigsdagen for at faa Støtte og Medansvar. Tirsdag den 16. August rejste Borsen Kravet om en Erklæring fra Rigsdagen. Hvor langt Planer om et regulært Tillidsvotum efter Indkaldelse af Rigsdagen har været fremme, lader sig ikke i Øjeblikket afgøre, men det endte med, at Samarbejdsudvalget den næste Dag, 17. August, gik med til at indkalde de samarbejdende Grupper for at informere dem om Situationen og forelægge dem Tanken om Erklæring.

Grupperne traadte sammen om Fredagen, og efter to Timers Forhandling havde de tre Partier vedtaget at deltage i en Erklæring, mens den konservative Gruppe sagde Nej. Ved Samarbejdsrådet hævdede de Konservative, at nu maatte Scavenius gaa, men de andre Partier sluttete sig ikke hertil. I de afsluttende Forhandlinger, som først sluttete Kl. 2,30 om Morgenen, hævdede de Konservative, at

de ikke vilde gaa med til en Erklæring, der ikke vilde have nogen som helst Virkning paa Sabotørerne, men som af Borgerne i Odense vilde blive opfattet som en Svigten i Kampen mod de af Tyskerne provokerede Forhold. Da man blev tvunget med af det svagere Fler-tal i Gruppen til en Erklæring, forlangte man, at den skulde indeholde en Bebrejdelse af de tyske Troppers Optræden. Det lykkedes til Slut Scavenius at faa dette Forlangende bortelimineret, »da det ellers skulde godkendes af Best først«.

Lørdag d. 21. August blev Opraabet fra Regering og Rigsdag ud-sendt:

»I Statsraadet i Dag forelagde Statsminister Scavenius følgende Opraab, som Regeringen og Rigsdagens Samarbejdsudvalg med Tilslutning af de samarbejdende Partiers Rigsdagsgrupper retter til det danske Folk. Kongen bifalder Udsendelsen af Opraabet, der har følgende Ordlyd:

Under den tyske Besættelse, der nu varer paa fjerde Aar, har det været uundgaeligt, at der af og til er opstaaet visse Gnidninger. Selve Besættelsens Langvarighed fremkalder en større Modtagelighed over for formodede Fornærmelser og stigende Utaalmodighed og Irritation i Befolkningen. I den sidste Tid er der indtraadt Begivenheder af faretruende Karakter. Sabotage er øvet i stigende Omfang, Demonstrationer er forekommet forskellige Steder, og der er gjort Forsøg paa at bringe Jernbaner og offentlige Værker til Standsning.

En Fortsættelse af saadanne Tilstande vil være af ødelæggende Virkning for danske Samfundsforhold. Tilførsel af Levnedsmidler og Brændsel vil blive hæmmet, og der vil opstaa alvorlige Forstyrrelser af den ordnede Produktion til Skade for hele Befolkningen.

For den danske Regering har det stedse været Opgaven at fjerne opstaaede Vanskeligheder og paa det bedste varetage den danske Befolknings Interesse over for de tyske Myndigheder.

Dette vilde ogsaa blive Tilfældet over for de senest indtrufne Begivenheder. Skal det lykkes at føre dansk Folkestyre og Samfundsliv frelst gennem Krigens Ulykker og Farer, er Befolkningens Medvirken hertil nødvendig.

Med denne dybt alvorlige Situation for Øje retter Regeringen og Samarbejdsudvalget med Tilslutning af de samarbejdende Partiers Rigsdagsgrupper en indtrængende Opfordring til den danske Befolkning om ikke paa nogen Maade at udæske til eller lade sig udæske til uoverlagte Handlinger, men bevare Ro, Besindighed og Sammenhold.

Enhver, der ønsker, at dansk Styre i Landet skal bevares, maa føle det som sin Pligt i alle Forhold at bidrage til, at lovordnede Tilstande

fortsat kan opretholdes. Ingen maa tage sig selv til Rette. Det er de lovlige Myndigheder og de ansvarlige Ledere, der maa forstaae de Skridt, som er nødvendige til Beskyttelse af danske Interesser.»

Opraabet var bemærkelsesværdigt alene derved, at det ikke talte om »ungdommelige Elementer«, om »ansvarsløse Personer« og »forbryderisk Letsindighed«. Regeringen indrømmede omsider, at det danske Folks Modstand var alvorligt ment, og at langt det overvejende Flertal af Befolkningen aktivt deltog i Modstanden. Tonen var en anden end i tidligere Regeringsopraab. Men ellers blev der spillet paa de samme Streng: det gjaldt om at bevare dansk Styre i Landet — det Styre, som ethvert Barn vidste laa fast i Hænderne paa v. Hanneken og Dr. Best!

Socialdemokratiet rykkede straks i Marken for at støtte Regeringen. De samvirkende indkaldte til Formandsmøde i Forsamlingsbygningen i København, og der vedtoges enstemmigt følgende Resolution:

»De samvirkende Fagforbunds Forretningsudvalg og Formændene for de tilsluttede Forbund opfordrer de organiserede Arbejdere til fortsat at følge Opfordringen af 9. April 1940 om at fortsætte Arbejdet uforstyrret, hver paa sin Plads.

Uoverensstemmelser, der maatte opstaa, skal nu som altid behandles ved og gennem Organisationerne og aldrig uden om disse.

Ved at følge denne Opfordring vil alle medvirke til at opretholde Ro og Orden i Landet.

Afvis enhver Provokation, fra hvilken Side den end maatte komme.»

Og for Københavns Vedkommende udsendtes der yderligere denne Formaning, der var vedtaget af Repræsentanter for Hovedstadens faglige og politiske Arbejderbevægelse:

»Paa et Møde i Gaar Formiddag vedtog en Forsamling paa ca. 400 Repræsentanter for Hovedstadens faglige og politiske Arbejderbevægelse følgende Henvendelse til Hovedstadens Arbejdere:

Til Hovedstadens Arbejdere!

I en alvorlig Stund retter Formanden for Hovedstadens Fagforeninger sammen med Fagforbundenes Formænd og den socialdemokratiske Arbejderbevægelses politiske Tillidsmænd i København-Frederiksberg en Appel til Hovedstadens Arbejdere om at staa fast sammen om den Linie, som hidtil har skabt Respekt om dansk Arbejderbevægelse.

Under tre Aars Besættelse har vi med denne Linie søgt at sikre det danske Folk dets demokratiske og organisationsmæssige Rettigheder. Den socialdemokratiske Arbejderbevægelse kan med Stolthed pege

paa, at den uden Vaklen har holdt sin væsentlige Del af den Front, hvis Formaal har været paa én Gang at sikre det danske Folkestyre og det danske Folks nationale Selvhævdelse.

I den seneste Tid har Provokatører af blandet Oprindelse søgt at lokke danske Arbejdere ud i desperate politiske Eventyr.

Nu har disse Provokatører begyndt deres Spekulationer i Hovedstaden. Uansvarlige Kredse forsøger ved anonyme Opraab at opka-
ste sig til Ledere for de organiserede Arbejdere. Ved falske Lokke-
toner forsøger disse Kredse, der aldrig har haft nogen Interesse for
Demokratiet eller Arbejderbevægelsen, at forlede Hovedstadens Ar-
bejdere til Letsindigheder.

De har nu den Dristighed at opfordre Arbejderne til at lægge Krop
til disse Spekulationer, idet de kynisk opfordrer til Strejker og Uro-
ligheder.

De valgte, ansvarlige Tillidsmænd for Hovedstadens faglige og poli-
tiske Arbejderbevægelse udtaler deres Fordømmelse af denne ansvars-
løse Provokatørgerning.

Forsamlingen peger paa, at Virkeliggørelsen af saadanne Planer
uvægerlig vil betyde en Katastrofe baade for Arbejderhjemmene og
for hele det danske Folk.

Forsamlingen opfordrer derfor Hovedstadens Arbejdere til at for-
staa deres store Ansvar baade for deres egen Bevægelse og for Fol-
kets nationale Interesser.

Nu skal Sammenholdet og Kammeratskabet staa sin Prøve.

Vis derfor alle Provokationer tilbage.

Følg i enhver Situation kun de Paroler, som jeres egne ansvarlige
Organisationer udsteder.»

Men det var ikke blot Arbejderne, der havde forbrudt sig mod »Ro
og Orden«. I Provinsby efter Provinsby stillede dansksindede Ar-
bejdsgivere sig solidarisk med Arbejderne. Man betalte f. Eks. i
mange Virksomheder fuld Arbejds løn for den Tid, hvor der strejke-
des. Og Handelsstanden stod ikke tilbage. De Handlende i de mange
Byer, hvor Befolkningen protesterede mod de tyske Overgreb, slut-
tede sig simpelthen til de Strejkende og lukkede deres Butikker. Paa
Regeringens Initiativ sendte Dansk Erhvervslivs Hovedorganisationer
derfor sine Medlemmer følgende Opsang:

»I Anledning af de alvorlige Begivenheder, der i den senere Tid
er indtruffet forskellige Steder i Landet, og i Tilslutning til det af
Regering og Rigsdag udsendte Opraab til Befolkningen om ikke paa
nogen Maade at udøske til eller lade sig udøske til uoverlagte Hand-
linger, opfordrer dansk Erhvervslivs Hovedorganisationer alle, der
har Tillknytning til dansk Erhvervsliv, til af yderste Evne at medvirke

til, at man overalt følger Kongens Bud af 9. April 1940 om, at Ro og Orden skal bevares.»

Opraabet var undertegnet af Dansk Arbejdsgiverforening, De danske Handelsforeningers Fællesorganisation, Grosserer-Societetets Komité, Industriraadet, De samvirkende danske Husmandsforeninger, Dansk Dampskibsrederiforening, Fællesrepræsentationen for dansk Haandværk og Industri, Haandværksraadet, Landbrugsraadet, Fællesrepræsentationen for de samvirkende danske Landboforeninger og de samvirkende danske Andelsselskaber, Provins-Handelskammeret og De samvirkende Købmandsforeninger i Danmark.

Især var Regeringen dog bange for, at Strejkerne skulde brede sig til Jernbanerne. Det vilde have været katastrofalt for Tyskerne, og flere Steder i Landet — Esbjerg, Odense og Fredericia — var BARNES Ekstramandskab allerede med i Strejkebevægelsen. Hovedbestyrelsen for Dansk Jernbaneforbund blev derfor kaldt sammen og rettede en Henvendelse til samtlige Afdelinger og Grupper indenfor Forbundet:

»Der har i den senere Tid fundet Begivenheder Sted, som har medført, at Statsbanernes Hjelpearbejdere enkelte Steder har deltaget i lokale Arbejdsnedlæggelser. Dette har igen ført til, at der er øvet en endog ret stærk Paavirkning overfor Forbundets Medlemmer, som helt korrekt har indtaget det Standpunkt, at de som Tjenestemænd havde Pligt til at fortsætte Arbejdet.

Idet vi iøvrigt henviser til den af De samvirkende Fagforbund den 20. ds. udsendte Opfordring til samtlige Medlemmer om at behandle opstaaende Uoverensstemmelser gennem Organisationerne paa lovmæssig Vis, skal vi paa Hovedbestyrelsens Vegne tilsige ethvert af Forbundets Medlemmer, som, uanset om Hjelpearbejderne forlader Arbejdet, forbliver paa sin Post og udfører sin Gerning, Organisationens ubetingede Støtte. Vore Medlemmer bør under ingen Omstændigheder lade sig provokere til Handlinger, der kan faa de alvorligste Følger ikke alene for de paagældende Tjenestemænd selv, men for hele det danske Samfund.

Ethvert Spørgsmaal af den Art, som maatte opstaa, maa uopholdelig evt. pr. Telefon eller Telegraf forelægges Hovedbestyrelsen, og kun de Raad og Vejledninger, denne giver, maa følges.

Jernbanedriftens uforstyrrede Gang er navnlig under de herskende vanskelige Forhold af vital Betydning. Heraf afhænger bl. a. Byernes Forsyning med Levnedsmidler, og selv en kortere Arbejdsnedlæggelse kan medføre skæbnesvangre Forviklinger. Vore Medlemmer har derfor et tungere Ansvar og dermed større Forpligtelser overfor det øvrige Samfund end de fleste andre, og som Medlemmernes Ansvar er, saaledes er vor Organisations.

Dette er tilfulde forstauet af vore Kammerater i Odense under Strejkebegivenhederne i de sidste Dage, hvor de trods et stærkt Tryk af Omgivelserne blev paa Arbejdspladsen og gjorde deres Pligt.

P. H. V.

Th. Pedersen og Chr. Vejre.»

Endelig udsendte Guldsnorenes Forening følgende lille Pip:

»I Anledning af forskellige Henvendelser fra Jernbaneforeningens Medlemmer om, hvorledes de skal forholde sig under den foreliggende Situation, udtaler Jernbaneforeningen, at alle Medlemmer fortsat maa følge Opfordringen af 9. April 1940 om uforstyrret at fortsætte Arbejdet hver paa sin Plads. Uoverensstemmelser, der maatte opstaa, skal som altid behandles af Foreningen. Ved at følge denne Opfordring vil alle medvirke til at opretholde Ro og Orden i Landet.

D. O. Høgsgaard.»

Alle disse Formaninger fra »ansvarlige Kredse« havde dog ikke den fjerneste Virkning. Strejkebølgen bredte sig stadig videre ud over Landet. I Justitsministeriet var Situationen Genstand for alvorlig Bekymring, og den 26. August formulerede Thune Jacobsen og Eivind Larsen Resultatet af deres Overvejelser i en Cirkulæreskrivelse til Politiet Landet over:

»Som nævnt i Justitsministeriets Cirkulæreskrivelse af 20. August 1943 har der i den senere Tid været alvorlige Uroligheder i Odense. Generalstrejken i Odense er nu, som det er meddelt i Dagspressen, ved Forhandling bragt til Ophør, og Forholdene i Odense er atter rolige. Uroen har imidlertid bredt sig til andre fynske Byer og enkelte syddjyske. I alt Fald nogle Steder maa det antages, at fremmede Agitatorer har spredt Uroen videre og opfordret til Strejker.

Endvidere er der opstaaet nyt Urocentrum i Aalborg. Aarsagen til Urolighederne der var Begravelsen af en ung Bankassistent, der var blevet dræbt af Tyskerne, da han deltog i Afhentningen af Sprængstoffer, der var nedkastet med Faldskærm fra en engelsk Flyvemaskine. Der var i Aalborg agiteret for, at Arbejdet skulde nedlægges Begravelsesdagen fra Kl. 13-15, og at Butikkerne skulde lukke i samme Tidsrum. Der blev fra den tyske Øverstbefalende fremsat Krav om, at ikke over 50 Personer maatte deltage i Begravelsen. Da dette Krav trods indtrængende Forestillinger fra dansk Side blev fastholdt, blev Begravelsen i Forstaaelse med afdødes Familie rykket frem til et tidligere Tidspunkt, hvilket derefter blev bekendtgjort af Politiet. Paa den Tid, der oprindeligt var fastsat til Begravelsen, sam-

ledes der imidlertid en stor Menneskemængde ved Kirken og Kirkegaarden, og der blev skredet ind af det tyske Militær, der rykkede frem med Tanks, Kanoner og Kavalleri. Der blev skudt paa Befolkningen, og flere saaredes. — Den følgende Dag blev Arbejdet dog genoptaget, men da en dansk Arbejder var blevet skudt af en tysk Soldat, blev Arbejdet nedlagt over hele Byen. Der er nu Generalstrejke, og Politimesteren har, efter et fra tysk Side fremsat Krav, udstedt Færdselsforbud fra Kl. 20—6 og bestemt, at offentlige Forlystelser og Restaurationer m. v. skal lukkes Kl. 19. Da der fandt Hærværk Sted mod Forretninger tilhørende Nazister og Personer, der antoges venligt indstillede overfor Tyskerne, lod Kommandanten efter Ordre fra den Øverstbefalende opstille tyske Vagtposter ca. 40 Steder hos de Personer, som havde henvendt sig til de tyske Militærmyndigheder om Beskyttelse.

Uroen har fra Aalborg bredt sig til Frederikshavn og Skagen. Fra Sæby er det oplyst, at fremmede Personer har henvendt sig til Byens Forretninger og ved Sabotageintrusler søgt at formaa Indehaverne til at lukke. Ogsaa i Aarhus er der Arbejdsnedlæggelse.

Et fælles Træk ved alle Uroligheder er, at Grupper af Urostiftere drager rundt og knuser Ruder og ødelægger Inventar hos Nazister og Personer, der antages at være tyskvenlige. Endvidere har man i betydeligt Omfang overfuldet Kvinder, der omgaas tyske Soldater, og klippet Haaret af dem o. lign. Disse Overgreb medfører ofte voldsom Indgriben fra den tyske Værnemagts Side, saaledes at der udsendes tyske Patrouiller, der gør Brug af Skydevaaben. Dette vanskeliggør yderligere i høj Grad Bestræbelserne for Genoprettelse af Ro og Orden. Justitsministeriet har derfor ved Fjernskrivermeddelelse af 25. August 1943 anmodet d'Herrer om særligt at sætte ind for at hindre disse Handlinger. Det er vel ikke gørligt at sætte Vagtposter ved alle de Steder, hvor der kan være Fare for saadant Hærværk, men Patrouillerne bør have deres Opmærksomhed særlig henvendt paa disse Steder, og der bør igrigt gøres, hvad der er muligt, for at yde de paagældende Beskyttelse. Endvidere bør Politiet være nøje opmærksom paa, at der ikke dannes sig Flokke, som drager ud for at foretage Rudeknusninger m. v., og skulde saadanne Flokke dannes, bør Deltagerne anholdes eller Flokken i hvert Tilfælde fuldstændig splittes under Anvendelse af Staven. Er Butiksruder blevet knust, maa der drages Omsorg for, at Forretningerne ikke plyndres.

Det fremgaar endvidere af foranstaaende Oplysninger, at der fra visse Sider øves en ophidsende Virksomhed, og at Ophidserne rejser fra By til By. Justitsministeriet har derfor ved Fjernskrivermeddelelse af 25. August 1943 anmodet d'Herrer om særligt at have Op-

mærksomheden henvendt paa, om der i Politikredsen findes Ophidsere og omrejsende Agitatorer, der søger at ophidse Befolkningen eller ved Trusler om Vold og Hærværk at formaa dem til Strejke eller til Demonstrationer og andre ulovlige Handlinger mod den tyske Værnemagt. Man har anmodet om, at der i saa Tilfælde skrides hurtigt og effektivt ind, saaledes at de paagældende, hvis de kan sigtes for Overtrædelse af Straffeloven, jfr. navnlig §§ 133, 260 og 266, eller for Overtrædelse af Bekendtgørelse Nr. 254 af 9. Juni 1941 eller af andre Bestemmelser, straks sættes under Anholdelse. Man skal endvidere anmode om, at der maa blive holdt et vaagent Øje med, om saadanne omrejsende Agitatorer indfinder sig, og der bør i saa Henseende søges optaget Samarbejde med Personer eller Organisationer, som er villige til at bistaa Politiet hermed.

Naar Forholdene som i Aalborg gaar saa vidt, at det tyske Militær sætter ind mod Befolkningen, bør det danske Politi selvsagt ikke Side om Side med de tyske Tropper bekæmpe de danske Urostiftere. Justitsministeriet har derfor ved Fjernskrivermeddelelse af 23. August 1943 anmodet d'Herrer om at instruere Politistyrken om, at det danske Politi, saafremt der sættes tyske Militærpatrouiller ind mod Befolkningen, straks skal trække sig tilbage fra den eller de Gader, hvor de tyske Tropper indsættes. Uden for de Gader m. v., hvor de tyske Patrouiller er indsat, bør Politiet fortsætte sin sædvanlige Virksomhed. Saafremt en saadan Situation skulde opstaa, bør vedkommende tyske Kommandant straks underrettes om de Instrukser, der her er givet det danske Politi.»

Som man ser, opfordrede Justitsministeriet ikke det danske Politi til at beskytte danske Borgere, der forulempedes eller mishandlede af Værnemagten. De maatte klare sig, som de bedst kunde. Der var heller ingen Opfordring til Politiet om at sørge for Ro og Orden i Gaderne, naar de vilde og drukne tyske Soldater var ude at more sig. Den Sag vedrører ikke det danske Politi. Derimod blev det indtrængende lagt Politiet paa Sinde at værne de nazistiske Handlende og især at optræde som Riddervagt for de Kvinder, der stod i det allerintimeste Forhold til de tyske Soldater.

Endelig tør det jo nok siges at være typisk for Thune Jacobsens Indstilling, at man betragtede den Folkebevægelse, som rejste praktisk taget alle Landets Byer til Protest, som et Resultat af omrejsende Agitatorers Virksomhed.

Og endelig er det værd at lægge Mærke til Anmodningen om at holde Øje med de mystiske omrejsende Agitatorer og i saa Henseende søge »Samarbejde med Personer eller Organisationer, som er villige til at bistaa Politiet hermed«. For hvilke er de Organisationer og

de Personer, som Justitsministeriet udpeger til Politiets Hjælpere?
De danske Nazister.

Regeringens Anstrengelser var til ingen Nytte. Proteststrejkerne fortsattes. Befolkningen forlangte rene og klare Linjer. Den enige og faste Folkefront krævede Respekt for de elementære danske Rettigheder. General v. Hanneken sendte Telegram efter Telegram til Berlin. Dr. Best blev sendt derned. Han vendte tilbage med to tyske Noter, som han efter Ordre fra v. Ribbentrop overrakte den danske Regering den 28. August.

DE TYSKE NOTER AF 28. AUGUST 1943

Efter Konference i Berlin med Rigsudenrigsminister von Ribbentrop afgav det tyske Riges Befuldmægtigede Dr. Best Lørdag den 28. August følgende to Noter:

»Den danske Regering skal øjeblikkelig erklære Undtagelsestilstand over hele Landet.

Undtagelsestilstanden skal omfatte følgende Enkeltforanstaltninger:

- 1) *Forbud mod, at mere end 5 Personer samles offentligt.*
- 2) *Forbud mod enhver Strejke og mod Understøttelse af strejkende.*
- 3) *Forbud mod enhver Forsamling i lukkede Rum eller under aaben Himmel.*
Forbud mod at betræde Gaderne mellem Kl. 20,30 og Kl. 5,30.
Lukning af Restaurationer Kl. 19,30.
Aflevering inden 1. September af alle endnu forhaandenværende Skydevaaben og Sprængstoffer.
- 4) *Forbud mod enhver Generen af danske Statsborgere p. G. a. deres eller deres Paarørendes Samarbejde med tyske Myndigheder eller Forbindelse med tyske.*
- 5) *Indførelse af Pressezensur under tysk Medvirken.*
- 6) *Oprettelse af danske Hurtigdomstole til Paadømmelse af Handlinger, der strider mod de til Opretholdelse af Sikkerhed og Orden indstede Anordninger.*

For Overtrædelse af de foran nævnte Anordninger skal der trues

med de højeste Straffe, der kan komme i Betragtning efter den for Tiden gældende Lov om Bemyndigelse for Regeringen til at træffe Bestemmelser til Opretholdelse af Ro, Orden og Sikkerhed.

For Sabotage og enhver Medvirken hertil, for Angreb paa den tyske Værnemagt og dens Medlemmer samt for Besiddelse af Skydevaaben og Sprængstoffer efter den 1. September 1943 skal der uforløvet indføres Dødsstraf.

Rigsregeringen forventer den danske Regerings Akcept af foranstaaende Fordringer inden Kl. 16 i Dag.

København, den 28. August 1943. x

København, den 28. August 1943.

Hans Ekscellence Statsminister Erik Scavenius, København.

Deres Ekscellence.

Rigsregeringen har beordret mig til p. G. a. de i Odense forefaldne Episoder og særlig p. G. a. det dér skete Overfald paa en tysk Officer at meddele den danske Regering følgende:

Rigsregeringen stiller følgende Krav:

- 1) Byen Odense skal inden 5 Dage betale en Bod paa 1 Mill. Kroner til en Kasse, som den Befalingshavende over de tyske Tropper i Danmark vil angive.
- 2) Den danske Regering træffer de fornødne Foranstaltninger for at finde og udlevere til de tyske Besættelsesmyndigheder de Personer, der er skyldige i Mishandlingen af den tyske Officer.
Indtil Udleveringen af de skyldige har fundet Sted, træffes der følgende Straffeforanstaltninger overfor Odense:
 - a) Færdsel paa Gaderne fra Kl. 20 til Kl. 5 forbydes,
 - b) alle Biografer, Teatre og andre Forlystelsessteder lukkes,
 - c) Restaurationer lukkes fra Kl. 19.
- 3) Hvis de skyldige ikke skulde være udleveret inden den 5. September, vil 10 af Besættelsesmagten udvalgte Indbyggere i Odense blive arresteret og holdt i Arrest indtil Udleveringen af de skyldige sker.
- 4) Rigsregeringen meddeler den danske Regering, at den i Tilfælde af en Gentagelse af saadanne Episoder vil skride til endnu skarpere Forholdsregler.

W. Best. x

REGERINGENS OG PARTIERNES FORUDGAAENDE FORHANDLINGER

Lørdag den 28. August Kl. 10 modtog Formanden for 9-Mandsudvalget fra Regeringen Opfordring til at sammenkalde Udvalget til et Møde Kl. 10,30. — I Mødet deltog den samlede Regering og alle Medlemmer af 9-Mandsudvalget (undtagen Oluf Petersen).

Statsminister *Scavenius* aabnede Mødet med at redegøre for den tyske Regerings Krav. — Efter at have forelagt disse, pegede Statsministeren paa de afgørende Spørgsmaal, der fandtes i disse Krav. — Med Hensyn til Boden, der blev krævet af Odense, udtalte han, at den danske Regering allerede havde sendt en Check paa 10.000 Kr. til det tyske Røde Kors, idet Dr. Best havde sagt, at det vilde gøre et godt Indtryk. — Denue Check var nu kommet tilbage. — Det Spørgsmaal, der foreligger for os, sagde Statsministeren, er, om det er muligt for os at medvirke til de stillede Krav. — I den Samtale, Statsministeren Kl. 9 om Morgenens havde haft med Dr. Best, havde han søgt at faa Dr. Best til at udtale sig om, hvad der var Hensigten fra tysk Side, hvis Kravene ikke vilde blive efterkommet, men Dr. Best havde været ude af Stand hertil, idet han havde sagt, at hans Politik havde lidt Skibbrud, at han var en død Mand og var blevet behandlet meget haardt i Berlin. — Det var nu de militære Myndigheder, der havde Ordet. — Statsministeren saa Kravene som et sidste Forsøg paa at samarbejde med den danske Regering. — Man maatte være ganske klar over, hvad Følgen af et Afslag maatte blive: Deportationer, Arbejdstvang, Gidsler, — alt, hvad vi kender fra andre besatte Lande.

Halfdan Hendriksen: Hvad raader Statsministeren til?

Scavenius: Hvis jeg skal se helt objektivt paa det, og hvis det var muligt, at vi kunde staa sammen om det, vilde jeg tilraade at akceptere for at skaane den danske Befolkning. — Men jeg vil indrømme, at en Akcept maaske vilde være saa kompromitterende for Regeringen, at det alligevel ingen Ting vil nytte, og at det derfor er umuligt at akceptere.

Buhl: Jeg forstaar, at Regeringen ikke har taget Stilling.

Scavenius: Nej, vi har ønsket at drøfte den nu med 9-Mandsudvalget. Jeg har sørget for, at der er tilgaaet Hans Majestæt Kongen en Anmodning om at komme ind til ham nu efter Frokost paa Aamalienborg.

Buhl: Det er vel et Ultimatum, som ikke kan akcepteres! — Der er ingen Grund til at tro, at nogen i denne Forsamling vil akceptere disse Krav.

Justitsministeren gjorde nogle Bemærkninger om Ting, han maatte have nærmere Besked om, og fremhævede, at Politiet f. Eks. slet ikke var i Stand til at tvinge Arbejderne til at gaa i Arbejde. — Det var ogsaa meget vanskeligt at finde de skyldige i Odense. — Den Officer, der var saaret, var rejst til Tyskland uden at afgive Forklaring.

Buhl afbrød her *Justitsministeren* og sagde, at disse Detailler næppe havde Interesse. — Billedet var ganske klart. — Vi skal under tysk Styre. — Den danske Regering skal blive en tysk Lydregering, og det er helt uacceptabelt at gennemføre Krav af denne Art.

Ole Bjørn Kraft gav varm Tilslutning til *Buhls* Udtalelse. — Kravene var af en saadan Karakter, at ingen dansk Regering, eller nogen dansk Mand kunde tænkes at sige Ja til dem. — Han gik ud fra, at Regeringen, naar man havde givet Svar paa Ultimatumet, ikke vilde demissionere, men vilde blive paa deres Post, indtil de blev fjernet, eller indtil Tyskerne foretog saadanne Handlinger, at det var umuligt i Regeringen at dække dem med sit Navn. — Han henstillede, at man søgte Udveje til at give det danske Folk en Mædelse om den danske Regerings og Rigsdags Holdning, saaledes at man kunde blive klar over, at man havde afslaaet de tyske Krav.

Jørgen Jørgensen: Hvorledes kunde det ske?

Ole Bjørn Kraft: Der er mange Veje. — Man er da i Besiddelse af den danske Radio.

Jørgen Jørgensen: Svaret maa formuleres saaledes, at det viser, at vi kan holde vor Del af Aftalen med Hensyn til Ro og Orden. — Hvis vi nu siger Nej i Dag, og Foranstaltningerne bliver gennemført, og Kongen saa bliver paa sin Plads og opfordrer Regeringen til at blive — hvad saa?

Brorsen var enig i, at vi skulde sige Nej, og det var hans inderlige Haab, at som vi havde staaet sammen hidtil, vilde vi ogsaa gøre det nu. Han gik ud fra, at Regeringen vilde faa et Møde med Kongen. — Paa den anden Side var det hans Opfattelse, at hvis Kongemagten bevares, maatte vi prøve, om der var en Mulighed for et Ministerium af Departementschefer.

Buhl svarede derpaa, at naar vi skal tage det Standpunkt at sige Nej, saa kan vi ikke fra Partiernes Side medvirke til et andet Styre, og han advarede i det hele taget mod at komme ind paa denne Tankegang. — *Ole Bjørn Kraft* gav Tilslutning til *Buhl*. — Den Tilstand, Tyskerne vil skabe, udelukker Folkestyrets Medvirken. — Vi kunde ikke paalægge andre at paatage sig en Gerning, som vor Samvittighed forbød os selv at udøve.

Brorsen: Selvfølgelig har jeg ikke tænkt mig, at Rigsdagen eller 9-Mandsudvalget skulde medvirke.

Knud Kristensen: Jeg er enig i Afslaget, men vil gerne have Tid til at overveje hele Sagen.

Bording: De øvrige politiske Ministre deler ikke Forsvarministerens Opfattelse med Hensyn til Departementsregeringen.

Buhl: I vort Svar maa vi sige, at vi ikke ser, der er nogen som helst Grund til saa radikale Skridt. — De Foranstaltninger, der er truffet, aabner Udsigt til Ordenens Genoprettelse. — Hvis de tyske Krav gennemføres, vil Stillingen paany blive radikalt forandret og meget forværret, og føre til nye, forstærkede Krav. — Vi kan ikke tage Ansvar for de Foranstaltninger, som her er foreslaaet.

Derefter afholdtes der Partimøder, og Kl. 13,30 samledes man paany. — Alle Regeringens Medlemmer og hele 9-Mandsudvalget var til Stede. — Her gav *Buhl* paa Socialdemokratiets Vegne Meddelelse om, at man havde samlet en Repræsentation for det politiske og faglige Socialdemokratis Ledelse paa 150—200 Mennesker. — De var blevet gjort bekendt med Kravene, og de havde enstemmigt vedtaget en Beslutning om, at den danske Regering ikke kunde imødekomme dem.

Ole Bjørn Kraft gav Meddelelse om, at man havde samlet saa mange af det konservative Folkepartis Medlemmer, som det var muligt, og at der var aldeles Enighed i Gruppen om at afvise disse Krav som uantagelige for Danske.

Knud Kristensen: Der er fuld Enighed i Venstre om Nødvendigheden af at sige Nej.

A. M. Hansen: Heller ikke det radikale Parti kan gaa ind paa Kravene.

Oluf Petersen (som havde været fraværende ved det første Møde): Vi kan ikke svare Ja; men enkelte Ting er jo allerede opfyldt.

Buhl erklærede, at det ikke kunde nytte noget at drøfte Detailler. — Kravene var en Helhed.

Scavenius udtalte, at der var to Slags Svar at give. — Det ene var, at man afviste de mest drastiske Krav, f. Eks. om Gidsler og om Dødsstraf og overlod til Tyskerne selv at udføre disse Ting, men efter den Stemning, der var til Stede, var der vel ikke nogen Udvej. Der førtes en kort Diskussion, idet man forstod Statsministeren saaledes, at de tyske Krav ikke var et Ultimatum, hvortil *Scavenius* svarede, at det jo kun var et Spørgsmaal om Taktik; om Slutresultatet var han ikke i Tvivl.

Fra flere Sider lød der Bemærkninger om, at derved vilde vi jo kun opnaa at give Tilslutning til en Række af de tyske Foranstaltninger, saaledes at vi moralsk blev medansvarlige for dem.

grundet Haab om, at det vil lykkes at bekæmpe den igangværende Strejkebevægelse, saaledes at Arbejdsforholdene igen vil falde til Ro her i Landet.

Regeringen er, som udtalt i Statsministerens Note af 26. August 1943, rede til at træffe alle til Opretholdelse af Ro og Orden og til Gennemførelse af gældende Love fornødne Foranstaltninger under Anvendelse af alle Statens til Raadighed staaende Magtmidler i Overensstemmelse med de herom gældende almindelige Bestemmelser, derunder Reglerne for Politiets Anvendelse af Vaaben.

En Iværksættelse af de fra tysk Side krævede Foranstaltninger vilde tilintetgøre Regeringens Muligheder for at holde Befolkningen i Ro, og Regeringen beklager derfor, at den ikke kan finde det rigtigt at medvirke til disse Foranstaltningers Gennemførelse.»

UNDTAGELSESTILSTANDEN ERKLÆRES

Der var den 28. August om Formiddagen ankommet 5 Skibe til Frihavnen med ialt 10.000 Mand og tilhørende Materiel. Tropperne blev straks landsat og indkvarteret dels paa Husarkasernen, dels paa Ingeniørkasernen.

Den finske Radio meddelte Lørdag den 28., at der hele Fredagen havde været holdt Konferencer i Dagmarhus, hvor v. Hanneken havde deltaget.

Tyskerne traf altsaa Forberedelser til at tage hele Magten.

Proklamationen herom blev udstedt Kl. 4,10 Søndag Morgen den 29. August og havde følgende Ordlyd:

»De sidste Begivenheder har vist, at den danske Regering ikke mere er i Stand til at opretholde Ro og Orden i Danmark. De af fjendtlige Agenter fremkaldte Uroligheder retter sig umiddelbart mod den tyske Værnemagt. Jeg proklamerer derfor i Henhold til Artiklerne 42—56 i Haager Landkrigsordningen den militære Undtagelsestilstand i hele Danmark. Med øjeblikkeligt Varsel anordner jeg følgende:

- 1) Embedsmænd og Funktionærer ved de offentlige Myndigheder og Institutioner skal loyalt fortsætte med at opfylde deres Embedspligter. De skal efterkomme de Anvisninger, som bliver givet af de indsatte tyske Myndigheder.*
- 2) Sammenstimlen og Ansamlinger af mere end fem Personer*

paa Gader og offentlige Steder er forbudt, ligesom alle Forsamlinger, ogsaa de ikke-offentlige, er forbudt.

- 3) Lukketiden fastsættes til Mørkets Frembrud. Fra dette Tidspunkt er ogsaa enhver Trafik paa Gaden forbudt.
- 4) Enhver Afbenyttelse af Post, Telegraf og Telefon er indtil videre forbudt.
- 5) Enhver Strejke er forbudt. Opfordring til Strejke til Skade for den tyske Værnemagt fremmer Fjenden og straffes i Reglen med Døden.

Overtrædelse af ovenstaaende Bestemmelser vil blive straffet ved de tyske Standretter.

Mod Voldshandlinger, Sammenstimlen o. s. v. vil der hensynsløst blive gjort Brug af Vaaben.

Enhver Borger i Danmark, som efterkommer denne paa folkeretligt Grundlag hvilende Krigslov, tilsikres Personens og Ejendommens Beskyttelse i Henhold til Loven.

Den Øverstbefalende for de tyske Tropper i Danmark.»

HAAGER LANDKRIGS-ORDNINGEN

Artiklerne i Haagerkonventionen (42—56), hvortil von Hanneken henviser.

III. Afsnit. Om militær Myndighed paa den fjendtlige Stats Territorium.

Artikel 42.

Et Territorium anses for besat, naar det faktisk er underlagt den fjendtlige Hærs Myndighed.

Okkupationen udstrækker sig kun til de Territorier, hvor denne Myndighed er etableret og i Stand til at udøves.

Artikel 43.

Naar den lovlige Magt faktisk er gaaet over i Hænderne paa den, som holder Landet besat, tager denne alle de Forholdsregler, som beror paa den, for saa vidt muligt at genoprette og sikre den offentlige Orden og det offentlige Liv, idet de i Landet gældende Love respekteres, med mindre dette er absolut umuligt.

Artikel 44.

Det er forbudt de Krigsførende at tvinge Befolkningen paa et besat Territorium til at give Oplysninger om den anden Krigsførendes Hær eller Forsvarsmidler.

Artikel 45.

Det er forbudt at tvinge Befolkningen paa et besat Territorium til at aflægge Ed til en fjendtlig Stat.

Artikel 46.

Familiens Ære og Rettigheder, Personernes Liv og private Ejendom saavel som religiøs Overbevisning og Gudsstjenestens Udøvelse skal respekteres.

Privat Ejendom kan ikke konfiskeres.

Artikel 47.

Plyndring er udtrykkelig forbudt.

Artikel 48.

Dersom den, der holder Landet besat, paa det besatte Territorium opkræver Skatter, Afgifter samt Bro-, Bom- og deslige Penge, fastsatte til Fordel for Staten, skal samme saavidt muligt gøre det i Overensstemmelse med de gældende Paalignings- og Repartitionsregler, og deraf følger for samme Forpligtelsen til at bestride Omkostningerne ved det besatte Territoriums Administration i samme Omfang, som den lovlige Regering var forpligtet dertil.

Artikel 49.

Dersom den, der holder Landet besat, foruden de i foregaaende Artikel betegnede Afgifter paa det besatte Territorium opkræver andre Kontributioner i Penge, kan det kun være til nødvendigt Brug for Hæren eller Administration af det paagældende Land.

Artikel 50.

Ingen kollektiv Straf, hverken pekuniær eller anden, kan paalægges Befolkningen paa Grund af individuelle Handlinger, for hvilke de ikke kan betragtes som solidarisk ansvarlige.

Artikel 51.

Ingen Kontribution kan opkræves undtagen i Kraft af en skreven Ordre og paa en kommanderende Generals Ansvar.

En saadan Opkrævning skal saavidt muligt ikke foretages uden i Overensstemmelse med de for Paaligning og Repartition af Skatterne gældende Regler.

For enhver Kontribution udleveres Kvittering til Yderne.

Artikel 52.

Rekvisioner in natura og Tjenester kan kun fordres af Kommunerne og Beboerne til Besætningshærens Behov. De skal staa i Forhold til Landets Hjælpekilder og være af en saadan Beskaffenhed, at

de ikke for Befolkningerne medfører Forpligtelse til at deltage i Krigsforetagender mod deres Fædreland.

Disse Rekvisitioner og Tjenester kan kun fordres med Bemyndigelse af den, der har Kommandoen i det besatte Omraade.

Ydelser in natura skal saavidt muligt betales kontant; i modsat Fald skal de konstateres ved Modtagelsesbeviser, og Betaling af de skyldte Summer skal ske snarest muligt.

Artikel 53.

Den Hær, der holder et Territorium besat, kan kun lægge Beslag paa de rede Penge, Statspapirer og forfaldne Værdipapirer, der i egentlig Forstand tilhører Staten, paa Vaabenoplag, Transportmidler, Magasiner og Forraad og i det hele paa al Statens rørlige Ejendom, der er egnet til at bruges ved Krigsforetagender.

Alle Midler, der er skikkede til, enten til Lands, til Søs eller i Luften at viderebefordre Nyheder eller er brugelige til Transport af Personer eller Ting, undtagen de ved Sølovgivningen bestemte Tilfælde, ligesom Vaabenoplag og i det hele alle Krigsforraad, selv om de tilhører private Personer, kan beslaglægges, men de skal restitueres, og Skadeserstatningen skal fastsættes ved Fredsslutningen.

Artikel 54.

Undersøiske Kabler, som forbinder et besat Territorium med et neutralt Territorium, skal kun konfiskeres eller ødelægges i absolutte Nødtilfælde. De skal ligeledes tilbagegives og Skadeserstatningen fastsættes ved Fredsslutningen.

Artikel 55.

Den besættende Stat maa kun betragte sig som Bestyrer og Bruger af de offentlige Bygninger, faste Ejendomme, Skove og Landbrug, der tilhører den fjendtlige Stat og befinder sig i det besatte Omraade. Den skal bevare disse Ejendommers Substans og bestyre dem i Overensstemmelse med Reglerne for Brugsret.

Artikel 56.

Kommunens Ejendom og saadanne Etablissementer, der er indrettede til Gudstjeneste, Godtgørehed og Undervisning, til Kunst og Videnskab, skal, selv om de tilhører Staten, behandles som privat Ejendom.

Enhver Beslaglæggelse, forsætlig Ødelæggelse eller Forringelse af saadanne Etablissementer, af historiske Mindesmærker, af Kunstens eller af Videnskabens Værker, er forbudt og skal forfølges.

Den 27. November 1909 deponeredes i Haag Ratifikationerne til

foranstaaende Konvention af Tyskland
 Danmark

Tysklands Ratifikation er foretaget med det af dets Befuldmægtigede ved Underskriften tagne Forbehold med Hensyn til Artikel 44.

KOMMENTARER TIL PROKLAMATIONENS HENVISNING TIL ART. 42—56

v. Hanneken udstedte sin Proklamation i *Henhold til Art. 42—56*. Den oprindelige tyske Tekst (der var skrevet i Berlin og blev oversat af v. Hannekens Stab i Nyboder) havde Udtrykket »im Sinne« etc., der skal oversættes ved »i Konventionens Aand« eller »i Analogi med Konventionen«. Tyskerne vil altsaa ikke være bundet af Folkeretsregler, men nok skilte med dem. Senere (se under Forordninger, 9. og 10. September) anvendes saa Udtrykket »i Analogi med«. Men formelt har v. Hanneken bundet sig til Art. 42—56.

Overskriften til III. Afsnit lyder: »Om militær Myndighed paa den fjendtlige Stats Territorium«. Heraf skulde følge, at Tyskland ansaa sig i Krig med Danmark.

Art. 43 om Ordenens Genoprettelse slutter: »... de i Landet gældende Love respekteres, medmindre dette er absolut umuligt«. Kommunistloven, Strafferetstillægget og den øvrige Undtagelseslovgivning, der er vedtaget af Rigsdagen under Besættelsen, rummer Strafferegler mod de samme »Forbrydelser«, som nu skal behandles af Standretterne. Det havde altsaa ikke været »absolut umuligt« for v. Hanneken at regere efter Landets Lovgivning. — Forøvrigt fastsætter Proklamationen af 29/8 kun Straf for Opfordring til Strejke, men ingen Straf er angivet for andre Overtrædelser. Og efter dansk (og sædvanlig tysk) Ret kan man kun straffes, naar en bestemt Straf er angivet i den Bestemmelse, der forbyder Gerningen.

At Tyskerne ikke følger sig bundne af Art. 43, fremgik iøvrigt af Radiokommentaren den 30/8 1943: »Undtagelsestilstanden betyder, at den Øverstbefalende over de tyske Tropper overtager hele den udøvende Magt i Danmark og dermed alene bestemmer over enhver Art af statslig Virksomhed, Lovgivning, Retspleje og Forvaltning«. Det er i klar Strid med Art. 43, der fastholder dansk Ret, medmindre det er *absolut umuligt*.

Art. 45: »Det er forbudt at tvinge Befolkningen til at aflægge Ed til den fjendtlige Stat«. — Men Tyskerne aftvang en hel Del Politimestre, Fængselsfolk og andre civile Embedsmænd folkeretsstridige Loyalitetserklæringer.

Art. 46: »Familiens Ære og Rettigheder, Personernes Liv og private Ejendom saavel som religiøs Overbevisning og Gudsstjenestens Udgøvnig skal respekteres. Privat Ejendom kan ikke konfiskeres«. Men Tyskerne forhindrede dræbte Danskeres Familier i at overvære Begravelserne. Privates Cykler konfiskeredes i stor Stil; (dette henhører muligvis under Plyndring, Art. 47). Efter v. Hannekens Forordning af 4. September kan Tyskerne efter Forgødtbefindende tilrane sig enhver Privatejendom, de faar Lyst til.

Art. 47: »Plyndring er udtrykkelig forbudt.« Men omfattende Tyverier fandt Sted paa de Kaserner og Værfter, der blev besat den 29/8 1943.

Art. 50: »Ingen kollektiv Straf, hverken pekuniær eller anden, kan paalægges Befolkningen paa Grund af individuelle Handlinger, for hvilke de ikke kan betragtes som solidarisk ansvarlige.« Tyskerne har imidlertid idømt København og Odense kollektiv Bod.

Proklamationen af 29/8 1943 slutter: »Enhver Borger i Danmark, der efterkommer denne paa folkeretligt Grundlag hvilende Krigslov, tilsikres Personens og Ejendommens Beskyttelse i Henhold til Loven«. Tyskerne har imidlertid fængslet Hundreder af lovydige Borgere og har enkelte Steder selv brugt Ordet Gidsler. De i Horserød interne-rede Kommuniste fik Besked om, at der bliver skudt tre for hver, der flygter. Beskyttelse i Henhold til Loven!

Art. 56 forbyder Beslaglæggelse af Undervisningsanstalter. — Tyskernes Beslaglæggelse af Skoler er altsaa i Strid med denne Artikel.

FLAADEN

I de følgende Beretninger om vore Skibes Skæbne den 29. August nævnes Flaadens højeste Officerer kun ved deres Titler. Vi minder om, at Viceadmiral Vedel er *Chef for Søværnskommandoen*, Kommandør Grandjean *Chef for Flaadestationen*, Kommandør Ipsen for *Kystflaaden*, Admiral Briand de Crévecoeur er *Chef for Kystdefensionen* og Kommandør Evers for *Skoleafdelingen*. Under Kommandør Grandjean ligger de militære Anlæg paa Holmen, Kasernen og Holmens Bevogtning. Under Kommandør Ipsen hører Divisionernes Skibe og Mandskab og udrustet Skibsmateriel. Admiral Briand de Crévecoeur er Chef for Forterne og har tillige Kystbevogtningen. Kadetskibene »Ingolf» og »Hvidbjørnen» hører under Kommandør Evers.

Bogstavbetegnelsen for Skibene er følgende: *M* betyder store Minestrygere, *M.S.* smaa Minestrygere, *S* er tidligere Torpedobaade, der anvendes til Minestrygning, *R* tidligere Torpedobaade, der anvendes

til Kystbevogtning, *P* er tidligere Fiskekuttere, der assisterer Minestrykkerne og *K* er Kuttere, der hjælper med til Kystbevogtningen.

I Anledning af den alvorlige Udvikling i den politiske Situation i Forbindelse med tiltagende Uro Landet over udsendte Søværnskommandoen den 18. August til alle Flaadens Skibe udenfor Holmen og den 22. s. M. desuden til alle Forter og Styrker ved København Ordre til at udvise *skærpet Opmærksomhed*.

Da der *Fredag den 27. August* ud paa Eftermiddagen indløb forskellige Oplysninger og Meddelelser, der kunde begrunde en Formodning om, at der fra tysk Side planlagdes en Aggression mod de danske Værn, kaldtes Chefen for Flaadestationen og Chefen for Kystflaaden samme Dags Aften til Søværnskommandoen i Marineministeriet, hvor der blev truffet *Aftale om Iværksættelse af forskellige Forholdsregler til Imødegaelse af et eventuelt tysk Forsøg paa Indtrængen paa Holmens Omraade*.

Samtidig udsendtes til alle Flaadens Skibe udenfor Holmen Ordre om at ligge paa et Kvarters Dampvarsel samt meddeltes, at Situationen nærmest svarede til *skærpet Beredskab*.

Lørdag den 28. August F. M. overrakte en tysk Note til den danske Regering med en Række ultimative Krav, der fordredes besvaret senest Kl. 16 samme Dag.

Om Formiddagen afholdtes i Marineministeriet et Møde med de højstkommanderende Søofficerer i København, hvorunder den alvorlige Situation blev klarlagt og drøftet, og da det maatte formodes, at Regeringen vilde afvise de stillede Krav, udstedte Søværnskommandoen efter Mødet Ordre om at indstille al Landlov og om, at ogsaa Skibe paa Holmen skulde ligge paa et Kvarters Dampvarsel.

Kl. ca. 14 traf Regeringen *Bestemmelse om, at der ikke maatte ydes Modstand mod en tysk Besættelse*, og en skriftlig Ordre i Overensstemmelse hermed udstedtes af Forsvarsministeriet til Chefen for Flaadestationen, Chefen for Kystdefensionen og Chefen for Flyvevæsenet.

Endvidere fik Chefen for Kystflaaden mundtligt meddelt *Forsvarsministerens* Ordre om, at en Besættelse af Skibe paa Holmen efter Regeringens Bestemmelse ikke maatte imødegaas med Magt, hvortil *Søværnskommandoen* fjøjede, at Skibe efter Omstændighederne kunde sænkes.

Til Flaadens Skibe udenfor Holmen var der allerede af Søværnskommandoen tidligere udgivet særlige Bestemmelser, hvorefter blandt andet ethvert Angreb paa eller Forsøg paa Besættelse af Skib skulde imødegaas med alle til Raadighed staaende Midler. Denne Ordre blev ikke tilbagekaldt, men det indskærpedes, at Søværnskommandoens

(Regeringens) Forholdsordre for de forskellige Tilfælde skulde indhentes, hvor dette var forudsat i Bestemmelserne.

I Løbet af Aftenen og Natten indløb forskellige Meldinger, pegende mod en dramatisk Udvikling af Forholdene, saasom Afbrydelse af Telefon- og Telegrafforbindelsen med Udlandet, Lukning af Københavns Kystradiostation, Ankomst af et Antal tyske Officerer til Nørregades Telefonhus samt Oplysning om forskellige tyske Troppbevægelser i København med Omegn, hvilket dog ogsaa kunde staa i Forbindelse med den netop gennemførte Omlægning af Permittenttrafikken, idet 3 store Troppetransportskibe om Eftermiddagen var ankommet til København fra Norge.

Søndag den 29. August.

Kl. 4,00 indløb Melding fra Korsør om Skydning i Havnen, og der afsendtes Radiotelegram til alle Skibe om *skærpet Beredskab*.

Kl. 4,05 modtoges Melding om, at tyske Automobiles var ved Værftsbrovagten i Prinsessegade, og Chefen for Søværnskommandoen gav derefter Chefen for Kystflaaden Ordre til at sænke Skibene paa Holmen.

Kort efter sendtes til alle Skibe pr. Radio Ordre om at etablere *Alarmberedskab* og straks efter om at *søge svensk Omraade*.

Ved Radioudsendelsen anvendtes en i Marineministeriets Tagetage interimistisk installeret Reservesender, men da der saaledes benyttedes en for Skibene fremmed Station og de atmosfæriske Sendeforhold i øvrigt var meget ugunstige, blev Telegrammerne uheldigvis kun modtaget i et Faatal af Flaadens Skibe.

Det maa i denne Forbindelse erindres, at Meddelelsestjenesten under hele Situationen var stærkt hæmmet derved, at den til Flaadetelegrafering normalt anvendte Flaaderadio var under tysk Kontrol, og alle — navnlig udenbys — Telefonsamtaler maatte paaregnes at blive aflyttet.

Kl. 4,25 modtoges Meddelelse om, at Slotsholmen var omringet, og at tyske Soldater befandt sig i Slotsholmsgade, ligesom der hørtes en Del Skydning i Gaderne, og kort efter meldte Chefen for Flaadestationen, at en tysk Parlamentærofficer havde overbragt ham et skriftligt formuleret Krav om uden Modstand at overlevere Holmens og Kystdefensionens Omraader med Skibe og Anlæg m. v.

I Betragtning af, at Skibene nu maatte være sænket — man havde længe hørt Detonationer fra Holmen — og under Hensyn til *Regeringens Ordre om ikke at yde Modstand*, gav Chefen for Søværnskommandoen Bemyndigelse til at indgaa paa de tyske Krav.

Kl. 5,00, samtidig med, at Chefen for Kystflaaden meldte, at den

Kommanderendes Ordre var udført, blev Marineministeriet (Søværnskommandoen) besat af tyske Tropper, og det nærværende Personel — herunder Viceadmiralen og de øvrige tilstedeværende Søofficerer — blev som Fanger ført til Generalkommandoen.

Hermed var Søværnskommandoen ophørt med at fungere. I det efterfølgende skal dernæst gives en kort Beskrivelse af Begivenhedernes Udvikling ved forskellige Kommandomyndigheder m. fl.

Fra Besættelsen af Flaadestationen.

Efter at have modtaget Ministerens skriftlige Ordre — Bilag 3 — gjaldt det om at søge en eventuel tysk Indtrængen paa Flaadestationen forsinket saa meget, at Kystflaaden kunde faa Tid til at udføre Ordren om Sænkning af Skibene, og de med en saadan Forsinkelse forberedte Spærringsforanstaltninger bragtes derfor til Udførelse.

Der blev opsat »spanske Ryttere« ved Adgangskontrolstederne og bestemt Vognspærringer. Broen paa Hovedvejen gennem Flaadestationen til Arsenaløen blev løftet, saa at Passage her var umulig.

For at skabe rettidig og rigtig Information, blev der paa alle Adgangsteder udsat Officersvagt.

I Løbet af Aftenen modtoges Meddelelse om, at de paa Middelgrundsfortet stationerede 20 tyske Soldater var blevet fjernet fra Fortet, samt at 5 tyske Officerer var ankommet til Telefoncentralen, Nørregade.

Kl. 4,00 underrettedes Chefen for Flaadestationen om, at tyske Automobiles var ved Værftsbroen.

Kl. 4,13 begyndte Detonationer fra Skibene at høres, og Kl. 4,27 mødte en tysk Officer med 2 Soldater med Parlamentærflag hos Stationschefen.

Parlamentærens Vogn var rigtigt blevet standset ved den løftede Arsenalbro og var senere, efter Omkørsel over Refshalevej og Kongebroen paany forsinket ved Fejlkørsel og Vognspærringer. Officeren var endt paa Søværnets Kaserne, og naaede først herfra frem til Chefen for Flaadestationen.

Den fremkomne Forsinkelse havde været af største Betydning — *Kystflaaden fik Tid til at udføre Ordren om Sænkning, inden tyske Tropper maaede frem.*

Den tyske Officer overbragte Chefen for Flaadestationen Krav formuleret i to Breve, det ene paa Dansk og det andet paa Tysk (Bilag 4).

Kravene forelagdes Chefen for Søværnskommandoen — som foran nævnt — og Kl. 4,50 blev det udfærdigede Svar — Bilag 5 — overrakt Parlamentærofficeren, som tilføjede, at om 7 Minutter vilde

Indmarchen begynde, (der vilde da være gaaet en halv Time, siden Kravets Overbringelse).

Chefen for Kystflaaden mødte kort Tid efter hos Stationschefen og meddelte, at Skibene var sænkede.

Umiddelbart efter mødte den tyske Officer, som havde sendt det skriftlige Krav — Korvettenkapitän Petersen.

Han forlangte straks, at alle Officerer skulde samles for sig og Mandskabet for sig, og det blev aftalt, at Officererne skulde møde paa Stationschefens Kontor og de Menige i Holmens Gymnastiksal. Han beklagede, at han maatte handle, som han gjorde.

Ved 5 $\frac{3}{4}$ -Tiden indfandt Korvettenkapitän Petersen sig paany i yderst ophidset Tilstand paa Stationschefens Kontor, og under de mest truende Former gjorde han Chefen for Flaadestationen ansvarlig for, at der fra dansk Side blev gjort Modstand ved Skydning og paatalte, at ingen af de over 100 Officerer endnu havde indfundet sig.

Det lykkedes kun delvis at underrette ham om, at der fra dansk Side ikke blev skudt, men at Tyskerne mod Forudsætningerne brugte Vaabenmagt, som hindrede Personellet i at komme til de beordrede Steder, og at en Mængde Officerer var blevet anholdt og tilbageholdt i Kongebrovgaten.

Han forlod Kontoret og erklærede, at hvis Officererne ikke inden 10 Minutter var kommet til Stede, vilde han beordre Artilleribombardement af Holmen og sætte »Stukas« i Angreb paa Bygninger ved Nyholn.

Kl. 6,30 ankom ca. 150 Officerer til Flaadestationens Kontorer. Næppe var man samlet, før Korvettenkapitän Petersen igen kom til Stede og holdt en Tale, der tydeligt var præget af den største Uligevægtighed.

Efter telefonisk Anmodning fra Viceadmiralen bragte Stationschefen om Eftermiddagen Besætningerne Viceadmiralens Tak for god Optræden under Nattens Begivenheder under en Mønstring i Kaserne-gaarden og paa Elefanten. Det meddeltes Mandskabet, at Chefen for Søværnskommandoen arbejdede paa at faa Mandskabet hjemsendt i Løbet af en halv Snes Dage. Det paalagdes Folkene som den sidste Opgave at overholde de Paabud, som maatte blive givet fra tysk Side, og som vilde blive gennemført med største Strengthed.

Folkenes Disciplin og Holdning var udmærket.

Bilag 1.

DER KOMMANDIERENDE ADMIRAL
DÄNEMARK

O. U., den 29/8 1943.

Sehr geehrter Herr Admiral!

Die Unruhen und Sabotageakte der letzten Wochen, die durch Massnahmen der dänischen Regierung nicht zu beheben waren, haben es mit sich gebracht, dass der Befehlshaber der deutschen Truppen auf Befehl des Führers mit dem heutigen Tage die Exekutivgewalt in Dänemark übernimmt.

Als Soldat werden Sie verstehen, dass ich in dieser Lage Massnahmen zur Sicherung der dänischen Marine ergreifen muss. Mein Bestreben geht darauf hinaus, den Übergang so unblutig wie möglich zu gestalten. Bei nüchterner Betrachtung der Dinge werden Sie mir darin beipflichten müssen, dass in Anbetracht der tatsächlichen Machtverhältnisse ein Widerstand gegen meine bis ins kleinste vorbereiteten Massnahmen völlig zwecklos ist und unter Umstände für die Ihnen anvertraute Marine schicksals schwere Folgen haben könnte.

Um Ihnen, Herr Admiral, die Möglichkeit zu irgendwelchen pflichtgemässen Entschlüssen, deren Durchführung die Lage doch nicht ändern könnte, zu nehmen, muss ich Sie ersuchen, sich als in Schutzhaft befindlich zu betrachten. Der Überbringer dieses hat Befehl, Sie in das Hotel d'Angleterre zu geleiten.

sig. Wurmbach.

Bilag 2.

Verhandlungspunkte des Kommandierenden Admirals.

- 1) Sendeseitige Benutzung Mar. Funkanlagen an Bord und Land sofort verboten.
- 2) Einlaufen von See befindlichen Schiffen in den nächsten Hafen.
 - a) Dän. Kriegsschiffe laufen in folgende Häfen ein: südl. Fünen sammeln in Höhe Elsehoved in Svendborgsund und werden von T. B., 108 nach Aarhus eskortiert.
 - b) Dän. Schiffe in Nakskov sammeln auf Vp. N. 903 im gr. Belt (Albuen), gehen nach Aarhus.
 - c) Dän. Schiffe in Korsør, bleiben in Korsør.
 - d) » » in Kalundborg sammeln auf Minenräumschiff 11 und gehen nach Aarhus.
 - e) Dän. Schiffe im Isefjord sammeln auf T. B. 17 und gehen nach Kopenhagen.
 - f) Dän. Schiffe in Køge, bleiben in Køge bzw. gehen nach Kopenhagen.

- 3) Abgabe von Munition, Handwaffen, Verschlusssteile und ggfls. Maschinenteile einschl. Reserveteile für Waffen und Maschinen an Hafenkapitän bzw. Hafenkommandanten.
- 4) Strenge Weisung, dass bis zur Übergabe keine Sabotageakte an Bord und Land erfolgen, bzw. vorbereitet werden.
- 5) Befehle über Abtransport von Offizieren und Mannschaften folgen.

Bilag 3.

København, den 28. August 1943.

Til

Chefen for Flaadestationen.

Ifølge Regeringenes Ordre maa en Besættelse af Flaadestationen ikke imødegaaes med Magt.

sign. S. Brorsen.

Bilag 4.

Der Kommandant
in Abschnitt Dänische Inseln.

den 29. August 1943.

An

den dienstältesten Seeoffizier im
Raume Arsenal bis einschl. Lynetten,
Auf dem Holmen.

Infolge der Unruhen, Streiks und Sabotageakte der letzten Wochen, die durch Massnahmen der dänischen Regierung nicht erhoben werden konnten, übernimmt der Befehlshaber der Deutschen Truppen mit dem heutigen Tage die Exekutivgewalt in Dänemark.

In Verfolg der hierfür erforderlichen Massnahmen habe ich Befehl erhalten, den dienstältesten Seeoffizier im Raume Arsenal bis einschl. Lynetten, zur widerstandslosen Übergabe der Anlagen, Schiffe, Waffen und Kapitulation der dänischen Wehrmachtangehörigen aufzufordern.

Ich erwarte Ihre Erklärung innerhalb dreissig Minuten ab Übergabe dieses Briefes und mache darauf aufmerksam, dass ich Befehl habe, meine Forderung mit Waffengewalt durchzusetzen, falls nach Ablauf dieser Frist keine zusagende schriftliche Antwort bei mir eingegangen sein sollte.

Petersen (sign.)
Korvettenkapitän M. A.

Bilag 5.

Chefen for Flaadestationen.
Holmen, den 29. August 1943.

Til

Der Kommandant im Abschnitt Dänische Inseln.

Idet jeg protesterer mod Besættelsen af Holmens Omraade og under Hensyntagen til Truslen om Vaabenmagt giver jeg — i Overensstemmelse med den danske Regerings Ordre for evt. Besættelse — positivt Tilsagn om, at Anlæg, Skibe, Vaaben og Soldater indenfor Holmens Omraade vil blive udleveret uden Modstand.

A. Grandjean. (sign.)

Om Begivenhederne under Kystflaaden.

Paa Holmen var følgende Enheder underlagt Kystflaaden den 29/8 1943:

Ministrygningscentralen — Leder Orlogskaptajn O. Petersen.

- a. Under Kommando. Ministrygerne Søbjørnen, Søulven, M. S. 4, M. S. 8, M. S. 10; samt 6 P-Kuttere.

Mineskibsddivisionen — Chef Kommandørkaptajn E. M. Dahl.

- a. Under Kommando. Mineskibene Lindormen og Lossen. Minefartøjerne Lougen og Lolland.
- b. Oplagte. Minefartøjerne Kvintus og Sixtus. Ministrygeren Søhunden samt Motorkabelbaade, Varmebaade m. fl.

Undervandsbaadsdivisionen — fg. Chef Orlogskaptajn Linde.

- a. Under Kommando. U-Baadene Havmanden, Havkalen, Havhesten, Rota, Daphne. Værkstedsskibet Henrik Gerner og Logiskibet Hekla.
- b. Oplagte. U-Baadene Havfruen (i Dok), Bellona, Flora og Dryaden, samt Opmaalingskibet Heimdal som Logiskib og 2 U-Baade som Oliedepoter i Tømmergraven.

Fra Skoleafdelingen.

- a. Under Kommando. Torpedobaadene Hvalrossen og Makrelen.

Fra Kystdefensionen (Kystbevogtningen).

- a. Under Kommando. R-Baadene Nordkaperen og Sælen.

*

Den 28. August 1943 var Chefen for Kystflaaden om Formiddagen til Møde i Marineministeriet med de øvrige sømilitære Kommando-myndigheder.

Kl. 12,35 modtoges følgende Ordre: »I København stoppes al Landlov indtil videre«.

Kl. 13,15 afholdt Chefen for Kystflaaden Møde i »Peder Skram«. Heri deltog foruden Stabschef og Adjudant, Chefen for Mineskibsddivisionen, den fungerende Chef for Undervandsbaadsdivisionen og Lederen af Ministrygningscentralen. Situationen klarlagdes, og der udgaves Ordre til, at Enheder under Kystflaaden paa Holmen skulde gøres klar til Afgang paa $\frac{1}{4}$ Times Varsel uden iøjnefaldende Forberedelser, ligesom mundtligt Direktiv for eventuel Sænkning blev givet.

Kl. 16,05 afholdtes igen Møde hos Chefen for Kystflaaden for de ovennævnte Kommanderende. Her meddeltes de tyske Kravs 7 Punkter samt den umiddelbart forinden mundtlig fra Marineministeriet ved Souschefen og en Officer modtagen Regeringsbestemmelse om, at *Besættelse af Skibe paa Holmen ikke maatte imødegaaes med Magt*, samt Søværnskommandoens Tilføjelse: at *Skibe efter Omstændighederne maa sænkes*.

Ved en forsinket tysk Besættelse af Flaadestationen vilde Skibene fra Kystflaaden faa Ordre til enten at afgaa til svensk Territorium, eller Ordre vilde blive givet til Sænkning. Skibene maatte under ingen Omstændigheder overgives til den tyske Værnemagt, og Brug af Vaaben var kun tilladt som Selvforsvar. Kl. 19,30 var strengt fortrolige Kystflaadeordrer med generelt Direktiv om Sænkning eller Afgang og om Etablering af Søvagter til alle paa Holmen værende Enheder af Kystflaaden udgivet pr. Officer til Cheferne.

Stabschefen henvendte sig til Chefen for Flaadestationen for i Anledning af Regeringens Ordre om, at Flaadestationen ikke skulde anvende Magt ved tysk Indtrængen, at foranledige, dels at Melding til Kystflaaden om Indtrængen paa Holmen ikke alene blev meldt pr. Telefon, men at der ogsaa pr. Motorcykle eller lignende blev sikret, at denne afgørende Melding blev gennemført til Kystflaaden, og dels at Tyskerne ved passive Spærringer paa Vejen, eventuelt ved Broers Oplukning blev forsinket, saaledes at Kystflaaden fik fornøden Tid til at gennemføre sine Hensigter.

Kl. 23,30 ankom M. S. 8 til Holmen fra Korsør. Ministrygeren var i Drogden og ved Nordre Røse blevet prajet af tyske Jagere, hvilket tydede paa, at tyske Orlogsskibe patruljerede i Sundet.

Søndag den 29. August 1943. Kl. 4,00. Vejret overtrukket, stærk Regn. S. S. V. — 3.

Paa Hundevagten (Vagten fra 24,00 til 4,00) observeredes næsten til Stadighed Projektørlys i Yderhavnen, og i Løbet af de første Timer meddelte Kasernen om nogen Trafik i Havnen af smaa Motor-

fartøjer m. m. samt at tre formentlig tyske Minestrygere gik Syd paa i Havnen Kl. 3,55.

Kl. 3,56 modtoges Melding saavel pr. Telefon som pr. Ordonnans fra Hovedvagten: »Tyskerne ved Værftsbroen«.

Chefen for Kystflaaden telefonerede omgaaende til Viceadmiralen og meddelte, at Afsejling til Sverige vel var at foretrække, men Sandsynligheden for et Gennembrud var yderst ringe, hvorfor Sænkning tilraadedes.

Kl. 3,59 Melding fra Kommandovagten: »3 Biler, den forreste med Officerer, kørt ind ved Værftsbroen.« Meldingen videretelefoneredes til Chefen for Søværnskommandoen.

Kl. 4,05 Melding modtaget fra Hovedvagten: »Bilerne er standset ved Broen mellem Arsenaløen og Frederiksholm.« (Denne Bro var som tidligere anført aabnet).

Faa Minutter efter modtoges Melding om, at Tyskerne nu kørte via Refshalevejen, hvilket telefoneredes til Chefen for Søværnskommandoen. Chefen for Kystflaaden tog Telefonen et Øjeblik og sagde til Viceadmiralen, at Tilladelse til at sænke Skibene maatte gives *nu*, for at det ikke skulde blive for sent, hvorefter Chefen for Søværnskommandoen gav Ordren: »Udfør Ordren: Sænk Skibene«.

Kl. 4,08 afgaves Ordren videre pr. Signal som beordret til alle paa Holmen værende Skibe om Sænkning.

Om Sænkningerne af Skibene.

I Skibene var alt gjort klar til Sænkning, enten ved Bundventilernes Aabning eller ved Hjælp af Sprængbomber — indstillet til 10 Minutter.

Hele Besætningen toges straks i Land, og kort Tid efter begyndte Bombernes Eksplosioner, forøget ved Sprængningen af Ammunitionsbeholdningerne.

For Undervandsbaadenes Vedkommende kastedes los, efter at Maskinerne var sat til »Langsom Bak«, hvorefter Skibene bakkede ud i Flaadens Leje, og her sprængtes paa dybere Vand.

Sprængningerne og Sænkningerne fandt Sted, omtrent som følger:

Kl. 4,12 Undervandsbaadene Havkalen, Daphne, Rota og Bellona.

Kl. 4,13 Minefartøjerne Sixtus og Kvintus.

Kl. 4,15 Undervandsbaadene Havmanden, Havhesten, Dryaden, Flora og Havfruen, som laa i Flydedok ved Dokøen. (Dokken sænkedes ogsaa).

Kl. 4,20 Mineskibet Lossen, M. S. 4, M. S. 8, M. S. 10, Torpedobaadene Hvalrossen og Makrelen.

Kl. 4,22 M-Baadene Sølven, Søjbjørnen og Søjhunden.

Kl. 4,30 Minefartøjet Lougen.

Kl. 4,35 Minefartøjet Laaland, Mineskibet Lindormen. Peder Skram.

»Henrik Gerner«s Sprængbombe virkede ikke, hvorfor den blev stukket i Brand, og til »Heimdal« havdes ingen Sprængbombe, hvorfor Ammunitionsmagasinerne fyldtes.

R-Baadene »Sølen« og »Nordkaperen« forsøgte at løbe ud, da de Kl. 4,12 modtog Ordre pr. Radio fra Søværnskommandoen om at søge svensk Omraade, men vendte om allerede inden Passage af Hønsebroløbet, da de indsaa, at det var ugørligt at komme ud, og sænkedes Kl. 4,55 ved Dokøens Vestsiden. — En M. S.-Baad laa brændende i Hønsebroløbet.

27 Enheder, deraf 19 under Kommando, sænkedes saaledes paa Holmens Omraade.

Senere Begivenheder.

Kystflaadens Besætninger mødte efter udført Ordre i Hallen i Planbygningen paa Flaadestationens nordlige Del, hvor de opmarcherede divisionsvis og afgav Melding til Chefen for Kystflaaden.

Kl. ca. 4,40 ankom en Officer i Automobil fra Flaadestationen og anmodede Chefen for Kystflaaden om at indfinde sig paa Chefen for Flaadestationens Kontor. Chefen for Kystflaaden med Stabschef tog derfor af Sted, og Kommandoen over Besætningerne overgaves til Chefen for Mineskibsdivisionen.

Chefen for Kystflaaden afgav fra Stationschefens Kontor telefonisk Melding til Søværnskommandoen, om at Flaaden var sænket, hvortil Viceadmiralen udtalte sin anerkendende Tak.

En tysk Officer, Korvettenkapitän Petersen, kom nu meget oprevet til Stede, beordrede Chefen for Kystflaaden og Stabschefen til at følge ham i en tysk militær Automobil, til Steder, hvor de danske Besætninger var opstillet.

Undervejs skulde den tyske Officer undersøge nogle Folk paa Vejen, hvorfor Chefen for Kystflaaden fortsatte til Planbygningen, hvor han udtalte følgende Tak til Kystflaadens samlede Besætninger, hvis Disciplin og Optræden hele Tiden havde været mønsterværdig: »Den danske Flaade er sænket med Ære. Leve den danske Flaade.« Hvorpaa alle raabte 3 Hurraer.

Samtidig med at disse Hurraraab blev afgivet, ankom de tyske Officerer med en bevæbnet tysk Infanteripatrulje, og den kommanderende tyske Officer, der øjensynlig blev nervøs over Hurraraabene, gav straks Ordre til, at Besætningerne skulde aflevere deres Vaaben, og at Officererne, undtagen Chefen for Kystflaaden med Adjudant, der skulde forblive ved Besætningerne, skulde træde an udenfor Byg-

ningen; samtidig blev der truet med, at der omgaaende vilde blive givet Ild ind i Planbygningen, hvis Ordren ikke øjeblikkelig blev efterfulgt.

Officererne — ialt 83 — fik Ordre til under Stabschefens Ledelse at afgaa til Chefen for Flaadestationens Kontor.

Da Fortroppen af den afvæbnede Officerskolonne under March var udfor Spanteloftsbygningens Nordende, aabnedes Ilden fra *tysk Side* omtrent Kl. 5,20 med hurtigskydende Maskinskyts (Tracerprojektiler) samt med Maskingeværer, tilsyneladende fra et tysk Orlogsfartøj, der løb nordpaa i Flaadens Leje og beskød Mineskibs- og U-Baadsbroerne samt Pladsen og Terrænet nordfor Søofficersskolen med den udfor Kasernens Orlogshjem og Spanteloftsbygningen marcherende Officerskolonne. Da Ilden blev rettet mod dem, søgte de Dækning dels ved at kaste sig ned paa Vejen, dels i Spanteloftsbygningens nordlige Rum og dels ved det gamle Færgested ved »Sixtus« Voldens Sydende. Otte blev beskudt sydøstfra i Retning fra den af Tyskerne besatte Luftmarinestation, (muligvis fra Terrainet ved Søminegraven eller fra Kongeporten).

Under denne Beskydning saaredes bl. a. Søjtnant Prause. En fra Kasernen tilkaldt Læge med Sygepassere og Baare blev beskudt paa Vej til den saarede Officer.

7 Officerer havde søgt Dækning i Marketenderiet, og da Lyset her et Øjeblik blev tændt af en Fejltagelse, blev de beskudt, hvorpaa de paany søgte Dækning. Efter 5 Minutters Forløb stak tyske Soldater Geværer gennem Vinduet i Bygningens Vestside og beordrede Rummet rømmet. Under dette blev der skudt paa Søjtnant I (R) Westergaard paa ca. en halv Meters Afstand; han fik højre Arm knust.

Resten af Officererne blev nu af Tyskerne under Bevogtning ført til Kongebrovagten trods Protester, idet man forgæves forsøgte at faa de stærkt ophidsede Soldater, der havde skudt ganske planløst, gjort begribeligt, at de danske Officerer havde Ordre fra den tyske Øverstkommanderende til at begive sig til Chefen for Flaadestationens Kontor.

Medens ovenstaaende Begivenheder gik for sig, var Chefen for Kystflaaden og den tyske kommanderende Officer, Korvettenkapitän Petersen, blevet tilbage ved Kystflaadens Besætninger. Da Ilden fra tysk Side aabnedes forskellige Steder, troede denne Officer, der gjorde et meget nervøst Indtryk over de stedfundne Begivenheder, fejlagtigt, at det var Danskerne, som skød, hvorfor han gav Ordre til, at de tyske Soldater skulde aabne Ilden mod Arrestbygningen og Kasernen, fra hvilke Bygninger han — formodentlig vildledt af Ricochetter fra Murene — troede, at blev skudt.

Under denne Beskydning faldt to Mand af Eksercerskolens Besætning, der stod opmarcheret ved Planbygningens Østside, ligesom en eller to tyske Soldater, ligeledes ramt af deres egne Projektiler, skal være dræbt dér.

Den tyske Officer gav Chefen for Kystflaaden Ordre til at gaa frem til Arrestbygningen og Kaserne og varsko, at for hver Tysker, der blev skudt, vilde 5 danske Orlogsgaster blive skudt.

Det konstateredes hurtigt, at alle Arrestanter og Arrestforvareren var ubevæbnede, og at Vaaben ikke fandtes i Arresten.

Derefter visiteredes paa samme Maade Kasernens Østside og Rum i Bagbygningen. Det lykkedes her Chefen for Kystflaaden at forhindre, at Tyskerne kastede Haandgranater ned i Beskyttelsesrummene i Volden; det viste sig ogsaa, at Folkene var ubevæbnede. Skydningen ophørte nu, og Chefen for Kystflaaden afgik sammen med nogle af Kasernens Officerer til Chefen for Flaadestationens Kontor.

Ved de tidligere omtalte danske Officerers Ankomst til Kongebrovgten Kl. 6,00 fandtes her en Skare menige danske Orlogsgaster og en Del Officerer — bl. a. Chefen for Kystdefensionen og Chefen for Kasernen — under den skarpeste Bevogtning, der truede med øjeblikkelig Skydning, hvis nogen bevægede sig, eller hvis der taltes andet end Tysk, og med Ordre til at indtage en ganske bestemt Stilling med Hænderne.

Kl. ca. 6,45 forlangte Stabschefen at tale med en tysk Officer og gjorde en tysk Underofficer forstaaelig, at han vilde komme til at bære det fulde Ansvar, hvis de danske Officerer ikke som beordret indfandt sig hos Chefen for Flaadestationen. Som Følge heraf kom Stabschefen i telefonisk Forbindelse med Stationschefen, som meddelte, at hvis Officererne ikke kom nu, truede den tyske Officer paa Stedet med at sætte Luftangreb ind mod Flaadestationen.

Kl. 7,00 ankom Kystflaadens Officerer endelig til Chefen for Flaadestationens Kontor under tysk Bevogtning.

Her indfandt Korvettenkapitän Petersen sig og holdt i stærkt oplyst Tilstand en Tale til samtlige der forsamlede danske Officerer, hvori han beskyldte dem for slet militær Disciplin, idet der var øvet Sabotage mod Skibene mod den Kommanderendes Ordre samt at Beskydningen var aabnet fra dansk Side trods Overgivelsesdokumentet fra Chefen for Flaadestationen og endte sin Tale med at udraabe, at det var noget »Schweinerei«, de danske Officerer havde udført, hvorefter han forlod Lokalet og lod de danske Officerer tilbage under skarp Bevogtning.

Begivenhederne udenfor Holmen.

Den 27/8 modtog Artilleriskibet »Niels Juel« (Chef Kommandør-kaptajn Westermann), som laa ved Kaj i *Holbæk Havn* fra Søværnskommandoen Ordre om at ligge paa en kvart Times Varsel og »skærpet Beredskab«.

Den 29/8 Kl. 4,30 modtoges ligeledes fra Søværnskommandoen Ordre til »Alarmtilstand« samt pr. Radioekspressignal: »Søg svensk Territorium«.

Kl. 8,35, da Hundested passeredes for Nordgaaende, modtoges Signal fra Land om, at en tysk Minespærring var udlagt Nord for Isefjorden, samt at en dansk Søofficer vilde ankomme med tysk Luftfartøj for at medbringe Søværnskommandoordre til »Niels Juel«. Som Følge heraf holdt Artilleriskibet gaaende Nord for Indløbet til Isefjorden.

I Kattegat observeredes et tysk Mineskib og to Torpedobaade paa stor Afstand, ligesom tyske Bombeluftfartøjer holdt gaaende Nord for Isefjorden.

Kl. 8,55 udførtes et tysk Luftangreb mod »Niels Juel« uden Varsel, idet en tysk Bombemaskine afgav en Salve med Maskinskyts mod Skibet og kastede to Bomber, der faldt agten for dette i 20—30 Meters Afstand og forårsagede nogen indenbords Skade paa Belysning, Ildledelsesapparater, Meddelelsesmidler m. m. ved Rystelser fra Sprængningen.

Ved andet Bombeangreb af de ialt fire udførte beskød »Niels Juel« det angribende Luftfartøj, som rantes.

Kl. 9,10—9,20 blev Skibet atter angrebet af tyske Luftfartøjer med Maskinkanoner og Kl. 9,35 med svære Luftbomber, ca. 250 kg, der eksploderede 5 à 10 Meter fra Skibssiden. Torpedoenne gik i Gang i Rørene, foruden at der indtraf andre Havarier indenbords.

Kl. 9,48 kom en K-Kutter fra Hundested ud til »Niels Juel«, der passerede den gravede Rende for Sydgaende, og den danske Søofficer, der var ankommet med et tysk Luftfartøj, bragte følgende skriftlige Ordre fra Viceadmiralen: »Da der er udlagt Miner og forefindes stærke tyske Søstridskræfter ved Isefjordens Udløb, skal »Niels Juel« ankre og afvente nærmere Ordre. 29. August 1943, Kl. 7,30. sign. Vedel.« (Ordren var udgivet fra Hotel »Phønix«, hvilket blev bestemmende for Skibschefens Handlinger).

Da »Niels Juel« efter Luftangrebene ikke havde nogen Mulighed for at slaa sig igennem til Sverige, i alt Fald ikke uden Luftdækning, besluttede Chefen at staa sydpaa i Isefjorden, og »Niels Juel« blev her sat paa Grund i Nykøbing Bugt. Sprængbomben, der startedes,

kunde imidlertid ikke fungere, men ved at aabne og knuse Søvten-
lerne fyldtes Skibet med Vand.

Alt A. L. Skyts, Ammunition og Haandvaaben samt de adskilte
Kiler til 15 Centimeter Kanonerne m. m. kastedes udenbords.

Kl. 15,35 kom et tysk Luftfartøj atter med en dansk Søofficer
om Bord og beordrede »Niels Juel« til København, hvilken Ordre
ikke kunde udføres, da Skibet var grundstødt og gjort læk.

Den 30/8 Kl. 5,20 besattes »Niels Juel« af to tyske Torpedobaade,
og Chefen for »Niels Juel« modtog en Skrivelse fra den tyske Admi-
ral, der bl. a. meddelte, at Chefen i Tilfælde af Sabotage vilde blive
sat for en tysk Standret, samt at Straffen for Sabotage var Døden.

Kl. 7,00 nedhaledes det danske Flag og Kommandotegn under høj-
tidelige Former, og Landsætningen af Besætningen paabegyndtes.

Besætningen indespærredes i Nykøbing S. som Krigsfanger.

Kutteren P-37 strøg Flaget samtidig med »Niels Juel«.

»Niels Juel« havde 5 saarede, deraf to Kvartermestre. Heraf er
Artilleri-Kvartermester III Andreasen senere afaaet ved Døden.

Kalundborg: Minestrygeren Søhesten og M. S. 2, P. 6, P. 26 og P. 27.

Den 28/8 Kl. 10,50 fik Søhesten, der sammen med de andre Far-
tøjer laa i Kalundborg, Søværnskommandoens Ordre om »skærpet
Beredskab«.

Kl. 16,00 modtoges Søværnskommandoens Ordre om, at Landlov
var inddraget; derefter har Enhederne i Kalundborg ikke modtaget
nogen af de senere til alle Enheder udsendte Meddelelser eller Or-
drer (evt. Radiovanskeligheder paa Stedet).

Kl. 5,00 Søndag Morgen blev Søhesten og de andre i Havnen væ-
rende Fartøjer besat af betydelige tyske Styrker, der var landsat i
Havnen fra en tysk Hjelpekrydser, der laa uden for Gisseløre, og
som i Mørket havde sneget sig helt ind til Skibet. Besætningerne af-
gik som Fanger til København.

Korsør: Minestrygerne Sølvøen, Søridderen, Springerne, Hajen samt

Kutterne P. 2, P. 9, P. 21 og P. 32.

Grundet paa Omgruppering af Minestrygerne, der netop fandt
Sted i disse Dage, laa ovennævnte Enheder samlet i Korsør for Over-
levering. Enhederne laa fortøjet ved Vestkajen i Inderhavnen. Mod-
sat, paa Østkajen, laa et større tysk Transportskib og nogle Artilleri-
pramme, hver med 2×87 mm og 37 mm Skyts i firdobbelte Affu-
tager.

Den 29. August Kl. 4,00 affyrede Tyskerne en grøn Raket. Lys-
bomber og 3 Stk. Projektører tændtes. De danske Enheder overfaldtes

af store tyske Styrker, der under høje Raab stormede frem fra deres Skjul bag Skure og Olievogne paa Kajen, samtidig med at de aabnede Ild med 20 mm R. K., Karabiner og Maskinpistoler, bl. a. ogsaa fra Tagene af Skurene. Over for dette ubeherskede Ildoverfald opgaves efter ca. 15 Minutters Kamp yderligere Modstand, og Skibene overgaves til Tyskerne.

En dansk Officer og en Torpedo-Underkvartermester, begge fra Hajen, dræbtes. Chefen for Springereren og en Overfyrbøder saaredes.

Den tyske Leder af Angrebet faldt, og antagelig saaredes 6 à 8 andre Tyskere.

Skelskør: Minestrygeren M. S. 1.

M. S. 1 anløb ikke Korsør den 29/8 om Morgenens som fastsat, da Chefen ansaa det for risikabelt uden at kende Situationen, men fortsatte til Skelskør Fjord. Da fyldestgørende Underretning tilgik M. S. 1, afsejlede den til Agersø Havn, hvor hele Skibet tjæredes sort, samtidig med, at Rigning og andet opstaaende blev fjernet, og Kanonerne tildækkedes. M. S. 1 stod i Løbet af Søndag Nat Syd om Gedser og ankom 31/8 til Trelleborg efter en Sejlads paa ca. 100 Sml.

Stubbekøbing: Minestrygeren Havørnen.

Den 29/8 Kl. ca. 5,45 afgik Havørnen fra Stubbekøbing og stod østpaa gennem Hestehoved Dyb. Uden for Tolke Dyb laa en tysk Jager, som straks holdt ned mod Havørnen. Jageren signalerer »Stop«, men Havørnen svarer, at Signallampen var daarligt indstillet — og drejede ind mod Grønsund igen. Jageren afgav Varselsskud. Havørnen løb ind over lægt Vand, hvor Tyskerne ikke kunde følge, og ankrede Kl. ca. 9,00 i Ulfund, hvor den laa, da P. 8 Kl. ca. 13,00 under tysk Flag ankom og forlangte, at Havørnen skulde overgive sig, hvilket afsloges.

Havørnen sattes derefter paa Grund ud for Stammenakke, hvor alt af Værdi blev kastet udenbords eller brændt og Skibet sprængt. Besætningen sprang udenbords og svømmede i Land ved Peters Værft, beskudt fra tysk Side.

Nyborg: Minestrygerne M. S. 5, M. S. 6, Kutterne P. 4, P. 7, P. 22 og P. 34.

Den 29/8 Kl. 4,15 blev der pludselig aabnet Ild med Maskingeværer og -pistoler mod Skibene fra to Sider. Den ene Skildvagt faldt med Underlivsskud. Haandgranater kastedes ned til Chefen for M. S. 5 og til Føreren af P. 4. Skibene blev overgivet, da videre Modstand var haabløs. Chefen for M. S. 5 og Føreren af P. 4 blev begge saarede og indlagt paa Sygehus i Nyborg.

Rudkøbing: Minestrygeren M. S. 9 og Kutterne P. 14 og P. 19.

M. S. 9 er formentlig ankommet til Trelleborg.

I Kattegat: Minestrygeren M. S. 7.

Minestrygeren afgik den 28/8 om Morgenen fra Mariager til svensk Søterritorium og er senere ankommet til Gøteborg.

I Køge Bugt: Minestrygeren M. S. 3.

M. S. 3 var til Ankers i Køge Bugt ca. 3 Sømil SSE for Køge den 28/8 og var under Ophold paa Holmen sent samme Dags Eftermiddag informeret om Situationen, som den dengang var.

Den 29/8 Kl. 5,30 blev M. S. 3 besat af to store tyske Minestrygere af ca. 800 ts., der løb op paa hver Side af M. S. 3, hvis Chef indsaa det formaalsløse i Modstand.

Besætningen blev ført i Land og afgik til Svæveflyvelejren i Køge. Chefen førtes til København i tysk Minestryger.

Skoledelingen. — »Ingolf« og »Hvidbjørnen«.

»Ingolf« og »Hvidbjørnen« var paa Øvelsestogt med Kadetter. Delingschefen var om Bord i »Ingolf«.

Om Eftermiddagen den 28. August anløb Skoledelingen Svendborg for Komplettering af Beholdninger og afsejlede om Aftenen til Ankerplads i Lunkebugten — udfor Valdemarslot med Damp paa kort Varsel.

Søndag den 29. August ca. Kl. 6,00 underrettedes Delingschefen fra Sømilitært Distrikt Fyen om Situationens Udvikling.

Det besluttedes at staa op i Store Bælt for eventuelt at være til Nytte her, bl. a. for i paakommende Tilfælde at støtte eventuelle Bevægelser fra Hæren eller, om fornødent, at søge mod svensk Territorium.

Da Skoledelingen ca. 10,35 med »Klart Skib« i begge Skibe fandt sig i Nærheden af Vengeancegrunden passeredes en tysk Flaa-deenhed M. 13. Der observeredes noget nordenfor en tysk Jager.

Fra M. 13 sendtes efter Stoppesignal et Fartøj til »Ingolf«, hvor Chefen under Trusel om Skydning blev holdt op, medens man hejste det tyske Krigsflag.

Senere ankom et Fartøj til »Hvidbjørnen«, hvor ligeledes det tyske Flag hejstes, efter at Orlogsflag og Vimpel var nedtaget.

Forbindelsen mellem de to Skibe var paa dette Tidspunkt afbrudt, og Chefen for »Hvidbjørnen« maatte ræsonnere, at meget alvorlige og tungtvejende Grunde havde bevirket, at Flaget var blevet strøget i »Ingolf«. Det besluttedes at se Tiden lidt an, inden Bestemmelsen om Sænkning blev taget.

Under Eskorte afsejlede de to Skibe mod Korsør.

I »Ingolf« gjordes Sprængbomben klar til Sænkning af Skibet, og

Fyldning af Ammunitionsmagasiner og Fyrplads paabegyndtes, uden at det bemærkedes fra tysk Side. Da Tyskerne imidlertid mærkede, at Skibet var i Færd med at synke, blev Besætningen samlet paa Agterdækket og truet med Skydning af Tyskerne med Rekylgeværer og samtidig krævedes 10 Kadetter som Gidsler, der vilde blive skudt, dersom Skibet sank.

Skibet havde paa dette Tidspunkt stærk Slagside, og fra M. 13 affyredes Skud mod »Ingolf«. Delingschefen skønnede det under disse Omstændigheder rigtigst at beordre Fyldningen standset, og Sprængbomben sættes efter Ordre ud af Funktion.

Det søgtes senere at sætte Skibet paa Grund paa Egholm Flak, hvilket dog mislykkedes.

Da Chefen for »Hvidbjørnen« — Kommandørkaptajn Hempel-Jørgensen — observerede »Ingolf«s Slagside, beordredes Besætningen diskret til Agterdækket, medens Sprængbomben, der var anbragt i Ammunitionsmagasinet, sættes i Gang.

Da der var 2 Minutter tilbage, inden Bomben sprang, hejstes det danske Orlogsflag paany, og det meddeltes Tyskerne, at Skibet vilde være »kaput«; derefter blev givet Ordre: »Saa springer vi — spring«, hvorefter hele Besætningen sprang i Vandet, Chefen og Næstkommanderende, Kaptajnløjtnant Seehusen, dog først efter at Eksplosionen havde fundet Sted. Efter Eksplosionen begyndte Skibet at synke.

Søkadetterne Kieler, Brink og Kadetaspirant W. Christensen svømmede paa eget Initiativ tilbage og klatrede om Bord igen, hvor Kieler halede det tyske Flag ned. Det lykkedes de tre at faa sat Motorbaaden i Vandet uden at blive ramt af den Beskydning, som Tyskerne straks aabnede med 20 mm Skyts.

»Hvidbjørnen« sank ca. 1 Sømil nord for Vengeancegrunden — og »Ingolf« afsejlede til Korsør.

Begge Skibes Besætninger — ingen omkom — blev interneret i Taarnborg Interneringslejr.

Beretning fra Kystdefensionen.

Den 28. August Kl. ca. 15,15 indfandt en Officer fra Marinestaben sig for at give mundtlige Oplysninger om Situationen.

Det meddeltes, at Chefen for Søværnskommandoen for Kystdefensionens Vedkommende havde modtaget en foreløbig mundtlig Meddelelse fra Forsvarsministeren om, at Kystdefensionen skulde have Ordre til ved en eventuel Besættelse af Kystdefensionens Værker ikke at imødegaa Besættelsen med Magt. Kystdefensionen kunde forvente,

at denne Ordre vilde foreligge med Ministerens Underskrift i Løbet af Eftermiddagen.

Kl. 16,00 modtoges et fortroligt Brev, der indeholdt den ovenfor nævnte Ordre fra Marineministeriet om Kystdefensionens Forholdsordre, underskrevet af Forsvarsministeren. Paa Grundlag af denne Ordre samt det mundtligt modtagne Direktiv udfærdigede Kystdefensionen en skriftlig Forholdsordre til Fortcheferne (herunder til-lige Vagtskompagniet, Taarbæk Minedepot).

Den 29. August Kl. ca. 4,50 meddelte Chefen for Flaadestationen til Chefen for Kystdefensionen, at han fra den tyske Kommandant havde modtaget et Ultimatum gaaende ud paa, at Holmen og Lynetten vilde blive besat. Chefen for Flaadestationen meddelte, at han med Chefen for Søværnskommandoens Tilslutning havde givet sit skriftlige Tilsagn om, at Besættelsen ikke vilde blive imødegaaet med Magt, men da hans Erklæring ogsaa omfattede Lynetten, som ganske vist ikke var ham underlagt, vilde han blot sikre sig, at man ikke herfra ydede Modstand.

Chefen for Kystdefensionen erklærede sig indforstaaet hermed for Lynettens Vedkommende og lod for at udelukke al Tvivl Beskeden gaa videre med Tilføjelse om, at der heller ikke skulde nedlægges Protest mod Besættelsen, da Lynetten af Chefen for Flaadestationen med Chefen for Søværnskommandoens Billigelse jo alt var lovet ud-leveret.

Paa Mødet hos Chefen for Søværnskommandoen den 28. August, hvori de ældste kommanderende Chefer med flere deltog, udbad man sig skriftlige Forholdsordrer i Tilfælde af eventuel tysk Besættelsesforsøg, fordi man havde det Indtryk, at Kystdefensionen skulde indtage en Særstilling ved en Besættelse, idet Tyskerne i Henhold til Overenskomsten af 9. April 1940 faktisk havde Besiddelsesret over Kystdefensionsværkerne, en Besiddelsesret, som de i den forløbne Tid i rigt Maal havde benyttet sig af. Samtlige Værker med Undtagelse af Lynæs- og Kongelundsforterne havde gennem flere Aar været helt eller delvis besat af Tyskerne, ligesom en stor Del af Skytset med Ammunition og andet Krigsmateriel var blevet fjernet og flyttet andet Steds hen, uden at den danske Regering havde modsat sig dette. Baade paa Kongelundsfortet og paa Lynetten var Vaabnene, efter Chefernes Ordre, demolerede, da Tyskerne kom.

De »veldisciplinerede« tyske Soldater.

I P. 29 var faktisk alt af Værdi fjernet med Undtagelse af Uniformer.

Allerede om Morgenen den 29. August begyndte de tyske Soldater

at tilegne sig Genstande fra Lukafer i »Niels Juel«, men efter Anmodning fra Chefen paatalte og forbød Kapitän Canmann dette.

I P. 12 var Radioapparatet fjernet, og Skibet havde været Genstand for »Undersøgelse« i alle Rum under Dækket. Skuffer var brækket op eller hamret itu, Skabe og deres Indhold brudt itu og spredt overalt, Pengekassen opbrudt og Indholdet fjernet.

I P. 18 observeredes, at Pengekassen var tømt, en Kikkert og et Stopur var borte, medens Fartøjet var uskadt.

Efter Erobringen af »Søridderen« blev den paa ret haardhændet Maade ransaget af Tyskerne. Alle fortrolige Sager, Vaaben og anden Statsejendom blev beslaglagt. Personlige Effekter blev senere tilbageleveret, ofte i ødelagt, ramponeret og tilsmudset Tilstand. Der er dog forsvundet en hel Del, særlig Tøj, Fodtøj, Tobak, Rationeringsmærker, Fyldepenne, Fødevarer, Spiritus o. l.

Disse Erfaringer kan suppleres med mangfoldige andre fra alle Enheder.

I Løbet af Mandag den 30. havde man Lejlighed til -at komme ned i nogle Rum i nogle af Mineskibsdivisionens Skibe — bl. a. »Lindormen«. Overalt bar Skibene Præg af, at tyske Tropper i Løbet af Søndagen og Søndag Nat havde hærget Skibene, hvor de kunde komme til det. Billeder, Kupler og alt, der var af Glas, var knust. Mestrenes og Skibenes Lagre var tømt og spredt, Vinbeholdningerne optrukket og kørt bort, knuste Flasker laa slængt til højre og venstre. Private Gemmer var opbrudt, og det, der ikke var ført bort, laa kastet hulter til bulter. »Lindormen«s Officersmesse, som stadig var over Vandet, bar tydeligt Præg af Hærværk. Man havde end ikke undset sig for at have tilsvinet Messen med menneskelige Ekskrementer.

Desværre tillader de snævre Rammer for denne Hvidbog ikke længere Beretninger om de enkelte Skibes Skæbne. Vi beklager f. Eks. ikke at kunne give et mere omfattende Indtryk af »Hvidbjørnen«s tapre Besætning og ikke at kunne skildre Ministrygeren M. S. 1's snarraadige Flugt til Sverige for Øjnene af de tyske Patruljebaade eller »Havørnen«s elegante og tapre Optreden — men Rapporterne om de danske Søsmænds Handlinger vil forhaabentlig den Dag, Krigen er forbi, kunne naa frem til en Offentliggørelse i deres fulde, dramatiske Længde.

VORE SKIBES SKÆBNE

I. Ødelagt Skibsmateriel.

Artilleriskibe:

- »Niels Juel« Sat paa Grund og ødelagt i Nykøbing Bugt
 »Peder Skram« Sænket paa Holmen

U-Baade:

- »Havmanden« Sænket paa Holmen
 »Havfruen« I Dok. Baad og Dok sænket paa Holmen
 »Havkalen« Sænket paa Holmen
 »Havhesten« —»—
 »Daphne« —»—
 »Dryaden« —»—
 »Rota« —»—
 »Bellona« —»—
 »Flora« Holmen, delvis vandfyldt

Værkstedsskib:

- »Henrik Gerner« Brændt og sænket paa Holmen

Bevogtningsfartøjer

(Torpedobaade):

- »Hvalrossen« Sænket paa Holmen ved Sprængning
 »Makrelen« —»—
 »Nordkaperen« —»—
 »Sælen« —»—

Minestrygere:

- »Søbjørnen« —»—
 »Sølven« —»—
 »Søhunden« —»—
 »Havørnen« Sat p. Grund og sprængt v. Stammenakke
 M. S. 4 Brændt og sprængt ved Hønebroen
 M. S. 8 Sænket paa Holmen ved Sprængning
 M. S. 10 —»—

Mineskibe m. v.:

- »Lindormen« —»—
 »Lossen« —»—
 »Lougen« —»—
 »Laaland« —»—
 »Kvintus« —»—
 »Sixtus« —»—
 Dampbaad A Sænket i Lunkebugt

Inspektionsskibe:

»Hvidbjørnen« Sænket i Storebælt ved Sprængning

Opmaalingskibe:

»Heimdal« Delvis sænket paa Holmen. Ammunitions-
magasinerne fyldt.

Ialt 30 Enheder — hvoraf 26 er sænket paa Holmen.

*II. Skibs- og Fortøjningsmateriel, til hvis Opholdssted intet Kend-
skab haves.*

*Bevogtningsfartøj**(Torpedobaad):*

»Havkatten« Afsejlet til Landskrona

Ministrygere:

M. S. 1 Fra Store Bælt til Trelleborg

M. S. 7 Fra Kattegat til Gøteborg

M. S. 9 Til Trelleborg

*Kystbevogtningsfartøjer**(lejet Kuttermateriel):*

K. 3 I Sverige

K. 6 —»—

K. 8 —»—

K. 10 —»—

K. 11 —»—

K. 12 —»—

K. 13 —»—

K. 15 —»—

K. 17 —»—

Faldne og saarede.

I trofast Pligtopfyldelse er nedennævnte Befalingsmænd og menige af det danske Søværn faldne eller saarede under Begivenhederne den 29/8 1943.

Faldne.

Søløjtnant af 1ste Grad i Reserven A. R. Jørgensen, Ministrygeren »Haien«, faldet i Korsør.

Artilleri-Kvartermester af 3die Grad H. E. Andreassen, Artilleriskibet »Niels Juel«, faldet paa Isefjorden.

Torpedo-Underkvartermester af 2den Grad *C. Thomsen*, Ministrygeren »Haien«, faldet i Korsør.

Overkonstabel *K. B. Jensby*, Middelgrundsfart, faldet ved Middelgrundsfart.

Mathelev *O. K. Rasmussen*, Kaserneskipet »Fyen«, faldet paa Holmen.

Værnepligtig Nr. 5805 *E. B. Christensen*, Kaserneskipet »Fyen«, faldet paa Holmen.

Værnepligtig Nr. 4842 *N. B. Olsen*, Patrouillefartøjet P. 7, faldet i Nyborg.

Suarede.

Kaptajnøjnant *K. V. Dam*, Chef for Ministrygeren »Springeren«, saaret i Korsør.

Søøjnant af 1ste Grad *H. L. Prause*, Torpedobaaden »Hvalrosen«, saaret paa Holmen.

Søøjnant af 1ste Grad i Reserven *I. R. A. Westergaard*, Minefartøjet »Lougen«, saaret paa Holmen.

Søøjnant af 1ste Grad i Reserven *O. Kinch*, Chef for Ministrygeren M. S. 1, saaret i Nyborg.

Søøjnant af 1ste Grad i Reserven *H. A. Jørgensen*, Fører af Patrouillefartøjet P. 4, saaret i Nyborg.

Matros-Kvartermester af 1ste Grad *V. V. Jørgensen*, Artilleriskibet »Niels Juel«, saaret paa Isefjorden.

Artilleri-Elev *J. Mortensen*, Artilleriskibet »Niels Juel«, saaret paa Isefjorden.

Værnepligtig Nr. 5516 *Foldbjerg-Jepesen*, Artilleriskibet »Niels Juel«, saaret paa Isefjorden.

Værnepligtig Nr. 5176 *O. Petersen*, Artilleriskibet »Niels Juel«, saaret paa Isefjorden.

Værnepligtig Nr. 16960 *Aa. Nielsen*, Kongelundsfart, saaret paa Kongelundsfart.

Søværnets Interneringssteder.

Officerer og Mandskab søgtes holdt sammen i tidligere Kommandoforhold paa Søværnets Kaserne og Kaserneskipet »Fyen«.

En Gruppe Officerer samt Kadetter interneredes paa Søofficersskolen, Holmen.

Endvidere inddroges Spanteloftsbygningen og Gymnastiksalen paa Holmen til Internering af værnepligtige og Underbefalingsmænd.

I en Periode var ialt interneret paa Holmen ca. 2600 Mand.

Uden for Holmen benyttedes til værnepligtige Menige *Sundparkens Skole* samt *K. B.-Hallen* (ca. 1000 Mand).

En Gruppe Officerer overførtes kort efter Interneringen til *Skodsborg Søbad*.

Besætningerne fra »Ingolf« og »Hvidbjørnen« interneredes straks efter Landsætningen i Korsør i Interneringslejr ved *Taarnborg Hovedgaard ved Korsør*, men overførtes senere til Holmen.

Besætningen fra »Niels Juel« interneredes straks efter Landsætningen i Nykøbing S., men overførtes hurtigt efter til Holmen.

Erklæring oplæst for interneret Officerspersonel inden Frigivelse:

»Saafremt jeg eller andet Personel af den danske Krigsmagt forholder os fjendtligt overfor det tyske Rige eller dets Forbundsfæller eller deltager i, eller begunstiger fjendtlige Handlinger, maa jeg regne med paany at blive interneret og derpaa overført til Tyskland.«

(Mod den kollektive Advarsel, samt fordi kun Officerer — og ikke tidligere hjemsendt Personel — er gjort bekendt med ovennævnte tyske Bestemmelse, er der officielt protesteret af Chefen for Søværnskommandoen.)

HÆREN

9. April 1940 — 29. August 1943.

Efter den 9. April 1940 fik den danske Hær fortsat Lov til at bestaa omend i formindsket Omfang. Af mange Aarsager, som det ikke her er Stedet at komme nærmere ind paa, maatte man ønske at bevare den danske Hær, selv om Arbejdsforholdene og Fremtidsudsigterne var mindre gode. Ud fra disse Motiver, der udelukkende var dikteret af Ønsket om i visse kritiske Situationer at kunne være til Gavn for Landet, fortsatte den danske Hær derfor igennem mere end 3 Aar sit Arbejde.

I April 1940 blev der truffet visse Aftaler angaaende Hærens Forhold til Værnemagten, Antallet af Soldater, Garnisoner og Uddannelsesforhold m. m.

Med Hensyn til de indbyrdes Kommandoforhold mellem Værnemagten og den danske Hær var det en Aftale, at ingen underordnede lokale tyske Myndigheder maatte træde i direkte Forbindelse med eller stille Krav c. l. til de stedlige Enheder af den danske Hær, men alle saadanne Spørgsmaal skulde ordnes ved Forhandling mellem den tyske Øverstbefalende over de tyske Tropper i Danmark og den dan-

ske Generalkommando, der derefter beordrede sine underlagte Afdelinger.

Begebenhederne den 29. August var derfor fra tysk Side et direkte Brud paa denne Overenskomst.

Situationen for Hæren var yderst vanskelig. Af Hærens 3 Hoveddele: Befalingsmandsrammerne — Mandskabet — Materiellet — kontrollerede Værnemagten fuldstændig de to sidste. Mandskabsstyrken var ringe, fikseret og kontrolleret, og siden den 9. April havde Værnemagten en saadan Kontrol med de danske Beholdninger, at ikke et Gevær og ikke en Patron kunde udtages eller flyttes uden Bemyndigelse fra Værnemagten.

Sammendragningen af Hovedparten af de danske Styrker til de 4 danske Garnisonsbyer: Holbæk, Næstved, Randers og Sønderborg, og senere Jydske Divisions Flytning til Fyn, havde vanskeliggjort ikke alene Magasineringsforholdene af Materiel, Vaaben og Ammunition, men ogsaa i høj Grad Uddannelsen, idet næsten alle Enheder var fjernet fra Stamafdelingens Garnison og Depoter.

I November 1942 maatte Hæren aflevere en Del Materiel til den tyske Værnemagt, men tilsyneladende indtraadte der samtidig en Bedring i Forholdene, idet Hæren fik fri Raadighed over de resterende Beholdninger. Bedringen var dog kun tilsyneladende, thi Forholdene medførte, at man for Jydske Divisions Vedkommende maatte tage til Takke med forhaandenværende Lokalteter i de fynske Garnisonsbyer, og for Sjællands Vedkommende maatte Hæren rømme samtlige Garnisoner med Undtagelse af Næstved og Holbæk og oplægge dette Materiel fuldstændig spredt og vilkaarligt i lejede Lokaler i selve Garnisonsbyen eller i de omkring denne liggende Landsbyer og Gaarde¹⁾, til Dels ubevogtet, udsat for Tyveri, Ødelæggelse og Brandfare, undertiden opmagasineret i Lader, Hønsehuse og paa Kornlofter.

Der behøves næppe nogen nærmere Forklaring paa de enorme Vanskeligheder, dette bevirkede i det daglige Arbejde, ej heller paa de næsten uovervindelige Vanskeligheder, dette vilde medføre i visse Situationer, hvad enten dette drejede sig om Anvendelse eller Ødelæggelse af Beholdningerne.

I Løbet af Maj Maaned 1943 krævede Værnemagten nye Opgørel-

¹⁾ Saaledes havde 5. Regiment Depoter paa en Række Herregaarde og Gaarde omkring Vordingborg og Slagelse, 2. Feltartilleriregiment havde ca. 15 Depoter omkring Ringsted hos Omegnens Gaardejere og 1. Regiment havde bl. a. Depoter i det tidligere Teater »Casino«.

ser over den danske Hærs Materiel, og foruden at vise de samlede Beholdninger skulde disse tillige udvise den øjeblikkelige Placering i de forskellige Uddannelsessteder og Garnisoner. Gennem disse Opførelser for Vaabnenes Vedkommende var Værnemagten derigennem fuldstændig klar over, hvor mange Vaaben der til enhver Tid fandtes i de forskellige Garnisonsbyer og Uddannelseslejre, dels udleveret til Mandskabet og dels i Depot, saa at man stedse havde nøje Rede paa, hvor store væbnede Styrker man i givet Fald maatte regne med at blive stillet overfor.

For Ammunitionens Vedkommende gjorde tilsvarende Forhold sig gældende, og hertil kom yderligere, at Magasineringsvanskeligheder bevirkede, at Generalkommandoen ikke kunde anbringe Beholdningerne paa Steder, hvor de naturligt hørte hjemme. Paa et ret tidligt Tidspunkt var alt Sprængstof blevet samlet og oplagt i visse Centralmagasiner, og i de forskellige Garnisonsbyer raadede man derfor saa at sige ikke over Sprængmidler.

I Tiden efter den 9. April 1940 havde der været fastsat en Række detaillerede Bestemmelser vedrørende Uddannelse, Øvelser og Skydning m. m., Forlægninger og Udskiftning af Styrker. Disse Bestemmelser blev i Foraaret 1943 taget op til Revision af Værnemagten, og det Forslag, der i Maj Maaned blev forelagt den danske Generalkommando, indskrænkede Mulighederne for Uddannelse, navnlig Skydning, samt Bevægelsesfriheden under Øvelser til et saadant Minimum, at Hærens fortsatte Uddannelse i og for sig var illusorisk; dog lykkedes det ved Forhandling at faa ændret visse af disse Forordninger.

I Løbet af Sommeren 1943 forefaldt der adskillige Tilfælde af Tyveri af Vaaben fra danske Beholdninger og Kaserner o. l., og nogle af disse Vaaben blev senere fundet hos Personer, der udførte et mod Besættelsesmagten rettet Ødelæggelsesarbejde. Som Følge heraf saa Generalkommandoen sig nødsaget til i August Maaned at lægge Hovedvægten paa Bevogtningen af Kaserner og Depoter, men denne forøgede Vagttjeneste gik selvsagt ud over Uddannelsen, idet næsten hele den disponible Styrke maatte anvendes til dette Formaal.

Paa et andet vigtigt Omraade var Hæren yderst slet stillet, nemlig med Hensyn til Forbindelsestjenesten. Telefontettet havde baade i det daglige Arbejde, men navnlig i en kritisk Situation sine absolutte og iøjnefaldende Mangler, og kun til Jydske Division i Odense og 2 andre Garnisonsbyer paa Fyn raadede Generalkommandoen over Fjernskriverforbindelse. Med Hensyn til Kommandonet stod Hæren saaledes langt tilbage for f. Eks. baade Statens civile Luftværn og Rigspolitiet og ogsaa sammenlignet med Marinen, idet Hæren ikke

raadede over noget Radionet, hvorigennem den daglig Døgnet rundt kunde være i Forbindelse med Enhederne og i en Krisesituation kunde have øjeblikkelig Forbindelse.

Endelig maa det anføres, at der ikke efter den 9/4 1940 fandtes noget dansk Flyvevaaben, idet alt Materiel var beslaglagt af de tyske Myndigheder.

I de sidste Uger før den 29. August var Forholdene blevet næsten uholdbare for Hæren. Begivenhederne i visse fynske Byer havde tvunget Generalkommandoen til at kræve Befalingsmænd og Mandskab konsigneret paa Kasernen, og gentagne Gange havde man haft Alarmtilstand. De tidligere omtalte Bestemmelser for Øvelser m. m. var blevet skærpet, saa at danske Styrker end ikke kunde holde Natøvelse udenfor Kasernens Omraade uden forudgaaende Melding til og Tilladelse fra den stedlige tyske Myndighed. Man kan derfor roligt paastaa, at samtlige danske Styrker saa at sige var indespærret, næsten fanget i en Fælde, de fleste Steder uden større Mulighed for at optage Kampen. Den eneste Mulighed, der var levnet dem, var en absolut ulige Kamp med en langt gunstigere stillet Angriber, der gennem Styrkelister over Personel og Vaaben (Lister, som den danske Hær i Henhold til de trufne Aftaler havde maattet udarbejde til Værnemagten) var nøje underrettet om Forholdene hvert enkelt Sted.

Værnemagten var desuden gennem Stikkere, disses og Værnemagtens egne Undersøgelser af de lokale Forhold overalt nøje informeret om Forholdene.

Forholdsordrerne.

Hærens Ledelse havde allerede tidligere og senest gennem *Generalkommandoens Instruks af Maj 1943* til samtlige Garnisons- og Kasernekommandanter m. fl. givet Ordre om danske Styrkers Forhold og Optræden i de forskellige Situationer, der kunde forekomme.

Generalkommandoen forudsaa foruden den Situation, der kom til at foreligge den 29. August — nemlig den tyske Værnemagts Overfald paa danske Kaserner og Lejre — tillige den Mulighed, at visse bevæbnede Grupper kunde forsøge Overfald paa mindre danske Styrker (Vagter o. l.) for derigennem at sætte sig i Besiddelse af Vaaben og Ammunition og havde derfor i fuld Overensstemmelse med den Loyalitet med Hensyn til de med Værnemagten indgaaede Aftaler og Forhold, der i disse Aar stedse har ligget den danske Hær paa Sinde, beordret følgende:

Overfor Overfald af bevæbnede Styrker skal man i hvert enkelt Tilfælde sætte sig til Modværge med Vaabenmagt og først, naar man gennem Kamp har konstateret at staa overfor

regulære tyske Styrker, afbryde denne og indlede Forhandlinger.

Kræver Tyskerne Overgivelse af danske Kaserner e. l. gennem Parlamentær, skal danske Styrker kræve Adgang til at forelægge Kravet for Generalkommandoen. Afslaa dette, skal velkommende danske Styrke, naar det er konstateret, at det drejer sig om regulære tyske Styrker, der handler efter højere Ordre, bøje sig for Kravet, men under Protest.

Den 28. August 1943, da Situationen øjensynlig skærpedes, havde Generalkommandoen beordret, at der skulde være en Stabsofficer til Stede indenfor Lejrens eller Kasernens Omraade. Man maatte regne med, at man ved Overfald om Natten *kun gennem Kamp* kunde afgøre, om Angrebet blev foretaget af regulære Styrker eller ikke, hvorfor danske Styrker under saadanne Forhold *altid* maatte optage Kampen, og først naar der forelaa Vished for, at Angrebet førtes af Værnemagtens regulære Styrker, da indstille Kampen og optage Forhandlinger.

Fra Begivenhederne den 29. August foreligger der da ogsaa Eksempler paa hvert af disse Tilfælde, saaledes som det vil fremgaa af den senere Redegørelse for nogle enkelte Garnisoners Forhold, og heraf fremgaar tillige, at Generalkommandoens Ordre er blevet fulgt af de forskellige Chefer, der saaledes uanset deres uensartede Adfærd trods alt har handlet i Forholdsordrens Aand. De københavnske Kaserner blev overfaldet og besvarede Vaabenmagt med Vaabenmagt, i Holbæk og paa Beritzgaard optog Tyskerne Forhandling, og de respektive danske Chefer bøjede sig for Kravene, i Assens og flere andre fynske Byer modtog den danske Chef Ordre fra Jydske Division, alt i Overensstemmelse med den af Generalkommandoen udgivne Forholdsordre.

Det kan som Resumé af foranstaaende fastslaaes,

- at* den danske Hær arbejdede under saadanne Forhold, at et egentligt Forsvar mod et Overfald fra Værnemagtens Side var udelukket og kun vilde have ført til unyttig Nedskydning af de danske Styrker, og
- at* den danske Hærs Ledelse loyalt har overholdt de Aftaler, der var truffet med Værnemagten efter de af den fremsatte Krav, og saaledes ikke har givet nogen Anledning til det Overfald paa Hæren, der fandt Sted den 29. August.

Hovedtrækkene i Begivenhederne omkring den 29. August.

Den 27/8 vendte Dr. Best hjem fra Berlin, og efter de foreliggen-

de Oplysninger havde man Grund til at formode, at Resultatet af hans Ophold i Berlin var af meget alvorlig Art for Danmark, uden at man dog paa det daværende Tidspunkt var i Stand til nærmere at udtale, hvad der var i Gære.

Den 28/8 Formiddag var Generalstaben bekendt med, at Dr. Best havde stillet den danske Regering et Ultimatum med saadanne Krav, at man paa Forhaand maatte regne med, at de blev afslaaet.

Tidligt om Eftermiddagen havde Chefen for Generalkommandoen, General Gørtz, en Konference med Forsvarsministeren, hvorefter sidstnævnte Kl. 17,30 deltog i det afsluttende Ministermøde.

Direktøren, Generalmajor Steemann, der i Løbet af den 28. om Aftenen var kaldt tilbage fra Ferie, havde sent om Aftenen ligeledes en Konference med General Gørtz.

Generalkommandoen havde i Løbet af Eftermiddagen og Aftenen befalet forøget Tilstedeværelse af Befalingsmænd paa Kasernerne fra Kl. 20 samt underrettet Divisionerne om de af Rigsregeringen stillede Krav samt Fordringen om Undtagelsestilstand og den danske Regerings Svar herpaa. Generalkommandoen sluttede f. Eks. til Jydske Division disse Oplysninger med følgende lakoniske Udtalelse: »Den danske Regering fungerer endnu den 28. Aften.«

Der blev ikke fra tysk Side rettet nogen Henvendelse til Hærens Ledelse angaaende Overgivelse af de danske Kaserner m. m., og der blev heller ikke paa de Steder, hvor det kom til Kamp, fra tysk Side rettet nogen Henvendelse til de stedlige danske militære Myndigheder om Overgivelse, før Aktionen blev indledet.

Aktionen blev derimod de fleste Steder udført ved 4-Tiden som et Angreb, der med noget forskellig Fremgangsmaade formede sig som et voldsomt Ildoverfald, idet Ilden blev aabnet uden Varsel. Haandgranater blev kastet ind gennem Vinduer paa Vagter og Belægningsstuer, Kaserneporte o. l. blev sprængt, og samtidig fejede Ilden fra Maskingeværer og Maskinpistoler over Bygninger og Pladser; i Næstved blev selve Kasernen tillige belagt med Granater.

Den første Melding om Aktionens Begyndelse indtraf Kl. ca. 3,00 fra Sorgenfri, idet det oplystes, at Slottet passeredes af tyske Tropper. Kl. 3,30 konstaterede Generalstaben, at den tyske Opmarsch var ved at være fuldendt: Sorgenfri var omringet og Slotsholmen ved at blive besat o. s. v. Desuden indløb der Melding om, at flere højtstaaende Officerer var blevet søgt eller afhentet i deres Hjem.

Kl. 4,00 blev Aktionen indledet samtidig mod næsten alle danske Kaserner paa Sjælland og enkelte paa Fyn. Kontorerne paa Slotsholmen blev besat efter kort Kamp Kl. ca. 4,15. General Gørtz, Viceadmiral Vedel, General Rolsted m. fl. blev derefter ført til Hotel

d'Angleterre i »Schutzhaft«, hvortil ligeledes andre af Hærens højere-staaende Officerer var ført efter at være afhentet i deres Hjem af en tysk Officer.

Nogle af de enkelte Begivenheder.

I København, der naturligt var Centrum for Begivenhederne, udspandt der sig i Løbet af disse Timer en Række Episoder paa de forskellige Kaserne, der alle blev angrebet uden Varsel, og derfor *alle satte sig til Modværge* i Overensstemmelse med den givne Forholdsordre.

Paa *Sorgenfri* var man som tidligere nævnt allerede før Kl. 3,00 klar over, at tyske Tropper befandt sig om Slottet. Dronningen blev underrettet og kom straks til Stede. Da Overfaldet skete Kl. 4,00 befalede Kongen, at Kampen skulde standses, men der var da dræbt 1 og saaret flere af Vagtstyrken. Et Kvarter senere modtog Kongen i sit Arbejdsværelse General Ritter v. Schleich som Repræsentant for den tyske Øverstbefalende i Danmark.

Paa *Amalienborg* indtraf Kl. 4,00 to tyske Officerer ledsaget af nogle Menige med Maskinpistoler og bad om at blive ført til Kronprinsen. Dette ordnede Vagtkommandøren og modtog kort efter Ordre til ikke at yde Modstand, men lade sig afvæbne af de tyske Tropper, der herefter skulde overtage Bevogtningen af Amalienborg.

Paa *Gernersgades Kaserne* (den tidligere Kadetskole) forsøgte en civil Mand ved List at faa Kaserneporten aabnet (det viste sig senere at være en forklædt tysk Soldat); men Forsøget mislykkedes. Kaserneporten blev derefter ødelagt med en Sprængladning, og udenfor holdt to tyske Tanks, parat til om nødvendigt at gribe ind. Derefter styrtede Tyskerne ind paa Kasernen og aabnede en hensynsløs Ild mod Styrken, og det varede 20 Minutter inden Kampen blev standset. Der dræbtes 1 Befalingsmand og 1 Menig; flere saaredes.

Paa *Livgardens Kaserne* var Kampen kort, men voldsom, og her faldt Adjudanten og 1 Underofficer. Efter Kampens Ophør fandt man en Garder, der med forhaandenværende Sprængstof havde barrikaderet sig paa et Kontor, besluttet paa, naar Garden havde forladt Bygningen, og denne var besat af Tyskerne, da at sprænge Kasernen i Luften — en Handling, der samtidig vilde have kostet ham selv Livet.

Overfaldet paa *Baraklejren paa Amager* begyndte allerede Kl. 3,30, men Overrumplingen mislykkedes, og Kl. 4,30 angreb en Kampvogn, der dog standsedes af en Træffer fra en 37 mm Fodfolkskanon. I endnu en Time holdt Lejren Kampen gaende, men da det lysnede, og man var klar over Overmagten — 3 Kampvogne holdt omkring

Lejren og 3 Morterer var i Stilling — overgav Lejren sig efter 2 Timers Kamp, der havde kostet den lille danske Styrke 5 døde og 5—6 saarede.

Ikke mindre dramatisk var Kampen om *Skydeskolen for Haandvaaben*, hvor en af Skolens Officerer, Kaptajn Münster, forsvarede Skolen, der blev angrebet af et tysk Kompagni med 3 Panserværnskanoner. Ene Mand med 10 Haandbomber, 1 Maskinpistol og sin almindelige Pistol holdt Kaptajnen (efter at have sendt Skolens Arbejdssoldater i Beskyttelsesrum) Kampen gaaende i næsten en halv Time; man forstaaer den tyske Oberleutnants Forbavselse, da han fik at vide, at »die Verteidiger« kun bestod af een Officer!

Ogsaa *Hærens tekniske Korps* paa Amager blev angrebet, og Kampen kostede her 1 Menig og 1 civil Vægter Livet, mens der saaredes 6 Mand, heraf 4 Reservehaandværkere.

Ogsaa om de sjællandske Kaserer blev der kæmpet. I *Næstved* modtog man Kl. ca. 4 Melding fra København om Overfaldet paa de københavnske Kaserer, men først ca. 3 Kvarter senere blev Kasernen angrebet med et voldsomt Ildoverfald af Kanoner, Morterer og Maskingeværer. De danske Styrker, der var spredt over det ret store Kaserneomraade, optog overalt Kampen, men overfor det overlegne Angreb opgav man Kampen Kl. 5,30. Der faldt 1 Officer og 1 Underofficer, og der saaredes 1 Oversergent og 2 Menige.

I *Holbæk* modtog man ligeledes lidt over Kl. 4 en Orientering om Forholdene i København, men Holbæk blev ikke angrebet. Ved Dag gry flyttedes Forsvaret frem til Byens Udkant og samtidig begyndte Iklædningen af indkaldte Folk fra Byen og Omegnen.

Ved 7-Tiden nedlagde Byens civile Øvrighed paa Borgernes Vegne Protest mod, at man satte sig til Modværge, da det under Kampen i Byen vilde gaa ud over Indbyggerne. Garnisonskommandanten, Oberst Raabye, afslog kategorisk denne Henvendelse og fik samtidig Melding om, at Kornetskolen var paa Vej fra Jægerspris mod Holbæk.

I Løbet af Formiddagen forelaa der imidlertid saadanne Oplysninger om Forholdene udenfor Holbæk, at Oberst Raabye, da en tysk Parlamentær Kl. ca. 13 henvendte sig til Garnisonen, i Overensstemmelse med Forholdsordren besluttede at undlade Kamp, og Kl. 17 overgav Garnisonen sig.

Paa *Beritzgaard* paa Lolland laa en mindre dansk Styrke. Om Eftermiddagen indfandt der sig en tysk Parlamentær, ledsaget af en dansk Officer fra Næstved, for at kræve Lejrens Overgivelse. I modsat Fald vilde de tyske Styrker, der nu var paa March mod Beritzgaard og havde bragt Artilleri i Stilling samt var i Stand til at til-

kalde Flyvere, sønderskyde Lejren fra saadanne Afstande, at de danske Styrker ikke vilde faa Lejlighed til at forsvare sig. Overfor denne Trusel, der, hvis den blev til Virkelighed, kun vilde have medført nytteløse Ofre af Menneskeliv, besluttede den danske Chef i Henhold til Forholdsordren at overgive sig.

Ved Jydske Division paa Fyn udviklede Forholdene sig noget roligere end paa Sjælland, idet København naturligt maatte være Centrum for Begivenhederne, og paa Fyn kom det kun til Kamp i Odense, Nyborg og Ringe.

I Svendborg, Faaborg, Assens og Kerteminde kom det ikke til Kamp, idet Garnisonerne disse Steder i Tiden fra Kl. 6—8 modtog følgende Ordre fra Jydske Division:

»Odense, Tyske Kaserne, 29/8 Morgen.

Ifølge Meddelelse fra den tyske Øverstbefalende paa Fyn er der oprettet militær Undtagelsestilstand under General v. Hanneken.

Tyske organiserede Styrker af Værnemagten agter at afvæbne de danske Tropper. Naar disse tyske Styrker ankommer, skal der efter den af Divisionen givne Instruks ikke ydes Modstand, heller ikke mod Afvæbningen.»

Som Følge heraf kom det ikke disse Steder til nogen Kamphandlinger, dog saaredes i *Faaborg* 1 Officer og 1 Menig af en Haandgranat, der umiddelbart før Overgivelsen blev kastet ind i Kasernegaarden.

I *Nyborg* kom det derimod til en ret haard Kamp. Kl. ca. 4,00 blev saavel Kurstedet som Vandrehjemmet angrebet af ca. 1 Bataillon, men de danske Soldater optog straks Kampen og skød saa at sige ud gennem Vinduerne paa Fjenden. Efter ca. 1½ Times Forløb indstilledes Kampen, efter at der var faldet 1 Officer, 1 Kornet og 1 Menig og saaret ca. 8.

I *Odense* blev bl. a. Vagten ved Ammunitionsmagasinet ved Fruens Bøge overfaldet. Skildvagten faldt, men Resten af Vagtstyrken — 13—14 Mand — kæmpede i ca. 1 Time, indtil deres Ammunition var ophruget.

Historiens Dom over den 29. August vil senere blive fældet; men allerede nu lader det sig fastslaa, at Hærens Chef, General Gørtz, gennem sine Ordre — udgivet i Forstaaelse med Forsvarsministeren — har taget det fulde Ansvar for, hvad der skete.

Hans Ordre blev fulgt.

Nogle Steder blev der Kamp, andre Steder ikke, alt efter som

Tyskerne foretog Overfald eller henvendte sig med Parlamentær.

Hvor det kom til Kamp, viste det sig, at de danske Befalingsmænd og menige Soldater kunde kæmpe med Beslutsomhed og Udholdenhed, og at de kun nødtvungent gav efter for Ordren om at indstille Kampen.

De Faldne.

I trofast Pligtopfyldelse er nedennævnte Soldater af den danske Hær faldne og saarede som Følge af Begivenhederne den 29/8 1943.

Kaptajn *C. L. Wesenberg*, Kompagnichef ved 20. Bataillon, faldet i Nyborg.

Kaptajnløjtnant *S. Snerding*, Adjudant ved Livgarden, faldet i København.

Premierløjtnant *P. A. Hansen-Nord* ved Gardehusarregimentet, faldet i Næstved.

Overofficiant *O. K. Karbo* ved 21. Bataillon, faldet i København.

Sergent *S. A. J. Andersen* ved Gardehusarregimentet, faldet i Næstved.

Kornet *K. B. Madsen* ved 3. Regiment, faldet i Nyborg.

Korporal *S. H. Michelsen* ved 6. Artilleriafdeling, faldet i København.

Menig Nr. 487 *L. J. B. Larsen* ved 3. Livgardebataillon, faldet i København.

Menig Nr. 554 *R. V. Isbo* ved 21. Bataillon, faldet i København.

Menig Nr. 573 *O. E. B. Hilker* ved 21. Bataillon, faldet i København.

Menig Nr. 336 *I. Jacobsen* ved 20. Bataillon, faldet i Nyborg.

Menig Nr. 145 *A. P. Christensen* ved 4. Bataillon, faldet i Odense.

Menig Nr. 832 *P. V. Olsen* ved 6. Artilleriafdeling, faldet i København.

Menig Nr. 840 *A. E. Hansen* ved 6. Artilleriafdeling, faldet i København.

Menig Nr. 20 *H. K. Jørgensen* ved Felttøjmasterkvarteret, faldet i København.

Vægter *C. C. Hansen* ved Hærens Vaabenarsenal, faldet i København.

Saarede.

Oberstløjtnant *C. C. Larsen*, Chef for Sjællandske Flyverafdeling, saaret i København.

Kaptajn *H. Larsen*, Kompagnichef ved 3. Bataillon, saaret i Faaborg.

Korpsofficiant *A. P. Nørving*, Regnskabsfører ved 5. Regiment, saaret i Vordingborg.

Premierløjtnant *T. J. P. O. Madsen* ved 1. Bataillon, saaret i København.

Officiant *K. F. Nielsen* ved 3. Livgardebataillon, saaret i København.

Officiant *H. A. From* ved 10. Artilleriafdeling, saaret i København.

Sekondløjtnant *G. V. Frøssing* ved 8. Bataillon, saaret i København.

Oversergent *K. S. Petersen* ved 7. Bataillon, saaret i København.

Oversergent *N. A. H. Olsen* ved Gardehusarregimentet, saaret i Næstved.

Reservehaandværker *I. P. Holländer* ved Feltpøjmesterkvarteret, saaret i Ringe.

Kornet *H. P. Jensen* ved 3. Livgardebataillon, saaret i København.

Reservehaandværker II *M. Rasmussen* ved Feltpøjmesterkvarteret, saaret i København.

Reservehaandværker II *R. Lundhild* ved Feltpøjmesterkvarteret, saaret i København.

Reservehaandværker II *S. Svendsen* ved Feltpøjmesterkvarteret, saaret i København.

Reservehaandværker II *M. K. B. Sunke* ved Feltpøjmesterkvarteret, saaret i København.

Menig Nr. 843 *F. G. Jensen* ved 1. Livgardebataillon, saaret i København.

Menig Nr. 829 *K. Jensen* ved 1. Livgardebataillon, saaret i København.

Menig Nr. 544 *G. C. Nielsen* ved 21. Bataillon, saaret i København.

Menig Nr. 546 *S. Petersen* ved 21. Bataillon, saaret i København.

Menig Nr. 551 *V. Svendsen* ved 21. Bataillon, saaret i København.

Menig Nr. 568 *P. L. W. Andersen* ved 21. Bataillon, saaret i København.

Menig Nr. 39 *N. Nielsen* ved 3. Bataillon, saaret i Faaborg.

Menig Nr. 51 *C. A. Sørensen* ved 3. Bataillon, saaret i Faaborg.

Menig Nr. 70 *K. A. C. Bendtzen* ved 3. Bataillon, saaret i Nyborg.

Menig Nr. 138 *A. K. Ladefoged* ved 6. Bataillon, saaret i Nyborg.

Menig Nr. 151 *C. Petersen* ved 6. Bataillon, saaret i Nyborg.

Menig Nr. 181 *V. B. Pedersen* ved 6. Bataillon, saaret i Nyborg.

Menig Nr. 182 *K. J. Jensen* ved 6. Bataillon, saaret i Nyborg.

Menig Nr. 328 *E. Laursen* ved 6. Bataillon, saaret i Nyborg.

Menig Nr. 319 *A. T. Bindeballe* ved 20. Bataillon, saaret i Nyborg.

Menig Nr. 364 *K. B. Sørensen* ved 20. Bataillon, saaret i Nyborg.

Menig Nr. 145 *G. R. V. Erlandsen* ved 5. Regiments Kanonkompagni, saaret i København.

Menig Nr. 121 *A. H. Taul* ved 4. Bataillon, saaret i Odense.

Menig Nr. 543 *A. E. Barnewitz* ved 4. Bataillon, saaret i Odense.

Menig Nr. 1616 *P. F. O. Frederiksen* ved 4. Bataillon, saaret i Odense.

Menig Nr. 40 *H. E. Pedersen* ved Skydeskolen for Haandvaaben, saaret i København.

Menig Nr. 649 *C. Jensen* ved Gardehusarregimentet, saaret i Næstved.

Menig Nr. 1204 *R. V. Nielsen* ved Jydske Dragonregiment, saaret i Odense.

Menig Nr. 814 *F. Reimar* ved 6. Artilleriafdeling, saaret i København.

Menig Nr. 815 *B. S. Clausen* ved 6. Artilleriafdeling, saaret i København.

Menig Nr. 1059 *K. Christiansen* ved 10. Artilleriafdeling, saaret i Ringe.

Menig Nr. 1194 *H. H. Tvermosegaard* ved 10. Artilleriafdeling, saaret i Ringe.

Menig Nr. 109 *J. Hansen* ved Telegrafbataillon, saaret i København.

Menig Nr. 200 *V. G. Sørensen* ved Jydske Flyverafdeling, saaret i København.

Menig Nr. 1136 *P. Larsen* ved Trainafdelingen, saaret i Næstved.

Vægter *F. H. Jensen* ved Hærens tekniske Korps, saaret i København.

KONGEN

Kongen blev den 29. August interneret paa Sorgenfri Slot.

Straks efter Midnat, Kl. 0,40, meddelte en Betjent, at en civil Motorvogn i nogen Tid havde kørt rundt i Slottets Nærhed. Det var K 1858, hvilket Nummer var blevet inddraget i 1940. Vognens Fører hævdede paa Forespørgsel at være Kriminalbetjent, men vilde ikke legitimere sig. Endnu en civil Mand kom til i en Bil og hilste paa den første med Ordene »Goddag, Gytha«. Da den tilkaldte Politipatrulje ankom, var de to Mænd kørt.

Kl. 2,30 kom en Mand løbende ned ad Alléen mod Slottet. Han meddelte, at han kom fra Nordsjælland i Motorvogn. Han havde set

en meget stor tysk Kolonne blive formeret paa Kongevejen ved Høveltelejren, motoriserede Enheder, Cyklister, Fodfolk m. m.

Kl. 3,15 marcherede en tysk Kolonne forbi paa Kongevejen og holdt saa Hvil i Sorgenfri Slotspark. Vagten ved Slottet blev alarmeret.

Kl. 4,00 begyndte Tyskerne Angrebet. Vagten maatte overgive sig; en Garder var haardt saaret af en Granatsplint. En Frikorpsmand begyndte at slaa løs paa den saarede for at faa Oplysning om Posternes Placering; han døde paa Vej til Hospitalet.

Kaptajn Arendrup kom senere ned i Vagten for at overbringe saavel Garderne som Politibetjentene Kongens Tak for deres Optræden under den tyske Indtrængen.

Fra den 29. August til Undtagelsestilstandens Lempelse den 6. Oktober var Sorgenfri og Amalienborg, hvor Kronprinsparret boede, under tysk Bevogtning.

Kongen var efter de tyske Forsikringer ikke Krigsfange, men bekræftede sig selv som saadan.

ARRESTATIONERNE

Natten til den 29. August og de følgende Dage blev en Række danske Statsborgere arresteret af Tyskerne. I hele Landet foretog de ca. 500 Arrestationer, deraf ca. 150 i København. Hensigten var tydeligvis at skaffe sig Gidsler; Arrestationerne ramte fortrinsvis Rigsdagsmedlemmer og Folk i mere eller mindre fremtrædende Stillinger.

En Del af de Arresterede sad først paa Alsgades Skole i København; enkelte blev derfra sendt til Vestre Fængsel, men det store Flertal blev overført til den »gamle Lejr« i Horserød, mens de tilbageværende Kommuniste i Horserød samledes i den »nye Lejr«, hvor Regimentet er strengere. — Ca. 150 Kommuniste kunde ikke undslippe, men 97 kom væk. I København lykkedes det at befri 4 Sabotører, i Esbjerg 2 og i Aalborg 2.

Blandt de Kategorier, der foreløbig ikke er nævneværdigt ramt af Arrestationer mærkes Venstres, Radikales og Socialdemokratiets Rigsdagsgrupper, Embedsmændene, Fagbevægelsens Ledelse, Landbrugets og Industriens Hovedorganisationer.

I Begyndelsen blev det forlangt af dem, der skulde løslades, at de underskrev en Loyalitetserklæring, hvori de forpligtede sig til hverken i Ord eller Handling at skade det stortyske Riges Interesser. Der var imidlertid nogle af de Internerede, som bestemt vægrede sig ved

at underskrive et saadant Dokument, og deres Modstand resulterede i, at de kunde nøjes med at sætte deres Navn under følgende intet-sigende Skrivelse: »Det er i Dag blevet meddelt mig, at jeg efter min Frigivelse maa afholde mig fra enhver Handling eller Ytring, der er rettet mod det tyske Riges Interesser, og at jeg i modsat Fald maa regne med paany at blive arresteret.«

TYSKERNES MORD PAA CIVILPERSONER

Søndag den 29. August og de paafølgende Dage øvede de tyske Soldater en sand Terror paa Københavns Gader, hvor de hæmningsløst skød paa de fredelige Borgere, sagesløse Personer, der ganske tilfældigt ved en forkert Bevægelse e. l. havde været saa uheldig at mishage en tysk Vagtpost. Talrige Mennesker blev uden Varsel beskudt eller mishandlet med Slag af Geværkolber. Allerede tidligt Søndag Morgen, da Folk vovede sig ned paa Gaden, begyndte Nazi-Soldaterne og Frikorps Danmark-Folkenes Rædselsregimente, og med korte Mellemløb drøede Skuddene. Værre blev det op paa Dagen, hvor mange Mennesker naturligt var søgt ind mod Raadhuspladsen, Byens Centrum. Tyskerne pressede Folk tilbage med Geværerne, nøjedes ikke med at true med Revolverne, men skød paa maa og faa ind i Mængden. En kæmpemæssig, fuldt bemannet Tigertank kørte frem, og Biler med tyske Soldater kørte op paa Fortovene for at jage Mængden væk. Men Skydningen Dagen igennem var intet at regne mod den Buldren og Bragen, der tog fat efter Kl. 21, da Spærretiden begyndte. Raadhusurets sidste Slag var ikke døet hen, før de tyske Soldater begyndte at skyde paa *alle*, der færdedes paa Gaden — uden Varsko. Paa Kongens Nytorv, hvor to Tanks var opstillet udfor d'Angleterre og det kgl. Teater, aabnede man paa Slaget 9 Ilden mod Bænkene omkring Krinsen, hvor enkelte ældre Mennesker endnu sad tilbage. Kl. 23,30 tiltog Skydningen, og man hørte Maskingevær- og Kanonsalver. Der blev skudt mod aabentstaaende Vinduer og mod Vinduer, hvor man fandt Mørklægningen mangelfuld.

Falck og Brandvæsenets Ambulancer havde alene den 29. August 60 Udrykninger, der alle gjaldt Afhentningen af Døde og Saarede — blandt dem var adskillige meget gamle Mennesker, der udelukkende havde vakt det teutoniske Raseri ved deres Hjælpeløshed. Antallet af civile Saarede var for hele Landets Vedkommende 243.

Til nedenstaaende Dødsliste kan føjes Redaktør *Carl Henrik Clemensen*, hvis Lig blev fundet gennemhullet af Kugler i en Grøft i

Nærheden af den tyske Flyveplads ved Lundtofte. To Frikorpsmænd, *Flemming Helweg-Larsen* og *Søren Kam*, blev arresteret, mistænkte for Mordet; det viste sig, at de var skyldige. Tyskerne ilede dem imidlertid til Undsætning ved at overtage Sagen og sende dem til Tyskland, hvor de umiddelbart efter blev sat paa fri Fod.

Rundt om i Landet i de større Byer var Forholdene ikke meget fredeligere end i København; ogsaa i Provinsen skød Tyskerne paa de Mennesker, som vakte deres Mishag, og adskillige blev dræbt. Tyskernes og Frikorpsfolkenes Terror er siden den 29. August fortsat paa forskellig Vis.

De dræbte Civilpersoner.

Carl Charles Hansen, Vægter ved Hærens Vaabenarsenal, Øresundsvej 47 B, København, dræbt i Portnerloggen 29/8—43.

Ernst Israel Henle (statsløs), f. 1919, Overbys Allé 9, dræbt i København d. 29/8—43.

Hartvig Kaj Hansen, f. 1920, Lagerist, Leifsgade 19, København, dræbt i København d. 29/8—43.

Helfred Christiansen, f. 1922, Asylgade 12, Roskilde, skudt af tysk Patrulje i Roskilde d. 29/8—43.

Laurits Johansen, f. 1890, Chauffør, Agerskovvej 44, dræbt i København d. 29/8—43.

Anna Marie Dorteia Jensen, f. 1867, Enke, Sofiegade 2 A, dræbt i København d. 29/8—43.

Otto Laurits Emanuel Juel, f. 1900, Fælledvej 21, København, forhyret med S/S »Rikke« af København, dræbt i Helsingør d. 26/8—43.

Lydia Karen Lindberg, f. 1910, Ekspeditrice, Højmosevej 31, København, dræbt 30/8—43 i København.

Gunnar Bent Larsen, f. 1926, Knudshovedvej 89, Nyborg, dræbt d. 29/8—43 i Nyborg.

John Risgaard Nielsen, f. 1922, Maskinarbejder, Skjoldsvej 16, Helsingør, dræbt i Helsingør d. 26/8—43.

Hans Nielsen, f. 1919, Køkkenkarl, dræbt i København 29/8—43.

Mogens Plum, f. 1924, Dr. Primesvej 7, København, dræbt i København d. 29/8—43.

Sørensen, stud. polyt., Søn af Læge S., Nørre Nebel, dræbt d. 30/8—43, da han som Fører af Faderens Automobil om Natten var paa Vej med Faderen til et meget sygt Barn. Bilen blev standset af tyske Soldater og afkrævet Ausweis. Lægen forklarede paa Tysk Soldaterne om Aarsagen til Kørslen og Ærindets Paakrævedhed og fik Lov

at køre videre, men da han var kommet ca. 100 m frem, skød Soldaterne efter Vognen og dræbte Sønnen.

Marinus Thomsen, f. 1907, Slagtermester, Stationsvej 5, Glostrup, dræbt af tyske Soldater paa offentlig Vej ved Brøndbyvester Mølle. Han kom kørende paa Cykle sammen med E. E. Andersen, Glostrup; de blev standset af tyske Soldater, der efter at have udspurgt dem, sagde »Heraus«. Da de derefter havde cyklet ca 100 m., blev de uden Anledning beskudt af Tyskerne, der dræbte Thomsen og saarede Andersen.

REGERINGEN

Ved Iværksættelsen af Undtagelsestilstanden den 29. August om Morgenen traadte det dasiddende danske Ministerium ikke straks tilbage. Aarsagerne var flere, først og fremmest den, at den erklærede Undtagelsestilstand ikke tvang Ministeriet dertil. Det var dog Ministeriets Ønske at demissionere, og allerede i Løbet af Søndagen forstod Scavenius paa en Samtale med Dr. Best, at Tyskerne nærede samme Ønske. Forinden modtog Scavenius fra Kongen gennem Kabinettssekretæren en Skrivelse, hvori Kongen anmodede Ministeriet om at blive — om ikke for andet, saa for at fungere som raadgivende for Kongen. Ministerets Medlemmer ønskede dog ikke dette og kunde, som det fremgaar af ovenstaaende, ej heller forblive alene af Hensyn til Tyskerne. Man traf derfor Aftale med Kongen om, at Ministeriet skulde indgive sin Demissionsbegæring, og Kongen skulde derefter nægte at modtage den, saaledes at Kongen fortsat havde Ministeriets Medlemmer som Raadgivere, men samtidig saaledes, at den reelle Funktion af Ministeriet derudover hørte op.

Dette skete Mandag den 30. August. Ministrene viste sig fra dette Tidspunkt ikke i deres Ministerier, flere af dem rejste endog bort fra Byen, saaledes bl. a. Statsministeren, der trak sig tilbage til sit Gods.

Mandag den 13. September henvendte Dr. Best sig til Udenrigsministeriets Direktør Niels Svenningsen, hvem han forespurgte, om man fra dansk Side udfoldede Bestræbelser i Retning af Dannelse af et Ministerium. Hertil svarede Direktør Svenningsen, at det gjorde man ham bekendt ikke, men han var villig til at foretage en Undersøgelse af, hvorledes danske Politikere saa paa Spørgsmaalet. Direktør Svenningsen forespurgte samtidig Dr. Best om Tyskernes Syn paa det samme Spørgsmaal. Hertil svarede Dr. Best, at han som sin personlige Opfattelse kunde opstille to Alternativer: *En Fortsættelse*

af dansk Styre eller en Paabegyndelse af et tysk administrativt Apparat.

Vedrørende det første sagde Dr. Best — stadig som sin personlige Opfattelse — at man kunde tænke sig en dansk *Fagmandsregering*, sammensat paa den Maade, at man f. Eks. tog en Bankmand som Finansminister, en Købmand som Handelsminister, en Landmand som Landbrugsminister etc. Denne Regering skulde styre efter Anordninger, som Rigsdagen skulde give Bemyndigelse til at udstede. Om Rigsdagens Stilling iøvrigt sagde Best, at den kun behøvede at holde Møde til Jul og Paaske af en *ren formel Karakter, men uden reel Myndighed*. Derudover skulde Rigsdagen i Oktober Maaned vedtage Finansloven og en generel Bemyndigelseslov til Regeringen, men saa skulde dens praktiske Virksomhed ogsaa dermed være ophørt. Om Retsforholdene udtalte Best, at almindelige Politisager skulde ordnes af det danske Politi (Beruselse, Tyveri etc.), medens det tyske Politi skulde tage sig af Sabotage, illegal Virksomhed etc. bistaaet af det danske Politi. Radio og Presse skulde vedblivende være under fuldstændig *tysk Kontrol*.

Den anden Løsning var en fuldstændig *tysk civil Administration*, som overtog alle Funktioner, dog saaledes, at Embedsmændene forblev paa deres Poster under Tilsyn af tyske Administratorer, der skulde placeres paa forskellige Steder, bl. a. ogsaa i *Kommunalforvaltningerne*.

Svenningsen lod Dr. Bests Synspunkter gaa videre til 9-Mandsudvalgets Formand, fhv. Statsminister *Buhl*, og ved et Tirsdag den 14. September afholdt Møde i 9-Mandsudvalget vedtog alle Partier enstemmigt, at ingen Regering kunde dannes fra dansk Side paa det af Tyskerne givne Grundlag.

Dette Svar lod *Svenningsen dog ikke gaa videre til Tyskerne*, og han karakteriserede det som »forbryderisk« at indtage et saadant Standpunkt fra dansk Side. Ad privat Vej — med Dr. Munch som Mellemmand — søgte Svenningsen at faa Partierne til at ændre Standpunkt. Ved en Sammenkomst Onsdag den 15. September hos Dr. Munch fik *Buhl* dog præciseret Partiernes urokkelige Standpunkt endnu en Gang overfor Svenningsen, samtidig med, at *Buhl* understregede det ubetimelige i, at Svenningsen forsøgte at *drive egen Politik*.

Svenningsen søgte dog at udnytte de til hans Raadighed staaende Midler, og den paafølgende Dag skrev han til Kabinetssekretæren, overfor hvem han paapegede det uholdbare i Partiernes Stilling og understregede, at Kongen maatte være orienteret gennem daglig Forbindelse med 9-Mandsudvalgets Formand.

Inspireret af Dr. jur. *Popp Madsen*, *Reitzel Nielsen* og Dr. *Best* skrev samme Dag Højesteretspræsident *Troels G. Jørgensen* til *Kronprinsen*, hvem han erindrede om Kronens Forpligtelser til, naar Landet stod uden Regering

Kongen tilkaldte derefter Fredag den 18. September *Scavenius*, hvem han bad raade sig. *Scavenius* svarede, at han mente, Kongen burde udnævne en Regering under en eller anden Form. *Scavenius* har siden forklaret, at det, han tilraadede Kongen, var at udnævne en Embedsmandsregering.

Samme Aften havde Kongen indkaldt en Repræsentation for hvert af de samarbejdende Partier til en Forhandling paa Sorgenfri. Der deltog *Fibiger*, *Buhl*, *Munch*, *Knud Kristensen* og *Oluf Petersen*.

Man fraraadede her fra Partiernes Side Kongen at udnævne et Ministerium. *P. Munch* var af den Opfattelse, at det maatte være muligt under en eller anden Form at udnævne et Ministerium, selv om han var klar over, at den løb Risikoen for at staa fuldstændig uden Autoritet overfor Befolkningen, saaledes at den maaske i Løbet af en Uges Tid kunde skabe et Forhold, der var endnu værre end det, der havde raadet i Tiden op til den 29. August.

Oluf Petersen var den af de tilstedeværende, der var mest stemt for, at man skulde forsøge at danne et Ministerium, men han bøjede sig dog for den Argumentation, han mødte fra anden Side. Kongen sluttede derefter med at udtale, at han gentog sit Løfte fra den 28. August om, at han ikke agtede at handle anderledes end Rigsdagen.

Kongen foranledigede derefter afsendt en Svarskrivelse til Direktør *Svenningsen*. Skrivelsen sluttede ordret: »*Allerhøjstsaame kan meddele, at han kun agter at handle i Overensstemmelse med Rigsdagen*«. Højesteretspræsident *Troels G. Jørgensen* modtog derimod intet Svar paa sin Henvendelse.

Svenningsen lod stadig ikke dette Svar tilgaa Tyskerne, og han ønskede nu en Formulering fra dansk Side. 9-Mandsudvalget holdt derefter den 22. September et nyt Møde med Deltagelse ogsaa af *Bording*, *Jørgen Jørgensen*, *Erik Eriksen* og *Henning Hasle*, og her vedtog man følgende ordrette Svarskrivelse til Tyskerne:

»*Da man ikke er klar over, under hvilke Betingelser et Ministerium vilde komme til at arbejde, mener man ikke at kunne fremkomme med noget Forslag. Opretholdes Foranstaltninger af mere eller mindre lignende Karakter som de nuværende ved Undtagelsestilstandens Ophævelse, er der ikke Mulighed for at danne et grundlovmæssigt Ministerium. Et Ministerium under disse Forhold vilde savne væsentlige Dele af de forfatningsmæssige Beføjelser.*«

Svaret afleveredes samtidig til Dr. Best og v. Hanneken. I samme Møde erklærede 9-Mandsudvalget overfor Departementscheferne, at man var indforstaaet med deres Fungeren under Henvisning til Nødretsgrundsætningen, samt at man trods de største Betænkeligheder, saafremt de samtidig vilde love at udvise den yderste Forsigtighed, var indforstaaet med, at de kunde forlænge Love og lave nye indenfor snævre Omraader under Iagttagelse af Hensynet til dansk Rets-sædvane og dansk Retsbevidsthed. Det skulde dog fremhæves, at der ikke heri laa nogen Forhaandsgodkendelse. Byretspræsidenten, Landsretspræsidenten og Højesteretspræsidenten har i Tilslutning hertil erklæret, at efter deres Opfattelse kan Departementscheferne midlertidig foretage Afskedigelser og Ansættelser.

Ifølge Grundloven skal Rigsdagen træde sammen den første Tirsdag i Oktober for at vedtage Finansloven. Dette er ikke sket, og Dr. Best havde da ogsaa sagt, at det »vilde være Overtrædelse af Mødeforbudet«. Derved dukker Spørgsmaalet om Lovforlængelser m. m. op. Professor, Dr. jur. Berlin, mener at kunne give den Fortolkning af Landets Forfatning, at i en Nødssituation som den, Landet er geraadet i, kan Rigsdagens valgte Tillidsmænd, Præsidium og staaende Udvalg m. m. blot fungere videre.

En Række ledende Erhvervsmænd har søgt at skabe Mulighed for at danne en Regering. I disse Forhandlinger har deltaget Ingeniør H. P. Christensen, Bramsnæs, Holger Andersen og Ingeniør Per Kampmann. Man maa dog betragte deres Mission som foreløbig mislykket paa Grund af Kongens Stilling. Fra tysk Side har man som Ministeremne nævnt Amtmand, Grev Schack, Tønder (100 pCt. dansk) og Formanden for Arbejdsmændenes Fagforbund, Aksel Olsen. Heller ikke med disse Navne skal der være Mulighed for Regeringsdannelse.

RIGSDAGEN

Mod Rigsdagsbygningen blev der ikke foretaget særlige Aktioner efter Undtagelsestilstanden, men en Række Medlemmer af det konservative Folkeparti og tre Medlemmer af »Dansk Samling« blev arresteret som Gidsler. Det kommunistiske Parti var jo forlængst forbdt.

Partiernes Repræsentanter har da ogsaa senere, for saa vidt de var paa fri Fod, kunnet samles og drøfte Stillingen.

Rigsdagens Præsidium overrakte Tirsdag den 31. August Udenrigsministeriets Direktør Svenningsen en Skrivelse, hvori man for-

langer de arresterede Rigsdagsmedlemmer frigivet, idet man henviser til Rigsdagsmedlemmernes Immunitet og understreger, at en saadan Løsladelse vil bestyrke Befolkningens rolige Holdning.

Sagen blev fremført for Best.

VOR REPRÆSENTATION I UDLANDET

Den danske Gesandt i *Stockholm*, Kammerherre *Kruse*, udsendte den 1. September en Erklæring, hvorefter han — med Tilslutning af hele Legationens Stab — betragter sig som uafhængig af Ordre fra København.

Han indtager en uafhængig Stilling i Lighed med *Kauffmann* i *Washington* og *Reventlow* i *London*. Minister Kruses Standpunkt er akcepteret af den svenske Regering.

Den danske Minister i *Island*, *F. le Sage de Fontenay*, udsendte en ganske lignende Erklæring; det samme gælder den danske *Chargé d’Affaires* i *Schweiz*, *H. Wichfeld*.

EMBEDSMÆNDENE

Da Regeringens Medlemmer holdt Møde den 29. August, vedtog de følgende Henvendelse til Embedsmændene:

»I denne for vort Land saa alvorlige Time ønsker vi paany at opfordre Befolkningen til at udvise Ro og Besindighed. Særlig er det os magtpaaliggende at udtale, at vi forventer, at alle Statens Tjenestemænd i den forhaabentlig korte Tid, Undtagelsestilstanden vil vare, forbliver paa deres Post og under deres Ansvar som Tjenestemænd fortsætter deres Gerning til Bedste for Land og Folk, saaledes at det søges undgaaet, at der opstaar Gnidninger mellem Statens Organer og de tyske Autoriteter, der i Kraft af Krigens Love og den erklærede Undtagelsestilstand midlertidig har en særlig Myndighed at udøve.«

Tyskerne har i det store og hele vogtet sig for at gribe haardt ind overfor Embedsmændene — de faa, som blev fængslet den 29. August, blev hurtigt sat paa fri Fod igen, f. Eks. *Dige*, *Georg Cohn* og *Ejnar Cohn*.

Søndag den 29. August indkaldte v. Hanneken Departementsche-

ferne til Møde paa Nyboder Skole. Desuden indkaldtes en Række *Organisationsfolk*: Hartz, Industriraadet, Høgsbro Holm, Landbrugsraadet, T. K. Thomsen, Arbejdsgiverforeningen, Eiler Jensen, De samvirkende Fagforbund; endvidere Overborgmester Viggo Christensen, København, Borgmester Fischer, Frederiksberg, Generalauditor, Rigspolitichefen, Vicepolitichefen, Politidirektøren og Politispektør v. Magius.

v. Hanneken paalagde Departementcheferne at føre Administrationen uforstyrret videre. Direktør Svenningsen, Udenrigsministeriet, svarede paa samtliges Vegne, at man skulde overveje Beskeden under Hensyn til Landets Interesser.

Generalen var iøvrigt venlig og overtalende og sagde, at det var de mange Sabotagehandling, der havde gjort Udslaget, da disse Forhold var ganske uholdbare for Værnemagten. Ligeledes var man kommet under Vejr med, at den danske Hær og Flaade forberedte sig paa at støtte eventuelle Invasionstropper. — Undtagelsestilstanden skulde kun vare nogle Dage, saa skulde Kongen og Regeringen atter overtage Styret. Tysklands Interesse er Opretholdelse af Produktionen. »Jeg henstiller til Industriens Folk, at dette sker. Det er den eneste Maade, hvorpaa Situationen kan afvikles. Brigadeführer Kantstein vil af mig blive udstyret med den fornødne Myndighed til at udstede Ordre, der skal sikre Produktionens Gennemførelse.«

Overborgmesteren svarede til sidst paa alles Vegne, at man vilde overveje Generalens Ord under Hensyn til Danmarks Interesser, og Direktør Hartz oversatte Svaret til Tysk.

Alle Departementcheferne fortsatte — og den 26. September bragte Dagspressen den første Meddelelse om, at en Lovs Gyldighed forlængedes ved Anordning. Det var Departementchefen i Ministeriet for offentlige Arbejder, der saaledes forlængede Gyldigheden af midlertidigt Tillæg til Motorafgiftsloven indtil 31. Marts 1944.

POLITIET

Naar det danske Politi den 29. August indtog en usikker og vaklende Holdning mange Steder, skyldtes det Mangel paa Direktiver. Dansk Politiforbund og Kriminalpolitiets Forening havde forgæves rykket baade Rigspolitichefen og Justitsministeren for klar Besked, da man følte, at det trak op til Uvejr. Københavns Politiforenings Formand, Overbetjent Lykkestrup, havde saa sent som den 27. August paa et Møde hos Politidirektøren krævet Besked og paapeget,

at der savnedes en Dagsbefaling paa Linje med et Cirkulære fra Justitsministeriet, som bestemte, at dansk Politi altid skal trække sig tilbage, hvis tysk Militær blander sig i Tingene. Resultatet var blot blevet, at Politidirektøren blev vred og gjorde opmærksom paa, at *han* bestemte, hvilke Dagsbefalinger, der skulde udstedes. Skønt der allerede var udstedt Dagsbefaling paa Frederiksberg om at trække sig tilbage, udstedte Politidirektøren sin med en noget anden Ordlyd, saaledes at Københavns Politi fik mindre sikre Direktiver. Forhandlingerne endte med et af Politidirektør Stammers Hidsighedsanfald.

Den 29. August om Morgenens savnede Politiet da Instruktion baa-
de fra Ministeriet, fra Rigspolitichefen og fra Politimestrene. Man havde den 28. ved et Forhandlingsmøde hos Rigspolitichefen drøftet Tyskernes Krav, og der var opnaaet Enighed om at tilslutte sig et Synspunkt, som Politimester Seidenfaden, der er Politimesterforeningens Formand, gjorde gældende: Den danske Administration bør bevares længst muligt af Hensyn til den danske Befolkning, under Forudsætning af, at Politiet kan udøve sine Funktioner i Overensstemmelse med dansk Retspleje. Man var paa Mødet blevet enige om, at Politiet under ingen Omstændigheder kunde være medvirkende til Indførelsen af Gidselsystemet, og at man ikke kunde medvirke ved Anholdelsen af Personer, som skulde dømmes ved tyske Særdomsstole, eller i det hele taget være med til at foretage Anholdelser, saafremt der blev stillet Krav om Udleveringer til Tyskerne. Hvis man blev frataget Vaabnene og fik sin Administration væsentlig indskrænket, vilde man modsætte sig at medvirke til Ordenens Opretholdelse.

Desværre blev disse Synspunkter ikke gjort gældende i Fjernskrivermeddelelser til Politikredsene, ellers vilde alene den Afvæbning af Politiet, som fandt Sted om Natten, have medført en ensartet Optræden i Landets 72 Politikredse. Der blev heller ikke sørget for, at Politiets Organisationer blev holdt underrettet Time for Time. En Telefonopringning fra en Dagbladsjournalist underrettede eksempelvis Politiforbundets Formand om, at det nu gik løs, og først derefter fandt der Telefonkonferencer Sted. Der blev sendt Meddelelse ud om, at Politiet ikke maatte yde Modstand mod tysk Militær.

I Løbet af Morgenstunden den 29. August besejrede de tyske Tropper da det danske Politi. Der fandt Afvæbning Sted i næsten alle Politikredse, og enkelte Steder, bl. a. i Tønder, blev Politiet ligefrem spærret inde. Af sig selv nedlagde de enkelte Politimænd Arbejdet, men hverken pr. Telefon eller pr. Fjernskriver fik de Instruktion af nogen Art. Hvor der overhovedet opnaaedes Kontakt med Ledelsen eller med Organisationerne, lød Beskeden paa, at man skulde se at lempe sig igennem, til der forelaa klar Instruks. Ledelsen i København

blev først klar over, at Tyskerne ude omkring i Landet afkrævede Politimestrene Loyalitetserklæringer, da man fra Politimester Hoeck i Aarhus modtog følgende Forespørgsel paa Fjernskriveren: »Det bedes snarest meddelt, hvilken Stilling Københavns Politi indtager til det tyske Krav, at Politiet skal fortsætte sin Virksomhed. Jeg har paa en Række af mig fastsatte Betingelser lovet de tyske Myndigheder at ville gøre dette, men saaledes, at Personalet i Dag skulde erklære, at det vilde følge mig. Politiforeningens Formand og Politikommissærerne har tilraadet dette, men Personalet ønsker gerne Oplysninger andet Steds fra. Kan en Udtalelse uden Ophold fremskaffes fra Politiforbundets Formand, bedes det gjort.«

Rigspolitichefen svarede, at man gerne vilde høre Politimesterens Betingelser. Svaret lød:

»I Besvarelse af den lige modtagne Forespørgsel fra Rigspolitichefen skal jeg meddele, at jeg i Dag har afgivet et Dokument af følgende Indhold til Der Standorttæsteste:

Idet jeg herved gentager min mundtligt afgivne Protest mod den skete Overtagelse af Forvaltningsmagten i Byen, erklærer jeg mig hermed villig til at fortsætte min Embedsgerning, saaledes at jeg er undergivet den tyske Militærforvaltning. Saafremt jeg maatte modtage nogen herimod stridende Ordre fra en dansk kompetent Myndighed, bortfalder mine Forpligtelser. Jeg vil da straks meddele dette til de tyske Myndigheder. Jeg overtager iøvrigt dette Hverv og de dermed forbundne Pligter paa den Baggrund, at Forholdet kun kan opretholdes, saalænge det ikke strider imod min Ære og Samvittighed at udføre de Befalinger, som gives. Min Overtagelse af Hvervet sker saaledes under de af foranstaaende følgende Forudsætninger og navnlig saaledes:

- 1) at det maa staa enhver ved Politiet tjenstgørende frit for nu at erklære at ville træde tilbage. Det er dog min Hensigt at opfordre alle til at gaa ind under den nye Ordning paa tilsvarende Maade som jeg selv.*
- 2) at ingen ved Politiet ansat kan modtage Ordre fra andre end Der Standorttæsteste, Standortkommandantur eller dem, som disse bebynder dertil.*
- 3) at almindelige for Politiets hidtidige Tjeneste gældende Ordre og Anvisninger i videste Omfang opretholdes, og at Politiet fortsat udøver sin Tjeneste saa selvstændigt som muligt.*
- 4) at Lønninger udbetales til alle ved Politiet ansatte som hidtil.*
- 5) at Disciplinærmyndigheden over Politiets Personale forbliver hos mig.*
- 6) at jeg, saafremt der efter min Opfattelse sker væsentlige Brud*

paa de foranstaaende Forudsætninger eller andre, som i Vigtighed maa sidestilles med disse, er berettiget til en Forhandling med Henblik paa saa vidt muligt at opnaa en Afvikling af Forholdet.»

Formanden for Dansk Politiforbund lod pr. Fjernskriver Personalet i Aarhus vide, at naar Chefen blev, burde Personalet ogsaa blive, men samtidig anmodede han Rigspolitichefen om, at man prøvede at faa ændret Punkt 2 i Erklæringen, saaledes at der stod, at ingen kan modtage Ordre fra andre end Politimesteren. Det skete, men der var da allerede i Aarhus udstedt Dagsbefaling til Politiet med alle de Punkter, Politimesteren havde opstillet overfor Tyskerne og med følgende Tilføjelse:

»Jeg anmoder indtrængende enhver om at gøre sin Pligt ogsaa under de nu foreliggende Forhold og tilsiger alle min bedste Støtte til at komme igennem Vanskelighederne, som maatte opstaa. Saadanne Vanskeligheder maa bæres med Taalmod i Forvisning om, at det er til den danske Befolknings Gavn, at hele det danske Politi fortsat udøver sine Funktioner.«

Andre Steder i Landet skrev Politimestrene. — uden at Rigspolitichefen eller Justitsministeriet vidste det — under paa tyske Loyalitetserklæringer, uden Forbehold. Det skete saaledes i Slagelse og i Bogen. Andre Steder nægtede Politimestrene at have med Tyskerne at gøre. Saaledes blev Politimester Simony i Varde arresteret sammen med sin Politifuldmægtig, fordi han nedlagde sit Embede.

Denne Uensartethed og Forvirring varede flere Dage. De jydsk Politimestre nægtede nemlig at udstede Politiplakater, som gjorde den tyske Spærretid hjemlet i dansk Lov. Resultatet var, at Færdselsforseelser i disse Politikredse straffedes ved tysk Standret, mens det i København og flere andre Steder var Overtrædelser af Politivedtægten. Først efter tre Ugers Forløb blev Forholdene ens Landet over.

Rigspolitichefen deltog sammen med de andre Embedsmænd i Mødet hos v. Hanneken og udstedte derefter følgende Dagsbefaling, som blev udsendt pr. Fjernskriver, men som ikke naaede frem til Politistationer uden Fjernskriver:

»Efter et af de højere danske Politi og andre Embedsmyndigheder i Dag med der Oberbefehlshaber in Dänemark afholdt Møde kan følgende meddeles:

Der er ikke affordret det danske Politis Tjenestemænd noget Loyalitetsløfte, men det forudsættes, at de fungerer videre paa normal Vis. Saafermt saadanne Erklæringer lokalt er blevet affordret nogen Polititjenestemand, skyldes det en Misforstaaelse.

Polititjenesten udsættes straks paa normal Vis.

Politiet beholder sine Vaaben, og de af Personalet, hvem Vaabnene er blevet frtaget, vil faa dem tilbage.

Politiorganisationernes Formænd er underrettet herfra og er indforstaaet med nærværende Meddelelse.

De, hvem Vaaben er frtaget, skal indsende Notits herom.»

Denne Meddelelse henviste Politiorganisationerne til i Skrivelser til Lokalforeningerne, og Dansk Politiforbund tilføjede, at man vilde forsøge at orientere sine Medlemmer, saasnt der skete Ændringer i Situationen. »Dette gælder navnlig Spørgsmaalet om eventuel Afgivelse af Erklæringer fra Forbundets Medlemmer, i hvilken Forbindelse man skal henlede Opmærksomheden paa, at Haagerkonventionens Artikel 45 er saalydende: »Det er forbudt at tvinge Befolkningen paa et besat Territorium til at aflægge Ed til den fjendtlige Stat«, og paa, at Polititjenestemændene i en enkelt Politikreds af Politimesteren har været stillet overfor at skulle afgive en Erklæring om, hvorvidt de fortsat ønskede at forrette Polititjeneste, men ogsaa saadanne Erklæringer hør man afholde sig fra at underskrive, forinden der foreligger nærmere Direktiver fra Rigspolitichefen efter Forhandling med Forbundet.«

Politidirektør Stamm indkaldte den 31. August Københavns Politiforenings Bestyrelse til et Møde. Blandt Politiet cirkulerede kort efter et trykt Referat af følgende Ordlyd:

»Politidirektøren aabnede Mødet med at meddele, at Grunden til Indkaldelsen ved dette Møde var, at han først og fremmest ønskede at takke Personalet for dets Indsats i disse Dage. Han var klar over, at der blev stillet næsten umenneskelige Krav til os alle, men vi maatte og skulde igennem det.

Gav derefter en udtømmende Oversigt over, hvad der faktisk var sket i de sidste Dage, og udtalte, at han havde sendt en udførlig Redegørelse om disse Forhold og Politiets Holdning og Indstilling til saavel Radioavisen som til Ritzaus Bureau og samtlige Bladè, men Meddelelsen var blevet stoppet af de tyske Myndigheder og kunde ikke fremkomme paa denne Maade. Da det var af overordentlig stor Betydning, at ikke alene Politiets Personale, men i langt højere Grad Byens Borgere fik Besked om de virkelige Forhold, var det, at han gav denne Redegørelse, for at Politipersonalet kunde bringe disse autentiske Oplysninger til Befolkningens Kundskab.

Forholdene havde udviklet sig i følgende Rækkefølge:

Den 27/8 om Eftermiddagen fremsatte de tyske Myndigheder ret vidtgaende Krav (i alt væsentlig de samme, som er opført i Bekendtgørelsen om Undtagelsestilstand). Regeringen og

Kongen kunde ikke gaa med til disse Krav. Dette førte bl. a. til Dagsbefaling Nr. 214, hvori Justitsministeren retter Henvendelse til samtlige Politimestre og det dem undergivne Personale om i de Tilfælde, hvor der sættes tysk Militær ind, da at trække Politistyrkerne tilbage. Ved de fortsatte Forhandlinger om Lørdagen fastholdt Kongen og Regeringen stadig deres Vægren ved at gaa ind paa de stillede Krav. Dette medførte Dagsbefaling vedr. Regeringens Appel til samtlige danske Tjenestemænd om loyalt at fortsætte deres Funktioner; man var paa dette Tidspunkt næsten klar over, at Tyskerne vilde gennemføre Undtagelsestilstand, idet der om Formiddagen var ankommet 5 Skibe til Frihavnen med ialt 10.000 Mand og tilhørende Materiel om Bord. Om Aftenen og i Løbet af Natten blev disse Tropper landsat og indkvarteret i Byen, dels paa Husarkasernen og dels paa Ingeniørkasernen. Kl. 4,10 Søndag Morgen blev der proklameret Undtagelsestilstand med de deraf følgende Besættelser og Ildkamp mellem tysk og dansk Militær. Sorgenfri og samtlige danske Kaserner samt de vigtigste civile Myndigheders Administrationskontorer, herunder Politigaarden, blev besat. Det lykkedes nogle af de danske Orlogsfartøjer at stikke til Søs og naa over til Sverige, medens andre under kraftig Beskydning fra Tyskerne blev sænket. Søndag Middag Kl. 12 blev samtlige Departementchefer, Generalauditoren, Rigspolitichefen, Vicepolitichefen, Politidirektøren og Politinspektør v. Magius tilsagt til Møde hos den kommanderende tyske General. Paa dette Møde redegjorde Generalen for Grunden til Undtagelsestilstandens Proklamation. Det var navnlig de mange Sabotagehandlinger, der havde gjort Udslaget, da disse Forhold var ganske uholdbare for Værnemagten; ligeledes var man kommet under Vejr med, at den danske Hær og Flaade forberedte sig paa at tilslutte sig eventuelle Invasions-tropper. Derfor havde det været nødvendigt at afvæbne Hær og Flaade og sikre sig Officererne. Vedrørende den civile Administration ønskede man fra Besættelsesmagtens Side intet Indgreb, saafremt Ro og Orden opretholdtes. Efter Begivenhederne paa Raadhuspladsen Søndag Eftermiddag skønnede Generalen, at Politiet ikke længere havde Kontrol over Befolkningen, derfor blev Tropperne sat ind for at genoprette Ro og Orden. Politidirektøren havde protesteret mod denne Beskyldning og hævdede, at Politiet til enhver Tid havde haft Kontrol over Begivenhederne, men det havde gjort Opgaven uløselig for Politiet, at Militæret blev sat ind, og at der til-

med blev skult paa Politiet. Generalen kendte ikke noget til disse Overgreb og beklagede den skete Beskyddning af saavel Politigaarden som af Politiets og andre Tjenestegrenes Udrykningsvogne, det var stik imod de givne Ordre. Forespurgt, om Politidirektøren vilde paatage sig Ansvaret for Ro og Ordens Opretholdelse i Byen, hvilket Politidirektøren besvarede med Ja, men kun paa Betingelse af, at de tyske Tropper blev trukket væk fra Byens Gader. Dette var Generalen gaaet ind paa, og Politidirektøren havde derefter atter overtaget Ansvar for Ro og Ordens Opretholdelse, altsaa Politidirektøren havde atter overtaget sine naturlige Funktioner, hvilket medførte Dagsbefaling Nr. 219 og Politidirektørens Bekendtgørelse af 30/8—43 (Dagsbefaling Nr. 220).

Som det vil ses heraf, er Politiet ikke gaaet i Besættelsesmagtens Sold, tværtimod har vi, selv om det havde været betydeligt lettere for os at lade Tyskerne fortsætte, overtaget vore Pligter paany, for derved selv under de vanskeligste Forhold at gøre vort til, at Blodsudgydelse kan undgaas. Men dette kan kun opnaas, naar Befolkningen forstaar, at det er for deres Skyld, vi gaar ind til denne Opgave og ikke efter Ordre fra de tyske Myndigheder. Samtidig maa vi ikke undlade at gøre Befolkningen opmærksom paa, at de tyske Tropper staa opmarcheret og klar til øjeblikkelig Indsats, saafremt det ikke skulde lykkes Politiet at opretholde Ro og Orden.

Politidirektøren gjorde opmærksom paa, at fra og med Tirsdag Aften den 31. ds. skulde alle tyske Patruljer være trukket bort fra Gaderne. Skulde der trods dette Løfte alligevel — bortset fra Feltgendarmariets Patruljer, der kun skal tage sig af Forhold vedrørende selve de tyske Soldater — vise sig Patruljer, skulde der, hvis disse Patruljer gav sig til at skyde, og navnlig, hvis de skød paa Politimænd eller Politiets Vogne, straks ske Indberetning herom med Oplysning om Numrene paa de tyske Vogne, og hvis disse ikke kunde fremskaffes, saa Oplysning om nøjagtigt Tidspunkt og Sted, og hvorvidt det var enkelte tyske Soldater eller et Par i Følge, der gav sig af med Afpatruljering af Gaderne.

Disse Soldater skulde indkredses, eventuelt afvæbnes, hvis de begyndte at skyde, og Feltgendarmene tilkaldes, da det var Folk, der var ude paa egen Haand og ikke havde Bemyndigelse til at foretage Patrulje. Det oplyses endvidere, at der stadig forhandles med de tyske Myndigheder om Retningslinierne og navnlig om de særlige Bestemmelser og Lempelser.

Politidirektøren vilde mene, at saafremt Ro og Orden opretholdes, vil Undtagelsestilstanden ikke blive af lang Varighed. Shuttelig oplystes, at efter Bulletiner, der var indkommet, var der i Gaar Ro over hele Landet.

Vedrørende Afgivelse af eventuelle Loyalitetserklæringer overfor de tyske Myndigheder, var dette ikke blevet forlangt eller berørt, og naar der alligevel enkelte Steder i Landet var blevet afkrævet Politimænd en saadan Erklæring, skyldtes det en Fejltagelse.»

Ved 6-Tiden om Morgen den 31. August blev Politigaarden i København angrebet af tysk Militær med Tanks og panserbrydende Skyts. Man skød paa Vagtposterne i Porten og mod Vinduerne, og da et Rullegardin blev ramt og fløj op, saa der saas Lys, aabnedes en formelig Kanonade. En Politiaassistent fra Udrykningsafdelingen, som gik ned for at se, hvad der var i Vejen, blev beskudt, saa alt Murpuds omkring ham skallede af. Han slap med tre Strejfskud. En Haandgranat slyngedes ind i Porten. Tyskerne forsvandt derefter!

I de kritiske Døgn forlod en Snes danske Politimænd Landet, deriblandt Folk fra Statsadvokatens Afdeling for særlige Anliggender. De medtog Dokumenter, Kartoteker og Arkivmateriale om politiske og illegale Sager og blev hurtigt af det svenske Politiet anvendt som Kontrollanter. Senere, da Jødeforfølgelserne satte ind, fik de Assistance af enkelte jødiske Politimænd, deriblandt Politiaadvokaterne Lotinga og Borum. Der findes nu en formelig dansk Politietat i Sverige. Den har fundet adskillige tyske Spioner og danske Stikkere i Flygtningestrømmen.

Først den 30. September, altsaa en Maaned for sent, kom der fra Rigspolitichefen det fortrolige Cirkulære, som Politiet straks skulde have haft at slutte sig til. Det blev udsendt efter lange Forhandlinger i Justitsministeriet, og efter at Rigspolitichefen havde overværret et Hovedbestyrelsesmøde i Dansk Politiforbund. Cirkulæret har følgende Ordlyd:

»Indtil mere bestemte Retningslinier foreligger — muligt efter yderligere Forhandling med de tyske Besættelsesmyndigheder — kan der under Hensyn til Vigtigheden af en ensrettet Optræden gives følgende foreløbige Direktiver:

- 1) Af Hensyn til den danske Befolkning maa det forventes, at Politiets Tjenestemænd forbliver paa deres Poster, og at alle normale Politiforretninger saa vidt muligt udføres som hidtil.*
- 2) Til Lettelse for Befolkningens og Erhvervslivets Kaar maa det være Politiets Opgave ved Henvendelse til de lokale*

Besættelsesmyndigheder at søge at opnaa saadanne Ordninger, at samfundsvigtige Funktioner lider mindst muligt Afbræk.

- 3) I det Omfang, Politimyndigheden udøves af Besættelsesmagten, bortfalder det danske Politis Virksomhed. Men ligesaa vel som et Brandvæsen altid maa rykke ud til en Ildløs under Hensyn til dens Aarsag, saaledes maa Politiet ogsaa rykke ud og foretage de nødvendige Aastedsforretninger, indtil det har vist sig, om Sagen efter den hidtidige foreløbige Praksis maa antages at henhøre under Besættelsesmyndighederne, hvem det indvundne Materiale i saa Fald kan overleveres, hvorefter det danske Politi trækker sig ud af Sagen.

I denne Forbindelse henledes Opmærksomheden paa Rigspolitichefens Cirkulære Nr. 102 af 23. September 1943 om, at Forespørgsler i Tvivlstilfælde, indtil en almindelig Ordning er truffet, rettes til Rigspolitichefen.

- 4) Der maa under de nødvendige Forhandlinger iagttages en strengt korrekt og værdig Holdning overfor Besættelsesmyndighederne.
- 5) Landkrigskonventionens Reglement, der er bekendtgjort i Lovtidende (Nr. 37) den 20. Januar 1910, bestemmer i Artikel 45, at det er forbudt en Krigsførende at tvinge Befolkningen paa et besat Territorium til at aflægge Ed til den fjendtlige Stat.

I Analogi med Grundsætningen i denne Bestemmelse maa det, som formentlig ogsaa anerkendt af de tyske Besættelsesmyndigheder, antages, at Politiets Tjenestemænd ikke er pligtige til skriftligt, paa Æresord eller ved Haandslag at forpligte sig overfor Besættelsestropperne til nogen Virksomhed, der strider mod deres Ære eller Samvittighed som danske Statstjenestemænd eller deres Troskabspligt overfor Kongen.

Skulde nogen dansk Politimand herefter blive stillet overfor Krav i saa Henseende, maa Løfte eller Erklæring ikke afgives, men Forholdsordre skal indhentes gennem Rigspolitichefen.

- 6) Skulde der, bortset fra det under Pkt. 5 omhandlede Tilfælde, forekomme Tilfælde, hvorunder der fra lokale tyske Myndigheder kræves en omgaaende Handling, som efter de foreliggende Retningslinier ikke skønnes burde foretages, skal der indhentes Forholdsordre, inden Kravet maa imø-

dekommes. Man bør iøvrigt forlange, at Ordre af Betydning afgives skriftligt, og sikre sig, at Ordren hidrører fra den øverste lokale tyske Myndighed (hvem denne er, bør man altid være klar over).

- 7) I Tilfælde, hvor Politi- eller Jurisdiktionsmyndighed overfor danske Statsborgere udøves af Besættelsesmyndighederne, maa det være det danske Politis Opgave som Talsmand for danske Interesser ved Henvendelse til Besættelsesmyndighederne at skabe bedst mulige Forhold for de paagældende danske Statsborgere.

Man skal anmode Hr. Politimesteren (Politidirektøren) om ved Paroler at gøre Politipersonalet bekendt med foranstaaende.

Begtrup Hansen,
est.

Ved Forhandling med Tyskerne lykkedes det Politiet at faa Ret til at bevogte Sorgenfri og Amalienborg, saaledes at Bevogtningen fik Karakter af en Beskyttelse udadtil, mens det, mens Tyskerne stod der, havde haft mere Karakter af den Bevogtning, Fanger er ude for.

I September og Oktober arbejdede Politiet da uden større Føling med de tyske Myndigheder, som helt maatte klare Sabotagesager og illegale Sager alene ved Hjælp af det hemmelige Politi og de Sikkerhedspolitistyrker, som sidst i September i større Omfang var dukket op i Landet for at forberede Jødeforfølgelserne. Politiet nøjedes med at rykke ud, at spærre af og at fastslaa, om der var Sabotage eller ej. Derefter maatte Tyskerne alene arbejde videre. Politiet paatog sig end ikke at »eftersætte friske Spor«, d. v. s. at forfølge Sabotører. Der blev dog enkelte Steder handlet i misforstaaet Tjenstiver, saaledes i Odense, hvor dansk Politi fangede Patrioter, som tømte et dansk Militærdepot. Ganske unge Mennesker blev her udleveret til Tortur paa den tyske Kaserne. For denne Forbrydelse har enkelte Politimænd, hvis Navne kendes, Ansvar.

I Slutningen af Oktober og Begyndelsen af November førtes i Justitsministeriet dansk-tyske Forhandlinger om Sabotagesagerne, som Tyskerne ikke mere kunde klare. Man ønskede, at det danske Politi skulde paatage sig dem. Der stilledes den Betingelse, at de eventuelt Anholdte kun skulde kunne dømmes ved dansk Ret, og at ingen kunde udleveres til Tyskerne. De allerede anholdte Sabotører ønskedes overført til dansk Fængsel. Kriminalpolitiet ønskede ikke at overtage Sabotagesagerne, men der opnaaedes blandt Embedsmændene Flertal for, at det skulde ske, og Kriminalpolitiet forberedte sig der-

efter paa ved Diktat at faa overdraget disse Opgaver. Paa eet Punkt vil man dog absolut ikke give sig — Faldskærmsagenter sorterer ikke under dansk Politi.

12 Politifolk blev arresteret den 29. August.

SCHALBURG-KORPSET

Ritzaus Bureau meddelte den 29. September:

»Den alvorlige Situation, i hvilken Danmark i Dag befinder sig, tvinger alle danske Statsborgere til den højeste Grad af Ansvarsbevidsthed.

*Ingen ansvarsbevidst Dansker kan nu længere uvirksom be-
trakte de meningsløse Ødelæggelser af danske Virksomheder.*

*Ingen ansvarsbevidst Dansker kan forblive ligegyldig over
for den af fremmede Agenter provokerede Udvikling, der nød-
vendigvis maa føre vort Land ud i bolsjevikisk Kaos.*

*For at bryde den fjendtlige Terror har vi fra i Dag beslut-
tet at rejse en ny Kamporganisation inden for Rammerne af
Schalburg-Korpset.*

*Vi opfordrer alle Danske, som i denne alvorlige Tid er be-
redt til at yde en positiv Indsats for Danmark, til at slutte
sig til denne nye Organisation.*

*Anmeldelse kan finde Sted til: Schalburg-Korpset, Bleg-
damsvej 23, København Ø.*

København, den 29. September 1943.

*sign. Poul Sommer,
Kaptajn.*

I de første to Maaneder blev Schalburg-Korpset fra tysk Side holdt i Baggrunden som en Art Politireserve. Korpset kunde imidlertid ikke finde sig i Lediggang og begik derfor paa egen Haand en Række Forbrydelser, idet man paaberaabte sig Politimyndighed. Alvorligst var Mishandlingen og Henrettelsen af den med en Jøde gifte Fru Meyer fra Hellerup. Den 19. Oktober udsendte 1. Politiinspektør i København følgende Meddelelse til Københavns Politi:

*»Chefen for det tyske Sikkerhedspoliti i Danmark, Politi-
oberst Dr. Mildner, har til Politikommissær Gredsted udtalt, at
saaframt Medlemmer af Schalburg-Korpset og Frikorps Dan-
mark forsøger at udøve Politimyndighed paa offentlig Gade,
Vej eller Plads eller forsøger at foretage Husundersøgelse, er*

det danske Politi berettiget til at hindre dette og paa Stedet afkræve de paagældende deres Personalialia.

Hvis de pgl. nægter at opgive Personalialia og at dokumenterer Rigtigheden af dette ved Forevisning af Ausweiss, er det danske Politi forpligtet til at anholde og indbringe dem til nærmeste danske Politistation, hvorefter Sicherheitspolizei, Dagmarhus, omgaaende skal underrettes paa Telefon C. 1946.

Disse Retningslinier vil herefter være at følge, indtil anden Ordre eventuelt fremkommer.

Meddelelsen til Dagmarhus skal ske via 1. Politiinspektørs Kontor, der derfor straks skal underrettes om det passerede.

Møllerup.

Politiinspektør.

PRESSEN

Den 29. August Kl. 16 blev de ca. 40 Chefredaktører og Københavnsredaktører for Bureauerne og Provinsbladene kaldt til Møde i Dagmarhus (en Del var jo arresteret). Best modtog dem med Ordene: »Sæt Dem ned, mine Herrer,« og holdt saa følgende Tale (Referat):

»Mine Herrer, efter Aftale med den Øverstbefalende for de tyske Tropper i Danmark har jeg ladet Dem indkalde til dette Møde for at underrette Dem om visse Retningslinier og Anordninger, som skal træffes for Pressens Vedkommende. Før jeg nævner disse Regler vil jeg gerne i faa Ord omtale den Udvikling, der har ført til den foreliggende Situation. De fleste af de Tilstedeværende ved, at jeg med største Hengivenhed og Taalmodighed har bestræbt mig for at styre en Kurs her i Landet, som kunde tjene saavel tyske som danske Interesser. I de sidste 9 Maaneder har jeg benyttet enhver Lejlighed til at tale alvorligt og formanende til Pressen om at være forstaaende ved Udvalget af Stoffet og ved de Udtryk, som skulde anvendes i Overskrifter og paa anden Maade, men i Stedet har man fulgt den tyskfejndtlige Linie med den ophidsende Tendens, som jeg hele Tiden har frygtet. Til Trods for kraftige Argumenter har man ikke agtet paa mine Henstillinger, men har dryppet en ætsende Gift i Befolkningen.«

»Jeg vil derfor fastslaa,« sagde Dr. Best yderst ophidset, »at Pressen bærer en forfærdelig Skyld for det, der nu er sket. Den har bidraget til at indpode Befolkningen, at Tyskland nu stod paa svage Fødder, at vi ikke vidste, hvad vi skulde foretage os, og at vi ikke læn-

gere kunde opretholde Roen i *dette latterlige lille Land*. Man har besvaret vor imødekommende Holdning med Sabotage, Bomber og Gift. Kvitteringen for dette har de faaet i Nat.

Den danske Presse vil nu komme under en meget streng Censur, og der vil blive haarde Straffe for Overtrædelser. De Forordninger, der træffes, vil tilgaa Bladene gennem Udenrigsministeriets Pressebureau og ikke længere som Henstillinger, men som *Befalinger*, der skal følges. Kun det Materiale af krigsmæssig og militær Art, som Bladene modtager gennem Ritzaus Bureau, kan benyttes.

Enhver Redaktør, enhver i Redaktionsstaben hæfter for, hvad han selv skriver i Bladet. Man kan ikke længere være uden Ansvar, for nu skal den Gift, som gennem mere end tre Aar er blevet dryppet ind i Befolkningen, drages ud igen. Der er ingen, der maa være i Tvivl om, at enhver Redaktør hæfter med sit Hoved for, at Befolkningen ikke længere forgiftes. Naar De gaar fra dette Møde, saa tænk paa den Skyld, Pressen har i det, Landet nu er kommet ud i!

Efter et Øjebliks Pause spurgte Dr. Best: »Er der Spørgsmaal?» — Da ingen svarede, rejste Dr. Best sig og sagde: »Saa trækker jeg mig tilbage.«

Meddelelse fra Udenrigsministeriets Pressebureau om Censuren:

30/8 1943.

»Privat for Redaktionerne. Fortroligt.

Efter de fra tysk Side foreliggende Anvisninger skal følgende Regler overholdes af Bladene og Bureauerne:

Alt Stof fra Ritzaus Bureau, indenlandsk saavel som udenlandsk, er underkastet Censur. Alt Stof fra STB og Metro-Press er underkastet Censur. Endvidere er underkastet Censur alt Stof, der tages fra udenlandske Blade eller beror paa Meddelelser fra Udlandet, alle Ledere, Oversigtsartikler, Kommentarer og andre Artikler, ogsaa navngivne, og udenrigspolitiske, militærpolitiske og militære Forhold. Endvidere ledende Artikler og andre Artikler af indenrigspolitisk Art. Endvidere alt Meddelelsesstof og kommenterende Stof vedrørende indenlandske Krigsbegivenheder, derunder Luftalarm, Minesprængninger og lign., alt Stof vedrørende Sabotage, Ulykker, Brande og lign., medmindre de efter de foreliggende Oplysninger ikke kan bero paa Sabotage, Uføligheder o. l., Strejker o. l., samt endelig de Spørgsmaal vedrørende Forholdet til Værnemagten og vedrørende forskellige Forsynings- og Handelsforhold, som hidtil har skullet forelægges Udenrigsministeriets Pressebureau. For Provinsbladenes Vedkommende vil Overskrifter og lignende faktisk ikke kunne forelægges til Censur. Bladene maa udvise den yderste Varsomhed med Overskrifterne,

og det fremhæves, at enhver Overtrædelse af de ovenfor givne Anvisninger, saavel som enhver Meddelelse, Overskrift og lign. i Bladets Tekst, ogsaa i den uensurerede Del deraf, som giver Anledning til Paatale fra tysk Side, vil kunne medføre Konsekvenser af den alvorligste Art for vedkommende Blads Redaktør, saavel som for den paagældende Forfatter.

Alt Stof, der skal censureres, skal forelægges skriftligt i to Eksemplarer for Censuren, Adresse: Østergade 4, København K.

Det understreges, at Censuren ogsaa omfatter Annoncestof i Hensindhold til ovenstaaende Indholdsangivelser, og at indtil videre Bladenes Redaktører vil blive holdt ansvarlige ogsaa for Annoncestof. Censuren sker under direkte Deltagelse af Repræsentanter fra det tyske Gesandtskab og den tyske Værnemagt. Censurkontoret er aabent i Dag Mandag Kl. 17—21, andre Dage Kl. 7—24.

Udenrigsministeriets Pressebureau.«

Meddelelse om Censuren af Annoncerne:

Den 8. September meddelte Udenrigsministeriets Pressebureau i sine strengt fortrolige Bulletiner til Pressen, at der kunde udpeges en særlig Mand ved hvert Dagblad eller Tidsskrift som ansvarlig for Annoncestoffet. For et Provinsblads Anvendelse af et Hovedstadsblads Annoncematricer er begge Blade ansvarlige.

I Bladene forsvandt de svenske Radioprogrammer med det samme. Blade med Radioprogrammer skal forhaandscensureres.

Censuren bestaar i saavel Forbud som Paabud. Den 6. September meddelte Udenrigsministeriets Pressebureau f. Eks.: »Man har fra tysk Side anmodet Udenrigsministeriets Pressebureau om at meddele Bladene, at man lægger Vægt paa, at Bladene viser følgende Radioudsendelse i den kommende Uge Interesse: Onsdag d. 8. September Kl. 19—19,30: »Det musiske Gymnasium i Frankfurt«, *Dr. Tage Wind*.«

RADIOEN

Radiobygningen blev om Morgen den 29. August besat af tysk Militær. Direktør F. E. Jensen og Radioraadet blev sat ud af Spillet.

Efter at de endnu ikke arresterede Pressefolk samme Dag havde været til Møde hos Dr. Best, sammenkaldte Tyskeren *Lohmann* Radioens Medarbejdere paa Direktørens Kontor. Til Stede var ogsaa Tyskerne *Mühlen* og *Schmidt*.

Lohmann holdt da følgende Tale:

»Af den tyske Befuldmægtigede i Danmark er det blevet mig paalagt at meddele de Herrer, at Redaktionen af Pressens Radioavis skal undergaa en fuldstændig Forandring, saaledes at Radioavisen fremtidig bringer Kommentarer, der helt og fuldstændigt giver Udtryk for en tyskvenlig Opfattelse af Begivenhederne, d. v. s. en engelskfjendtlig, amerikanskfjendtlig og russiskfjendtlig, og giver Befolkningen Oplysninger om, at Krigen — i Modsætning til, hvad Befolkningen synes at mene — ingenlunde er ved at være færdig til Ugunst for Tyskland, men at den vil blive langvarig, og at Tysklands militære Stilling er tilfredsstillende. Saadanne Kommentarer kan fremkomme enten i Form af korrigerende Meddelelser til engelske Paastande, eller som personlige Kommentarer, hvor Radioavisen taler i Vi-Form.

Dette er de Herrer pligtige at yde deres Medvirken til, og det er blevet mig paalagt at gøre Dem opmærksom paa Undtagelsestilstandens Bestemmelser herom.

Jeg stiller til Raadighed det nødvendige Materiale, ogsaa saadanne Kommentarer som nævnt, idet jeg gaar ud fra, at de Herrer ikke ønsker eller ikke vil være i Stand til at skrive mod deres Overbevisning, men de er pligtige til at læse dette Stof op.

Jeg har sikret mig ekstra Medarbejdere, saaledes Hr. *Møllerup-Thomsen*.

Middagsudsendelsen i Dag vakte stor Opsigt paa tysk Side, fordi den ikke indeholdt Kommentar, og der skal allerede i Aftenudsendelsen i Aften Kl. 18,35 gives den Orientering, som her er skitse-ret, nemlig hvad Undtagelsestilstandens Bestemmelser indebærer.

Dette er, hvad det er mig paalagt at meddele de Herrer.

Lohmann erklærede videre, at der var Tale om pro-tyske Udsendelser, men ikke om nationalsocialistisk Propaganda.

Et Par Dage ind i September bragtes i Radioavisen de første tyske Kommentarer, skrevet ud fra et paastaaet dansk Synspunkt og i redaktionel Vi-Form. De oplæstes af Radioavisens sædvanlige Oplæsere, men da disse ikke gjorde det tilstrækkeligt godt, engagerede Radiokommissøren efter kort Tids Forløb en Faglærer, cand. phil. P. Bjørnved, som Oplæser af Kommentarerne. I et enkelt Tilfælde er benyttet en anden Oplæser. Kommentaren til 70 Aars Dagen for Th. Staunings Fødsel oplæstes af den nationalsocialistiske Redaktør Aage Jørgensen, hvis Navn ikke — saa lidt som Bjørnveds — blev meddelt Lytterne. Omkring 1. November engagerede Hr. Lohmann endnu en fremmed Oplæser, en Nationalsocialist ved

Navn Jespersen, som tidligere har læst i »Den danske Stemme« fra Berlin.

FORORDNINGER ETC. EFTER PLOKLAMERINGEN AF UNDTAGELSESTILSTAND

29. August.

Civil Trafik paa Banerne forbydes. Undtaget er livsvigtige Rejser og Rejser paa Uge- og Maanedskort.

30. August.

Alle aktive danske Militærpersoner, der den 29. August ikke be-
fandt sig ved deres Afdelinger eller paa deres Tjenestested, skal om-
gaaende melde sig til den nærmeste tyske Kommandant. Undladelse
af senest den 3. September etc.

Al Person-Bilkørsel forbydes.

Telefon og Telegraf genaabnes delvis.

Censurbestemmelser meddeles Pressen af Udenrigsministeriets
Pressebureau (se under »Pressen«.)

31. August.

Indenlandsk Post, Telefon og Telegraf genaabnes »i fuldt normalt
Omfang« (Bornholm undtaget).

Udgangsforbudet lempes i København og Frederiksberg »paa
Grund af Befolkningens rolige Optræden«:

1) Offentlige Lokaler, Teatre, Biografer og Forlystelsessteder luk-
ker Kl. 22.

2) Udgangsforbud fra Kl. 23 til Kl. 5.

Al Trafik paa Københavns S-Bane frigives.

Al civil Kørsel med Motorkøretøjer forbydes.

2. September.

Forbud mod at bære den danske Hærs og Flaades Uniformer.

Københavns Politi anbefaler ikke at opholde sig ved aabne Vin-
duer, paa Altaner eller paa Tagene i Spærretiden.

3. September.

v. Hanneken skærper Udgangsforbudet, der herefter gælder fra Kl.
21 til Kl. 5. Begrundelsen gaar ud paa, at der »Natten mellem den 2.
og 3. September 1943 er forefaldet flere Sabotagehandling i Kø-
benhavn«. Forordningen slutter: »Gennemførelse af denne Forord-

ning paahviler det danske Politi. Overtrædelse straffes efter danske Domstole.»

v. Hanneken forordner, at alle automatiske Vaaben og Haandvaaben saasom Maskingeværer, Maskinpistoler, Geværer, Pistoler og Revolvere samt enhver Form for Ammunition skal afleveres senest den 7. September 1943. Det samme gælder Haandgranater, Bomber, Sprængmidler og Sprængstoflagre i privat Besiddelse. Overtrædelse kan straffes med Døden.

Politiet *forbyder* nu at aabne Vinduer og at opholde sig paa Altaner eller Hustage.

4. September.

Forretningstelegrammer kan sendes til Bornholm og fra den 6. September tillige til hele det besatte Europa og Vasal-Europa. Post og Telegrammer i Forretningsøjemed kan udveksles med Finland, og med Tyskland kan der ogsaa udveksles privat Post og private Telegrammer.

Det tillades de danske Soldater og Marinere at modtage Gaver. (Røde Kors iværksætter en Hjælpeaktion).

5. September.

Dødsstraf for at huse Sabotører etc.: »Til Vejledning og Advarsel for den danske Befolkning bekendtgør den Øverstkommanderende for de tyske Tropper i Danmark følgende:

- 1) *Med Dødsstraf eller haard Frihedsstraf straffes i Medfør af de derom fastsatte Bestemmelser den, der ved at huse eller ved anden Understøttelse yder Hjælp: Til Sabotører, til Spioner, til Personer, der har forraadt eller forsøger at forraade tyske Statshemmeligheder, til Personer, der har begaaet eller forsøger at begaa Handlinger til Skade for det tyske Rige eller dets Forbundsfejer, samt til Personer, som yder en i Forholdet til det tyske Rige og dets Forbundsfejer fjendtlig Magt Støtte (Begunstigelse af Fjenden).*
- 2) *Med Dødsstraf eller haard Frihedsstraf straffes den, der faar paalideligt Kendskab til Forehavende om: Spionage, Sabotage, Forraaden af Hemmeligheder eller anden Begunstigelse af Fjenden i Medfør af 1), og som undlader uførtøvet at give de tyske Myndigheder Underretning derom.*

Den, der hidtil har forsømt denne Anmeldelsespligt, undgaar Straf, hvis han opretter det forsømte saa rettidigt —

dog senest den 8. September 1943 — at den planlagte Handling endnu kan forhindres.

I en supplerende Meddelelse gøres der opmærksom paa, at Bestemmelserne ogsaa omfatter Sabotage i Foretagender, der ikke umiddelbart staar i den tyske Værnemagts Tjeneste, Støtte til en fjendtlig Magts Soldater, Forsøg paa indenfor en Bedrift at anstifte Uro eller opfordre til Strejke og i det hele taget Forsøg paa at gøre Danmark til et »Arnested for Uro«.

6. September.

Lastmotorkørsel tillades mod Passertilladelse for Føreren og eventuelle Medhjælpere.

7. September.

Udgangsforbudet lempes til at gælde fra Kl. 22 til Kl. 5.

Der udsættes en Belønning paa indtil 20,000 Kr. for Oplysninger, der fører til Opklaring eller Forhindring af *Jernbanesabotage* eller til Beslaglæggelse af Sprængstoflagre. Bekendtgørelsen truer: »Før der gribes til Midler, som i deres Følger beklageligvis ogsaa vil træffe de velsindede, ordenselskende Dele af den danske Befolkning« etc. Der peges specielt paa Sabotage af nordjydske Jernbanelinier.

9. September.

Der offentliggøres en — den 4. September dateret — Bekendtgørelse om Beslaglæggelse af Bygninger og Grundstykker. Bekendtgørelsen begynder: »I Analogi med Art. 42—56 i Haager Landkriksreglementet« etc. forordnes: »§ 1. Til Sikring af den tyske Værnemagts Opgaver her i Landet er denne berettiget til gennem vedkommende tyske Myndighed (»Bedarfstelle«) (jfr. § 5) at beslaglægge Bygninger og Grundstykker med mur- og nagelfast Tilbehør samt Inventar.« De følgende Bestemmelser gaar ud paa, at Værnemagten kan skalte og valte med det beslaglagte efter Behag, bygge om etc., men »i øvrigt tilsiges Beskyttelse i fuldt Omfang af den private Ejendomsret«!

Færdselsreglerne *skærpes* i København efter Drabet af en tysk Vagtmester (det var et Jalousidrab, hvad v. Hanneken vidste, da han anordnede Repressalier mod Befolkningen). Cykling forbydes i Tiden fra Kl. 20 til Kl. 5 i Storkøbenhavn. Kvarteret mellem Vesterbrogade, Saxogade, Sdr. Boulevard, Halmtorvet og Reventlowsgade afspærres fra Kl. 21 til Kl. 5. København skal betale 1 Million Kroner i Bod.

10. September.

Mødeforbudet lempes noget. Følgende tillades: Sportstræning uden Tilskuere, Gudstjenester og religiøse Møder, Bestyrelsesmøder og Generalforsamling af neutral, erhvervsmæssig Karakter og rimeligt Omfang, Foredragsmøder og Studiekredsmøder, offentlige Møder, f. Eks. i Bladenes Foredragssale. Forbudt er: alle Møder, hvor politiske Spørgsmaal drøftes, og Fagforeningsmøder. Mindre faglige Sammenkomster kan »tolereres«.

Der offentliggøres en — den 4. September 1943 dateret — Bekendtgørelse »i Analogi med Art. 42—56« etc., hvorefter danske Firmaer skal modtage og uden Opsættelse udføre Bestillinger fra den tyske Værnemagt.

12. September.

Rejse-Forbudet ophæves over hele Landet.

14. September.

Færdselsforbudet i Storkøbenhavn *skærpes* og gælder fra Kl. 21 til Kl. 5. København skal erstatte 6 Lastbiler. Begrundelse: Et Antal alvorlige Sabotager i Nætterne 12.—13. og 13.—14. September. Cykleforbud og Afspærring af Vesterbro som hidtil.

16. September.

Post og Telegrammer i Forretningsøjemed kan udveksles med Sverige. Svenske Aviser kan ikke indføres til Danmark.

17. September.

Alt Materiel fra den danske Hær skal, hvis det er i privat Besiddelse, anmeldes eller afleveres senest 1. Oktober.

20. September.

Færdselsforbudet i Storkøbenhavn *skærpes* efter Skud mod et Medlem af den tyske Værnemagt. Gælder fra Kl. 20 til Kl. 5.

For hele Landet forbydes Udskærkning af stærke Drikke (ikke Øl og Vin) fra Kl. 17 til Kl. 10.

21. September.

Storkøbenhavn skal betale 500,000 Kr. i Bod for Skuddet mod Værnemagtsmedlemmet. 50,000 Kr. i Dusør for Paagribelse af Gerningsmanden.

24. September.

Færdselsforbudet for Storkøbenhavn *lemper* og gælder fra Kl. 21 til Kl. 5.

STANDRETSDOMME

Den første Dødsdom eksekveret efter Undtagelsestilstanden:

Den 8. September meddelte den tyske Værnemagt, at Konstruktor *Poul Edvin Kjær Sørensen*, Aalborg, af en tysk Krigsret var dømt til Døden for Sabotage, og at Dødsdommen var fuldbyrdet ved Skydning. Denne danske Patriot havde sammen med andre sprængt bl. a. 6 Lokomotiver. Han blev overmandet af tyske Soldater, mens han var ved at bjerge store Mængder Sprængstof, der var kastet ned fra en engelsk Flyvemaskine. Dødsdommen blev afsagt den 25. August.

Horsens: Den 7. September meddeltes, at den tyske Krigsret havde dømt danske Statsborgere i Horsens:

Kobbersmed *Henry Edvard Rumph* til 1 Aars Fængsel, fordi han den 30. August 1943 fornærmede en dansk Frivillig ved den tyske Værnemagt ved Skældsord.

Kontorist *Max Chr. Henry Larsen* til 1 Aars Fængsel for Nedrivning af Plakat.

Handelsmand *Søren Peter Hansted* til 1 Aars Fængsel, fordi han ved Haanlatter fornærmede tyske Soldater under Udøvelse af deres Tjeneste.

Kolding: Den 8. September meddeltes, at Husassistent *Anna Clausen* ved Standret havde faaet 3 Maaneders Fængsel for fornærmende Udtalelser overfor et Medlem af den tyske Værnemagt. En ung Pige, *Edith Bertelsen*, fik to Dage senere samme Dom for at sige »Svinehund« til en nærgaaende tysk Soldat.

Flere Standretsdomme: Den 15. September meddelte den kompetente tyske Side, at der i de første 14 Dage efter Undtagelsestilstandens Indførelse var dømt et større Antal Personer ved tysk Standret for Nedrivning af Bekendtgørelser, Fornærmelser mod den tyske Værnemagt etc. Straffene var fra 2 Maaneder til flere Aar.

I en Række Tilfælde var der allerede anordnet Strafafsoning i tyske Straffeanstalter.

Hjørring: Den 22. September idømtes Tømmerlærling *Kaj Chr. Larsen* og Landarbejder *Erik Moltsen Sørensen* hver et Aars Fængsel for ulovlig Besiddelse af Vaaben (en Revolver).

Aalborg: Den 30. September meddeltes i Dagspressen, at Fotograf *Chr. Christensen Søberg* var idømt 6 Maaneders Fængsel for Fornærmelse af Værnemagten, men løsladt igen paa Grund af Alder. Arbejdskarl *Svend Valdemar Olsen* idømtes 2 Aars Fængsel for grov Fornærmelse af Medlemmer af den tyske Værnemagt.

Aarhus: *Arne Juul*, 3 Aars Tugthus for at sparke en tysk Officer bagi.

Kleinsmed *Hans Larsen*, 4 Aars Tugthus for at opfordre til Ringning med Cykleklokker, da et tysk Orkester drog forbi.
Otto Emil Becker, 2 Aars Fængsel for Opfordring til at klippe Feltmadrasser.

Ronald G. S. Olsen, 1.2 Aars Fængsel for at kaste Æg efter den tyske Værnemagt.

Varde: Manufakturhandler *Fenger Christensen*, 10 Maaneders Fængsel for at nedrive tysk Plakat og Nægtelse af at sælge til Værnemagten.

JØDEFORFØLGELSERNE

Sidst i September forespurgte Udenrigsministeriet Dr. Best, om Rygterne om forestaaende Jødedeportationer havde noget paa sig. Dr. Best svarede undvigende med, at han i hvert Fald vilde gøre, hvad han kunde for at forhindre det. Rygterne holdt sig dog, ja, voksede. Den 30. September henvendte Erhvervene sig da til Dr. Best med en Skrivelse, hvori bl. a. stod, at hvis der blev foretaget nogen Aktion mod Jøderne, vilde det i høj Grad skade Bestræbelserne for at skabe Ro og Orden. Det var imidlertid ikke muligt at træffe Dr. Best, som nægtede sig hjemme. Ogsaa Biskopperne og »Danske Kvinders Nationalraad« protesterede før Aktionen.

Den 1. Oktober prøvede Direktør Svenningsen, Udenrigsministeriet, forgæves at faa Dr. Best i Tale — Svenningsen ønskede først og fremmest at aflevere en Protest fra Hans Majestæt Kongen. Først om Aftenen mellem Kl. 23 og 24 lykkedes det Direktøren at opnaa Foretræde hos Best. Paa det Tidspunkt var Arrestationerne af Jøderne i fuld Gang, og Best erklærede, at de kunde ikke standses. Da Svenningsen havde afleveret Kongens Protest foreslog han, at vi selv, ved det danske Politis Hjælp, skulde internere Jøderne. Best lovede at sende dette Forslag til Berlin. Man modtog aldrig noget Svar.

Der var i de foregaaende Dage udfoldet store Anstrengelser for at advare Jøderne og saavidt muligt faa dem bragt i Sikkerhed i Sverige — og da Forfølgelsesnatten oprandt, var det derfor ikke mange Jøder, som befandt sig paa deres Bopæl. Alligevel havde det været svært for de fattigste at finde sig Skjulesteder. Dertil kom, at Tyskerne med ondsindet Snedighed havde henlagt Aktionen til den jødiske Nytaarsaften, hvor den religiøse Tradition kræver, at

Familien er samlet i Hjemmet; — denne Tradition havde mange Jøder nægtet at bryde.

Kl. 21,45 blev alle Telefoner i København afbrudt — Jagten var gaaet ind. Tyske Patruljer, altid ledsaget af en »Dansker«, i Reglen en Schalburg-Mand, slæbte Jøderne ud af deres Hjem og drev dem hen ad Gaderne bundne til hinanden, som var de Dyr. Gamle og Syge, Kvinder og Børn, blev læsset paa Lastbiler, kørt ud i Frihavnen og smidt om Bord i de ventende Skibe.

En Del Halvjøder og Jøder, der var gift med Ariere, blev frigivet.

Det store Flertal af de stakkels Mennesker, som den 1. Oktober blev arresteret af Tyskerne, var gamle og fattige Jøder, som ikke havde haft Muligheder for at skjule sig.

Mandag Formiddag forlod Transportskibene Københavns Havn. Nogle Dage laa de for Anker i Øresund, og man gjorde sig Forhaabninger om, at Tyskerne vilde modtage den svenske Regerings Tilbud om Asylret for de danske Jøder. Men dette var ikke Tilfældet; — Svenskerne har aldrig modtaget noget Svar paa dette Tilbud, som var blevet fremsat af den svenske Gesandt i Berlin. De danske Jøder er ført til Theresienstadt i Bøhmen.

I Jylland foregik Deportationen paa den Maade, at et Tog bestaaende af Kreaturvogne kørte ned gennem Halvøen og i de forskellige Byer fik Jøder stuvet ind. Det synes at have drejet sig om ca. 80, der fortsatte deres uhyggelige Rejse med Jernbane til Bøhmen. Paa Fyn blev hentet mange jødiske Emigranter, der var beskæftiget ved Landbruget.

Efter Arrestationerne fortsatte Jødernes Flugt, til kun meget faa af Danmarks Halvjøder var tilbage. Uden Uheld forløb denne Masseflugt dog ikke. Ved en Lejlighed blev ca. 100 Jøder opdaget af Tyskerne og sendt til Horserød Lejren. Man fortsatte ogsaa Eftersøgningerne i København, og den 12. Oktober deporteredes endnu et Par Hundrede Jøder.

Det nøjagtige Tal paa de deporterede kendes ikke, men man regner med, at der er taget ca. 1500. Tyskerne lovede at udarbejde en Liste over Navnene paa deres Ofre, men heller ikke af dette Tilsagn har de følt sig bundne.

Mange Jøder begik Selvmord i Tilslutning til de frygtelige Begivenheder den 1. Oktober; — den jødiske Fabrikant, Dr. jur. Fritz Salomon, dræbte sin Hustru og sine to smaa Piger. Bagefter søgte han forgæves selv Døden. Men denne Tragedie er kun en af mange.

Adskillige, der havde huset Jøder eller hjulpet med ved deres Flugt, blev arresterede. Den 20-aarige stud. polyt. Claus Heilesen, Søn af Højesteretssagfører Heilesen, blev skudt af Tyskerne.

Tyskernes officielle Meddelelse og Protesterne.

Deportationerne vakte en Storm af rasende Harme, og Protesterne skyllede fra alle Sider ind over Tyskerne.

Natten mellem den 1. og 2. Oktober udsendte Tyskerne officiel Meddelelse om Jødeforfølgelserne. Det skete i Form af en lumpen Sammenkædning med Løsladelse af internerede danske Soldater. Dagbladene fik Ordre til at bringe Meddelelsen i stort Udstyr paa Forsiden. Overskriften maatte kun nævne Løsladelserne, ikke Jøderne. Meddelelsen havde følgende Ordlyd:

»Efter at Jøderne, som ved deres tyskfjendtlige Ophidselsesvirksomhed og deres moralske og materielle Støtte til Terror- og Sabotagehandling, hvilket i væsentlig Grad har bidraget til Skærpelsen af Situationen i Danmark, ved de fra tysk Side trufne Forholdsregler er blevet udskilt af det offentlige Liv og hindret i fortsat at forgifte Atmosfæren, vil der, som Opfyldelse af det Ønske, der næres i videre Kredse af den danske Befolkning, i de nærmeste Dage blive paabegyndt Løsladelse af internerede danske Soldater, og Løsladelsen finder Sted i det Tempo, der bestemmes af de tekniske Muligheder.«

Herpaa sendte General Gørtz en Protest til v. Hanneken af følgende Ordlyd:

»... Denne Bekendtgørelse giver Udtryk for den Opfattelse, at en Løsladelse af de internerede danske Soldater ikke kunde gennemføres, før der var truffet Foranstaltninger mod danske Statsborgere af jødisk Afstamning.

Som Øverstbefalende for den danske Hær tager jeg paa det bestemteste Afstand fra et saadant Synspunkt, som savner enhver Forbindelse med de faktiske Forhold, og jeg tilføjer, at Hærens Personel ikke nærer noget Ønske om at modtage Lettelser, for saa vidt disse kun skulde kunne iværksættes paa Bekostning af andre danske Statsborgere.«

En lignende Protest blev fremsat af Viceadmiral Vedel.

Søndag den 3. Oktober oplæstes i næsten alle Danmarks Kirker følgende Hyrdebrev:

»Overalt, hvor der rejses Forfølgelse af Jøder som saadanne af racemæssige eller religiøse Grunde, er det den kristne Kirkes Pligt at protestere derimod.

1) Fordi vi aldrig vil glemme, at Kirkens Herre, Jesus Kri-

stus, fødtes i Bethlehem af Jomfru Maria i Følge Guds Forjættelse til hans Ejendomsfolk, Israel. Jødefolkets Historie indtil Kristi Fødsel rummer Forberedelsen til den Frelse, Gud har beredt alle Mennesker i Kristus. Dette kendetegnes ved, at det gamle Testamente er en Del af vor Bibel.

2) Fordi Forfølgelserne af Jøder strider mod den Menneskeopfattelse og Næstekærlighed, som er en Følge af det Budskab, Jesu Kristi Kirke er sat til at forkynde. Kristus kender ikke Personsanseelse, og Han har lært os at se, at ethvert Menneske er dyrebart i Guds Øjne. Gal. 3, 28.

3) Fordi det strider mod den Retsbevidsthed, som raader i det danske Folk, nedfældet i vor dansk-kristne Kultur gennem Aarhundreder. I Henhold hertil har alle danske Statsborgere efter Grundlovens Ord lige Ret og Ansvar for Loven og Religionsfrihed tilsikret. Vi opfatter Religionsfrihed som Ret til at udøve vor Gudsdyrkelse efter Kaldelse og Samvittighed og saaledes, at Race og Religion aldrig i sig selv kan blive Anledning til, at et Menneske berøves Rettigheder, Frihed eller Ejendom. Uanset afvigende religiøse Anskuelser vil vi kæmpe for, at vore jødiske Brødre og Søstre bevarer den samme Frihed, som vi selv sætter højere end Livet.

Der findes hos den danske Kirkes Ledere en klar Forstaaelse af vor Forpligtelse til at være lovlydige Borgere, som ikke utidig sætter sig op mod dem, der øver Myndighed over os, men samtidig er vi i vor Samvittighed bundne til at hævde Retten og protestere mod enhver Retskrænkelse, derfor vil vi i givet Fald utvetydigt vedkende os Ordet om, at vi skal adlyde Gud mere end Mennesker.»

Hertil føjedes i alle fynske Kirker følgende:

»Med dyb Sorg har vi i den danske Kirke modtaget Meddelelsen om de Forholdsregler, der er truffet mod Jøderne i Danmark.

Vi føler os bundne i vor Samvittighed til at nedlægge Indsigelse herimod, fordi Forfølgelse af Jøder strider mod den Menneskeopfattelse og Næstekærlighed, som Jesu Kristi Kirke er sat til at forkynde, og fordi det strider mod den Retsbevidsthed, der raader i det danske Folk, nedfældet i vor danske kristne Kultur gennem Aarhundreder.

Som Kristne maa vi ogsaa protestere mod, at man sætter

Forholdsregler mod lovlydige, jødiske Danske i Forbindelse med Frigivelse af danske Soldater.»

Det er ugørligt at bringe Ordlyden af alle de mange Protester, men fælles for dem alle er det, at der protesteres mod Overgrebene mod en Del af den danske Befolkning i Strid med dansk Retsbevidsthed. I de første Uger af Oktober indløb der Protester fra:

Rigsdagen, Departementscheferne, De samvirkende Fagforbund, Arbejderbevægelsens Erhvervsraad, Dansk Arbejdsgiverforening, Dansk Dampskibsrederiforening, De samvirkende danske Husmandsforeninger, Grosserer-Societetets Komité, Industriraadet, Landbrugsraadet, De samvirkende danske Landboforeninger, De samvirkende danske Andelsselskaber, De samvirkende Købmandsforeninger i Danmark, Provinshandelskammeret, De danske Handelsforeningers Fællesorganisation, Embedsmændenes »Guldsnore«, Embedsmændenes »Sølvsnore«, Kommunalforeningerne i København, Frederiksberg og Gentofte, Den alm. danske Lægeforening, Dansk Tandlægeforening, Den danske Dyr lægeforening, Danmarks Apothekerforening, Dansk Farmaceutforening, Akademisk Arkitektforening, Dansk Ingeniørforening, Juristforbundet, Den danske Landinspektørforening, Gymnasieskolernes Lærerforening, Fællesorganisationen for Embedsmænd i Ministerier, Politietat, Domhuse m. v., Foreningen af juridiske Tjenestemænd ved de kollegiale Retter i Danmark, Samtlige Tjenestemænd under Københavns Magistrat, Samtlige Medarbejdere i Prisdirektoratet, Studenterforeningens Bestyrelse og Repræsentantskab, De erhvervsøkonomiske Foreningers Fællesraad, 8 kristelige Akademikerforeninger, Foreningen »Norden«, Danske Kvinders Nationalraad. Endvidere Formændene for 21 Ungdomsorganisationer:

Afholdsungdommens Fællesraad, Danmarks kristelige Studenterbevægelse, Danmarks Retsforbunds Ungdom, Danmarks socialdemokratiske Ungdom, Danske Folkedansere, Danske Studerendes Fællesraad, Dansk Kvindesamfunds Ungdom, Dansk-nordisk Ungdomsforbund, Dansk Ungdomssamvirke, De danske Gymnastikforeninger, Foreningen for Højskoler og Landbrugsskoler, De danske Ungdomsforeninger, Frivillig dansk Arbejdstjeneste, Konservativ Ungdom, Frivillig kvindelig Ungdomstjeneste, Venstres Ungdom, Radikal Ungdom, Fællesbestyrelsen for K. F. U. M. og K., Studenterkredsen, Studenteramfundet, Dansk Vandrelaug.

Paa Opfordring af Studenterraadet vedtog Konsistorium med alle Stemmer mod een følgende Skrivelse:

»Under Indtryk af de Ulykker, der i de sidste Dage har ramt danske Medborgere, har Rektor og Konsistorium besluttet at suspendere Undervisningen ved Københavns Universitet for en Uge. Undervisningen genoptages Mandag den 11. Oktober.«

Hertil sluttede sig Polyteknisk Lærestalt, Landbohøjskolen, Kunstakademiet, Tandskolen, Statsseminarierne og 24 Gymnasier. Ogsaa Privatseminarierne i København standsede Undervisningen fra den 5. til 9. Oktober.

Den 7. Oktober fremlagde Studenterne en af flere Hundrede Medicinere underskrevet Protest til Dr. Best samt en Henvendelse til Konsistorium, hvori man indtrængende opfordrer til fortsat at suspendere Undervisningen ved de højere Lærestalter (udover den 11. Oktober). Dette blev dog ikke gennemført.

Ubehagelig Opsigt vakte det, da Københavns Borgerrepræsentation, da man den 14. Oktober fejrede Byens 500 Aars Jubilæum, ikke vedtog den Protest mod Jødeforfølgelserne, som stod paa Dagsordenen. I den svenske Radios Presseudsendelse meddelte man Protestens Udsendelse som et fait accompli, der naturligvis fik særlig Vægt paa Baggrund af Jubilæet. Men den svenske Radioavis maatte demontere Nyheden; — Byens jubilerende Fædre og Mødre var i sidste Øjeblik blevet skræmte af Dr. Best. Det var ynkeligt.

KOMMUNISTERNES SKÆBNE

Samtidig med Jødernes Deportation blev 143 danske Kommuniste, som havde siddet interneret i Horserød Lejren, ført til Tyskland. De er anbragt i Stutthof Lejren ved Danzig.

UDENLANDSKE PRESSEUDTALELSER

Tyske Udtalelser.

De danske Blade indeholdt den 1. September nogenlunde enslydende tyske Kommentarer fra Wilhelmsstrasse eller tyske Blade. Det hed saaledes i Wilhelmsstrasse (R. B.):

»Den hittidige danske Regering er traadt tilbage. Den har i en Erklæring opfordret det danske Folk til at bevare Ro og Orden. Det samtidig udtalte Ønske om, at Undtagelsestilstanden ikke maa blive af lang Varighed, falder . . . absolut sammen med de kompetente tyske Instansers Ønske . . .

Uroen er under britisk Indflydelse bragt til Danmark udenfra og vedligeholdt.«

I en Korrespondentberetning hedder det, at

»man af Hensyn til begge de to Landes Interesser ønsker en Tilbagevenden til normale Tilstande i Danmark, men man tilføjer, at Ønskets Opfyldelse vil være afhængig af den danske Befolknings Holdning.«

Derefter hævdes det ejendommeligt nok, at

»den offentlige Ro og Orden fuldstændigt er opretholdt i Danmark.«

Den 3. September i et Privattelegram til »Politiken«:

»Situationen i Danmark blev igen i Dag fra autoritær tysk Side betegnet som absolut rolig, og det udtaltes i Wilhelmsstrasse, at man uden Tvivl kunde regne med en Ophævelse af Undtagelsestilstanden inden længe.«

Mens der i selve Proklamationen om Undtagelsestilstanden kun peges paa Strejker, blev Sabotagen fremhævet i en officiel tysk Redegørelse, som offentliggjordes den 2. September:

»Antallet af Sabotagetilfælde i Danmark var i de sidste Uger før Proklamationen af Undtagelsestilstand blevet forøget paa betænkelig Maade . . . I de større Byer saasom Aalborg, Aarhus, Odense og endog i København fandt der Strejker Sted . . . Man kan ikke se bort fra, at den danske Regering med Kongens Billigelse har bestræbt sig for ved formaalstjenlige Optraadelse at virke beroligende paa den danske Befolkning. Resultatet af disse Bestræbelser fra dansk Side var desværre ikke tilfredsstillende . . . Det afhænger af Danskerne selv, hvorledes Situationen videre vil udvikle sig.«

Den 5. September (R. B.):

»I velunderrettede Kredse i Rigshovedstaden bekræfter man paany, at der fra tysk Side vil blive gjort alt for at fremme en normal Udvikling af Forholdene i Danmark. Man erklærer her, at dette naturligvis afhænger af den danske Befolknings Holdning. Derfor beklager man, at nogle uansvarlige Elementer opretholder Forbindelse med engelske Agenter, der forsøger

at forstyrre den Tendens, man i Almindelighed kan betragte i det danske Folk, til at bevare Ro og Orden, saa de tyske Myn-digheder igen har været nødsaget til foreløbig at ophæve nogle allerede tilstaaede Lettelser.«

I en Artikel fra »autoritativ tysk Side« den 12. September klang stadig Haabet om at faa en ny dansk Regering:

»Genindførelsen af normale Forhold er i første Linie afhæn-gig af Befolkningens Holdning«, men »bortset fra enkelte Epi-soder kan man i Dag sige, at den danske Befolkning i det store og hele har forstaaet Situationens Alvor og har fulgt de An-ordninger og Retningslinier, som er udstedt fra de tyske Auto-riteters Side.«

Men den 15. September var det mindre godt:

»Man maa gøre sig klart, at det ikke falder de tyske Instan-ser let at tage Spørgsmaalet om »Løsladelse af de internerede Soldater« op til Overvejelse, naar det samtidig til Stadighed maa fastslaas, at selv ved den seneste Tids Sabotagetilfælde ydes der de uansvarlige Sabotører Hjælp fra Befolkningens Side... Et simpelthen klassisk Eksempel.... er..., at der fra en menneskefyldt Sporvogn er blevet kastet en Spræng-bombe imod en Bygning, uden at de øvrige Passagerer folte sig foranlediget til at overlevere Gerningsmanden til Politiet.«

Dermed var det for September Slut med de offentlige tyske Ud-talelser om Genoprettelse af »normale Tilstande«.

De frie Nationer om Danmark.

Manchester Guardian, England: »Bruddet mellem det danske Folk og den tyske Besættelsesmagt har længe været undervejs. Det er et Skoleeksempel paa Opstanden blandt Nationerne i Vesteuropa, der, hvor smaa de end er, ikke vil bøje sig for tysk Magt.«

Moskva Radio, i en politisk Kommentar: »Der er nu Uroligheder i selve det danske Kongerige, som Tyskerne havde til Hensigt at op-bygge som et Mønstereksempel paa den nye Orden. Tyskerne har ud-plyndret Danmark, mens de samtidig forsøgte at indbilde Verden, at der herskede fuldstændig Forstnaelse og Fred. Men det danske Folk har rejst sig til Kamp.«

Star, England: »Begivenhederne i Danmark kan ikke undgaa at faa vidtrækkende Eftervirkninger. Det er sikkert, at de vil opmuntre Norge og styrke den antityske Stemning i Sverige. De vil maaske ogsaa fremskynde Finlands Bestræbelser for Fred.«

Times, England: »Landet blev overrumplet paa een Dag, den 9. April. Efter 3 Aars Okkupation kan Danskernes Udrustning til Kamp ikke være større, end den var dengang, og dog rejser Danskerne sig til Modstand, i den sikre Forvisning, at de vil blive slaaet til Jorden af Overmagten, men ogsaa i Tillid til, at naar Tiden er inde for de Allieredes Sejr, vil deres frivillige Ofre blive husket I alle de besatte Lande vil Danmarks Eksempel indgyde de uforfærdede Mænd og Kvinder, der kun venter paa deres Time, nyt Mod. Danmark har vist Nazisterne, at intet Sted kan de bevare Herredømmet undtagen ved Magt, og derfor vil Nazisterne overalt i stigende Grad blive nødsaget til at gøre Brug af deres militære Resourcer, hvad der i stigende Grad vil bidrage til deres Svaghed.«

ALSING ANDERSENS SKRIVELSE

Alsing Andersen udsendte fra sit Skrivebord i Socialdemokratisk Forbund den 2. September en Skrivelse til Socialdemokratiets Hovedbestyrelse, dets Rigsdagsgruppe, De samvirkende Fagforbunds Forretningsudvalg m. fl.

I denne Skrivelse lægges Skylden for Udviklingen ikke paa Besættelsesmagten, Overgrebene og de tyske Soldaters og Frikorpsfolkenes Terror, men paa Christmas Møllers Agitation og en Koalition af »Chauvinister og Kommuniste«. Skrivelsen har følgende Ordlyd:

»SOCIALDEMOKRATISK FORBUND

København, den 2. September 1943.
22/600

Til

*Socialdemokratiets Hovedbestyrelse, Rigsdagsgruppe,
De samvirkende Forretningsudvalg m. fl.*

Naar det fra chauvinistisk og kommunistisk Side bliver gjort gældende, at den af Samarbejdspartierne siden den 9. April førte danske Politik ved de sidste Dages Begivenheder har vist sin Uholdbarhed og at Udviklingen derfor giver disse Chauvinist- og Kommunistkredse Ret i deres Angreb særlig paa Socialdemokratiet, er det — ganske bortset fra de sidste Aars fabelagtige Svingning i Kommunisternes Politik — en fuldkommen falsk Opstilling af Problemet, og en Paastand, der ikke under nogen Omstændigheder maa staa uimodsagt, men

tværtimod i Sandhedens Interesse og af Hensyn til Udviklingen paa det mest energiske maa imødegaas og tilbagevises.

Vort Formaal siden den 9. April 1940 har været at gaa ind for en Politik, der kunde skaane Befolkningen for de Lidelser og Prøvelser, som en anden politisk Linie uundvigelig maatte medføre, og som i andre Lande er blevet Krigens Vilkaar for Befolkningen. Som Landets største Parti var det vor Pligt over for Land og Folk uanset Bagholdsangreb at give denne Politik Styrke. Ydermere maatte det befrygtes, at de Vælgere, der havde vist os Tillid, særlig kunde blive udsat ved en anden Politik, og at de og deres Hjem ved deres Levevilkaar vilde have den ringeste økonomiske Modstandskraft.

Gennem tre Aar viste vor Politik sin Berettigelse og sin Holdbarhed. Maalet: at skaane Land og Folk for Krigstidens Ulykker naaedes saa vidt, at ingen anden Politik kunde have givet blot tilnærmelsesvis lige saa godt Resultat. Og saaledes kunde det sikkert have fortsat indtil Krigens Slutning til Gavn for det danske Samfund og for hvert enkelt Medlem af vort Lands Befolkning.

Men denne Vej frem er blevet undermineret af Christmas Møllers Agitation i Radioen i Forbindelse med den Koalition af Chauvinister og Kommuniste, der ansvarsbøst og skjult har søgt at mistænkeliggøre Samarbejdets Maal og Midler og at fremkalde en anden Mentalitet i Dele af Befolkningen. De har tilsigtet at fremkalde Sabotage og Uro i Befolkningen og paa Arbejdspladserne, netop fordi de vidste, at Forholdene under Besættelsen ikke kunde bære denne Belastning. De har foregøglet dem, der hørte paa deres Tale, Luftspejlinger og Drømmesyn, der ikke stod til troende. Derfor er Ansaret deres for den Situation, som nu er opstaaet, og de skal fastholdes paa deres Ansvar for, at det inden Krigen sluttede kom dertil, hvor vi i Øjeblikket befinder os.

Mellem de samarbejdende Partier har der ingen Uenighed været om Formaal og Fremgangsmaade for den danske Politik, der maatte staa som Samarbejdets Hovedopgave. Fra alle de medvirkende Partiers Side har man erkendt Pligten til at føre Landet og Folket gennem disse Aar paa saa lempelige Vilkaar som muligt, men uden at vige paa Omraader, hvor Eftergivenesshed vilde være en utilstødelig Fejl. En saadan Eftergivenesshed og Slaphed kan til denne Dag ikke heller med Rette bebrejdes Samarbejdets Partier.

Maalbevidst og ansvarsbevidst er den Politik fulgt, som rum-

mede Mulighed for at komme igennem. Over et Tidsrum af tre Aar har den vist sin Berettigelse som den eneste rette; i stigende Grad er den modarbejdet fra chauvinistisk og kommunistisk Side; disse Kredse har vist, hvad de var ude efter, hvorledes de søgte at svække Samarbejdets Stilling og Resultater og fremkalde den Krisesituation, der kunde skabe Mulighed for et Sammenbrud og en total Ændring i Landets og Befolkningens Vilkaar.

Overfor ethvert Forsøg paa at tilsløre eller forvanske disse Kendsgerninger er det nødvendigt at klargøre den sande Sammenhæng. De rette Synspunkter maa energisk fastholdes til Livsdegaaelse af kommunistisk og chauvinistisk Agitation, overalt hvor den maatte fremkomme. Ansvarer maa have den rigtige Adresse, Arbejderbevægelsens faglige og politiske Organer har Gang paa Gang, medens Tid var, paa peget, hvad den ansvarsløse Agitation vilde føre til.

Med soc. Hilsen

Alsing Andersen

/ Johs Hansen.»

»UNDTAGELSESTILSTANDEN OPHÆVES«

»Fra kompetent tysk Side meddeles:

Den militære Undtagelsestilstand ophæves fra og med Onsdag den 6. Oktober ved Døgnet Begyndelse.

Det tyske Riges Befuldmægtigede, Dr. Best, meddeler, at følgende af den Øverstbefalende for de tyske Tropper i Danmark under den militære Undtagelsestilstand udstedte Anordninger forbliver i Kraft efter Undtagelsestilstandens Ophævelse, indtil Meddelelse om deres Ophævelse maatte blive givet:

- 1) De i Bekendtgørelse om Etablering af Undtagelsestilstand af 29. August 1943 indeholdte Bestemmelser vedrørende Forbud mod Strejker og vedrørende Forsamlingsforbud — dette sidste i det Omfang, hvori Forbudet hidtil er blevet haandhævet.
- 2) Forordningen om Beslaglæggelse af Bygninger og Ejendomme af 4. September 1943.
- 3) Forordning om Leverance og Arbejdsydelse for den tyske Værnemagt i Danmark fra danske Firmaer af 4. September 1943.

- 4) *Bekendtgørelse af 3. September 1943 om Forbud mod offentligt at bære dansk militær Uniform.*
- 5) *Forordning af 16. September 1943 om Aflevering af dansk, militært Materiel.*

De øvrige under Undtagelsestilstanden udstedte Anordninger træder ud af Kraft ved Undtagelsestilstandens Ophævelse.»

E F T E R S K R I F T

Skal vi være ærlige, maa vi indrømme, at der er meget, vi kunde ønske havde formet sig anderledes Natten mellem den 28. og 29. August; desværre viste det sig jo, at den Begejstring over den heltemodige Modstand, som vi alle var optændt af i de første Dage, ikke helt havde den Baggrund, man troede. Vi kan være stolte over, at den danske Flaade sænkede sig selv, men bortset fra dette og fra spredte Begivenheder, hvor danske Soldater gjorde deres modige Indsats, har vi ingen Grund til national Begejstring over det Forsvar, der blev præsteret.

Naar den 29. August alligevel blev en Dag, vi ogsaa ud i Fremtiden vil mindes med Glæde, er det først og fremmest fordi det absolute Brud med Tyskerne, som den indebar, placerede os blandt den frie Verdens kæmpende Nationer. Vi erobrede os med eet Slag en smuk Position, og vi har formaat ikke blot at bevare den, men ogsaa at udbygge den. Vi tøvede ikke med at bevise, at ingen Trusler kunde kue Kampen paa vor usynlige Front; Sabotagen bragte over Landet, de illegale Blade udkom med hele den gamle Kamplyst i Behold, og Befolkningens Holdning overfor Fjenden var mere hadefulds og uforsonlig end nogensinde. Alligevel er der dem, som har svigtet — og selv om de ikke udadtil formaar at plette vort Ry, saa skaber de indadtil Utryghed og Skuffelse: de svigter vor fælles Tanke, den urokkelige Modstand mod Nazisterne. Vi har mærket fejg Eftergivenhed hos Politikerne, hos Nimandsudvalget, der lægger Hynde paa Tyskernes ubekvemme Stol ved at agere som uofficiel Regering, og vi har hos visse Embedsmænd sporet den facile Indstilling overfor Fjenden, som gør ham Administrationen altfor nem. Stadig støder vi paa denne bureaukratiske Stivhed og Vedhængen ved »det korrekte«, som i normale Tider blot virker indskrænket, men hvis Opretholdelse under de nuværende Forhold grænser til Landsforræderi. Det er disse Mennesker, som ved deres Optræden er med til at forhale Krigens Afslutning.

Men blandt dem, der sinker os, er der ingen, som kan stoppe os — for vi er en Nation paa March mod Befrielsen.